GROEP BIBLIA 2000

Beknopt
HISTORISCH VERSLAG

van
de werkzaamheden
van GROEP 2000

Niet voor publicatie bestemd

1400 J	J. Balder.	†
2010	R. Blumgarten.	†
19016 D	C.W. Dobbinga.	†
8028	H.O. Haak v. Eek.	†
8028 J.	J. Haak.	†
19016 H	O. Hulsman.	†
1400 K	J.P. van Kan.	†
19016 K	S.G. Kuster.	†
19016 L	L. Lauweren S.	†
	J. v.d. Neut.	†
	J. Peppink.	†
19016 Th.	Th. J. Schamp.	†
	A. v. Tongeren.	†
20025	I. Troostwijk.	†
2200	G.J. v.d. Veen	†

IN MEMORIAM

HENK HELLINGA

alias

PAUL GUERMONPREZ

†

In verband met kring 1400 (vide s.v.p. pag. 24), dient nog de naam van Henk Hellinga, alias Paul Guermonprez, genoemd te worden.

Toen na de arrestatie van Henk Dienske, kring 1400 zich bij de Groep aansloot, heerschte eenige twijfel omtrent den persoon van „Henk".

Een feit is het, dat Henk Dienske zoowel rechtstreeks als via Jaap Balder contact had met de werkgroep 1400. Men kende hem daar echter slechts onder den naam „Henk de Ridder". Ook persoonlijk heb ik meermalen voor Henk Dienske boodschappen overgebracht of afgegeven voor deze groep.

Daarnaast echter, werkte deze kring met Henk Hellinga, dien ik evenzeer uit het werk kende, maar slechts onder den naam van Paul Guermonprez. Ik kende hem uit het K. P.-werk. Alszoodanig, is hij ook betrokken geweest bij diverse overvallen. Ook bij de bonnenuitreiking had ik met hem te maken, daar hij maandelijks een behoorlijk quantum distributiebescheiden toegewezen kreeg, sinds de uitreiking der door overvallen en langs omwegen bij de Distributie verkregen bonkaarten was gecentraliseerd. Het was mij echter onbekend, dat deze „Henk" de ziel uitmaakte van kring 1400, vóór de aansluiting bij de Groep, kring Borgerstraat.

Henk Hellinga werd ongeveer gelijktijdig met Henk Dienske gevangen genomen. Hier zat hoogstens de speling van één dag tusschen. Toen kring 1400 aansluiting zocht met Groep 2000 en beiden den grooten „Henk" betreurden, was het niet te verwonderen, dat er omtrent deze beide personen eenig misverstand rees. Ook andere factoren leidden daartoe. Henk Hellinga werd gefusilleerd als Paul Guermonprez, — dus op zijn valschen naam. Door alles heen heeft hij voor den vijand zijn ware identiteit verborgen weten te houden, om zijn vrouw, een Joodsche, te dekken. Het bericht van zijn vonnis ging vergezeld van de vermelding: „ongehuwd". Henk Dienske was, evenals Henk Hellinga, gezinsvader. Waar kring 1400 bij mij regelmatig navraag deed naar het gezin van „Henk" en zelfs bij de gevangenbewaarders destijds onzekerheid heerschte, wie toch wel de groote Henk was, voor wiens bevrijding men zooveel op het spel zette, is het niet te verwonderen, dat dit raadsel eerst lang na de capitulatie werd ontsluierd.

In Henk Hellinga heeft kring 1400 zijn grooten medewerker en leider verloren, maar ook Groep 2000 mist in hem een trouw vriend. Hij, ons contact met die bewuste K. P., waar ik reeds hierboven op doelde, heeft vermoedelijk zelf evenmin geweten, hoe hij met een tweevoudig snoer aan de Groep verbonden was.

Uit een persoonlijk gesprek weet ik nog, hoe hij eens tegen mij zeide (na den mislukten overval op het Distributie-kantoor Borgerstraat): „Het was door het oog van een naald, dat wij ontkwamen, maar vroeg of laat zullen wij toch met ons leven het antwoord moeten geven op het alternatief, waar de bezetter ons voor heeft geplaatst. Dan gaat het er om, of wij bereid gevonden worden." Toen de ure voor hem sloeg, vond zij Henk op zijn post. Hij is gestorven, zooals hij heeft geleefd, als één der onzen, getrouw tot in den dood.

VOORSPEL.

10 Mei 1940!

Midden in den nacht wordt ons volk opgeschrikt door het gebulder van kanonnen en ternauwernood dringt het tot ons door, dat thans dit ontzettende waarheid is geworden: „Ook Nederland is nu in den wereldbrand betrokken".

Enkele dagen van hoogspanning. Als met één slag zijn weggevaagd alle verschillen in godsdienstige en politieke overtuiging. Men is *Nederlander* en het bewustzijn hiervan overkoepelt alles.

Dan 15 Mei de capitulatie en algemeene verslagenheid. Nederland, ons Nederland, dat door alle eeuwen heen het land geweest is van de vrijheid, thans bezet gebied, met alle gevolgen van dien. Vernedering, onrecht, wreed geweld, geen mogelijkheid zelfs om voor recht en eigen overtuiging uit te komen.

Meer en meer rijst hiertegen het innerlijk verzet, zelfs, waar dit niet altijd naar buiten getoond wordt. Te straf zijn daartoe de maatregelen door den bezetter genomen. Maar de stem van het recht láát zich niet het zwijgen opleggen.

Ongeveer half Juli neemt *Frans Hofker* het initiatief en begint met de verspreiding in breeden kring van *de verklaringen van Generaal Winkelman,* i.z.

het bombardement van Rotterdam en

de capitulatie van het Nederlandsche leger.

Hierbij wordt hij geassisteerd door *Daan Levendig* en *Jan van der Neut.* De gedachte aan een vrij en onafhankelijk Nederland laat deze drie jongens, die de schoolbanken nog nauwelijks achter zich hebben, niet meer los. Samen bespreken zij de toekomst van ons land en volk. Sterk ook lijden zij onder het besef, dat er voor hen niets te doen valt, maar afwachten in den zin van werkloos toezien, ligt niet in hun aard. Zoo rijpt het plan tot oprichting van een vrije pers, die leiding zou kunnen geven aan de sluimerende gevoelens onder breede lagen onzer bevolking en een tegenwicht vormen tegen de leugen-propaganda der nationaal-socialistische ideeën, bovenal ook aan het gekrenkte en verkrachte rechtsgevoel wederom recht zou doen wedervaren.

Een als bij uitstek geschikte datum, om het eerste nummer te laten verschijnen is:

31 Augustus 1940,

die voor iederen Nederlander onvergetelijke eerste Koninginnedag, zonder H. M.'s aanwezigheid in ons land.

DE GEBOORTE VAN „VRIJ NEDERLAND".

De grondgedachte van een fier en vrij Nederland vinden wij reeds onmiddellijk uitgedrukt in den naam, welke voor dit blad gekozen werd: *„Vrij Nederland"*, maar ook de inhoud getuigt van eenzelfden geest. Het was een echt *Oranje-nummer*.

Sterk komt hierin naar voren de trouw aan ons Vorstenhuis en het groote vertrouwen in onze rechtmatige regeering. Vooral ook het besef van de noodzakelijkheid harer handelwijze in het belang van de toekomst van land en volk.

De redactie van dit eerste nummer berustte geheel bij Frans Hofker. De technische verzorging bij Daan Levendig en Jan van der Neut. Bij dezen laatste aan huis ook werd het eerste exemplaar van „Vrij Nederland" uitgetikt en vermenigvuldigd.

De moeilijkheden, waarmede deze jongelui te kampen hadden, waren echter niet gering. Ten eerste beschikte men niet over de noodige middelen om tot een uitgave in groote oplage te kunnen komen. Het materiaal was geleend en zeer gebrekkig. De onkosten moesten geheel uit eigen kas worden bestreden. Maar ook deed het sterke verantwoordelijkheidsbesef van deze jongelui hun onmiddellijk het gemis aan ervaring gevoelen, dat hun nog jeugdige leeftijd meebracht. Dat niettemin dit eerste nummer van „Vrij Nederland" zulk een succes is geworden, danken wij dan ook voor een niet gering deel aan het groote doorzettingsvermogen, de onvermoeide werkkracht en het niet te dooven enthousiasme van deze drie jongelui.

Reeds de eerste uitgave bracht mooie giften binnen en den daadwerkelijken steun van enkele vooraanstaande personen hier in Nederland. Wat het financieele gedeelte betreft, baarde de tweede levensperiode van „Vrij Nederland" dus minder zorg. Ook kon er overgegaan worden tot het aanschaffen van een eigen schrijfmachine. (Bij het derde nummer volgde ook een eigen stencilapparaat.) Moeilijker was het, om van dit tweede nummer, dat begin October het licht zag, een ruimer oplaag te verzorgen. Men kon het alleen niet meer af en zoo kwamen eenige verspreiders en *Jan Peppink* in het complot.

Aan Jan Peppink is het te danken, dat men voor dit tweede nummer beslag wist te leggen op de *verklaring van minister Van Kleffens* i.z.

> den Duitschen aanval op de Koninklijke Familie met de daarin gegeven rechtzetting van feiten.

Jan Peppink ook had rechtstreeksche briefwisseling met minister *Van Kleffens en Prof. Gerbrandy*. Daarmede was het *contact met de overzijde gelegd*. Van hoeveel belang dit voor de verdere ontwikkeling van dit blad en den vrijheidsstrijd van ons volk is geweest, behoeft niet te worden gezegd.

In hoe groote behoefte dit tweede nummer van de vrije pers voorzag, blijkt

wel uit de enorme vlucht, welke „Vrij Nederland" sindsdien heeft genomen. Uit den inhoud stipuleer ik hier alleen:

1e. De verklaring van minister Van Kleffens.
2e. Het artikel „Oranje en Nederland door de eeuwen heen".
3e. Het historisch overzicht van het ontstaan van dezen tweeden wereldoorlog, gegeven als voorspel op de gebeurtenissen van 1940.

De verspreiding van dit nummer ging veel vlotter dan van het eerste. Ten eerste had „Vrij Nederland" zijn debuut gemaakt en had het machtige vrienden op den achtergrond. Hoewel deze personen zelf nooit naar voren zijn getreden en ik daarom hun namen ook niet zal noemen, is het mede aan hen en hun krachtdadigen steun te danken, dat „Vrij Nederland" deze moeilijke eerste periode van zijn bestaan zonder te ernstige kinderziekten is doorgekomen.

Ten tweede was Jan van der Neut, tijdens de voorbereiding van het tweede nummer in contact gekomen met *Jacoba van Oven,* een Haagsche studente, de uitgeefster van „De Vrije Nederlander". Met de oprichters kwam zij overeen, voortaan gezamenlijk het blad „Vrij Nederland" uit te geven, dat inmiddels van Daan Levendig zijn *definitief hoofd:* De Nederlandsche Driekleur, met in de middelste baan den naam, daarboven de kroon en daaronder de twee ineengeklonken schakels: — Nederland en Oranje —, had ontvangen (vide pag. 58). De stencils werden naar Den Haag overgebracht en zoo gezien is Jacoba van Oven de oprichtster van de Haagsche afdeeling „Vrij Nederland". De manier, waarop zij deze geheele zaak aanpakte, was buitengewoon kordaat. Ondanks haar zwakke gezondheid wist zij een enorme oplaag niet alleen klaar te maken maar ook zelf te verspreiden. Niet voor niets noemde later, na haar arrestatie, een der Gestapo-agenten haar een tweede Jeanne d'Arc.

Den Haag was ons eerste landelijke contact. Ook dit is voor de verdere ontwikkeling van ons werk van zeer veel belang geweest. Juist de snelle landelijke uitbreiding heeft het mogelijk gemaakt „Vrij Nederland" in zoo'n kort tijdsbestek zulk een groote oplaag en enormen geestelijken invloed in den lande te bezorgen.

In dit verband moeten de namen van *Jan Peppink* en *Troostwijk* worden genoemd, die onvermoeid zich hiervoor hebben ingezet.

Ondanks de geringe bewegingsvrijheid, die Isaäc Troostwijk, Gep. Lt.-Kol. N.I.L., als Jood genoot, wist hij met zijn buitengewone schranderheid van geest overal door te dringen. Samen met mijn Vader, Gep. Gen.-Majoor tit. N.I.L., en na diens vroegtijdig wegvallen alleen, legde hij de grondslagen voor de *spionnage-afdeeling* van „Vrij Nederland". Onmiddellijk hadden hij en Vader zich beschikbaar gesteld voor de verdediging van ons land en namen

zij de studie waterbouwkunde, speciaal voor Amsterdam en omgeving ter hand. In dit verband wisten zij belangrijke aanwijzingen te geven voor bombardementsdoelen en oorlogsobjecten.

Het derde nummer van „Vrij Nederland" verscheen omstreeks half November. Het vierde plus minus 20 December. Daar het onzen oprichters niet om de eer, doch alleen om het landsbelang te doen was, hadden zij niet gerust, voor zij bevoegde personen hadden gevonden, aan wie zij de redactie van het blad voortaan toevertrouwden. Zoodoende verscheen het 4e nummer van „Vrij Nederland" zoowel vanuit een nieuw adres in Watergraafsmeer, als vanuit het huis van Daan Levendig. De opzet was n.l. om „Vrij Nederland" om beurten vanuit het huis van één der oprichters te doen verschijnen. Het vijfde nummer alleen in Watergraafsmeer. Vanaf dien tijd belastten onze jongens zich meer speciaal met verspreiding, contactwerk en spionnage. In dit laatste verband moet naast Jan Peppink en Jan van der Neut ook *Jan Kranenburg* worden genoemd, die inmiddels tot de gelederen van „Vrij Nederland" en wel speciaal met het oog op spionnage-affaires, was toegetreden.

Omstreeks Februari 1941 maakte „Vrij Nederland" een moeilijke periode door. Er ontstond n.l. een meeningsverschil met de nieuwe redactie over de opname van bepaalde artikelen over het koninklijk huis. Dit meeningsverschil nam zulke scherpe vormen aan, dat enkele der oprichters, o.a. J. Peppink, uittraden en begonnen met de oprichting van een nieuw blad: *„Nederland Vrij"* (vide pag. 72 en 73).

Ook financieel stond „Vrij Nederland" er, door het uitvallen van een der voornaamste geldbronnen, destijds moeilijk voor. Aan J. Peppink, ondanks zijn geschil met de toenmalige redactie, was het te danken, dat het werk toch door kon gaan. Ja, zelfs kon, door het storten van een zeer aanzienlijk bedrag ineens, worden overgegaan tot de verspreiding van *gratis nummers*, wat voordien niet mogelijk was geweest.

Intusschen werkte Jan Peppink ook onverdroten voort aan een uitgebreid contactsysteem voor „Nederland Vrij" (vide schema pag. 72). Inderdaad is dit blad ook één of twee keer verschenen en zou het stellig levensvatbaarheid hebben gehad, wanneer niet de eerste groote crisis in ons Groepsverband was tusschenbeide gekomen.

Half April 1941 werd n.l. Daan Levendig gearresteerd. Enkele dagen later ook *Jan van der Neut* en *Jan Peppink*, waarop achter elkaar een heele schare van „Vrij Nederland"-medewerkers volgde, o.a. ook de heer Fr. Reitema (verspreiding) en Jan Kranenburg (spionnage).

Inmiddels was mijn Vader, *Hermannus van Tongeren*, de voormalige Groot-

meester van de Orde van Vrijmetselaren onder het Groot Oosten der Nederlanden, om die reden reeds eerder gearresteerd, te Sachsenhausen overleden. Hierdoor was ik juist ten tijde van de groote arrestaties in „Vrij Nederland" zoo druk bezet met Vaders aangelegenheden, dat ik mij genoodzaakt zag, mij meer en meer uit mijn „Vrij Nederland"-contacten los te maken. Dit had bovendien nog een andere reden. Uit veiligheidsoverweging, vooral met het oog op onze jongens, die het in de gevangenis reeds zwaar genoeg te verantwoorden hadden, wilde ik niet graag verband gelegd zien tusschen de Vrijmetselarij en „Vrij Nederland".

Mijn werkzaamheden voor „Vrij Nederland" bestonden destijds in hoofdzaak uit het fourneeren van gelden, voornamelijk in Vaders kringen bijeengebracht, en het verspreiden der bladen. Door het wegvallen van de oprichters, met vrijwel alle mij bekende hen omringende contacten, werd de band tusschen de overgeblevenen dusdanig verbroken, dat er eigenlijk *twee afzonderlijke groepen* werden gevormd.

1e. *De Pers- en Spionnage-afdeeling,* het latere „Vrij Nederland", dat het verband met zijn oorsprong zóó volkomen kwijt was, dat in September 1944, bij een hernieuwde aanraking, ik aan „Vrij Nederland" zijn eigen oorsprong heb moeten onthullen. Wel had deze tak de beschikking over het nog bewaard gebleven materiaal en geld.

2e. *De Moedergroep,* die zich genoodzaakt zag van den grond af opnieuw te beginnen, maar van toen af, zich in een geheel andere richting is gaan ontwikkelen.

II.

DE GROEP ZONDER NAAM.

Mijn werkzaamheden, eerst bij de Nederlandsche Unie, afdeeling sociale voorlichting, later als Maatschapplijk Werkster bij de Centrale van Werkloozenzorg en nog weer later, de bijzondere Kerkelijke Gezinszorg, brachten mij op een geheel ander terrein van illegale werkzaamheden.

Februari 1941 had de eerste Jodenvervolging op eenigszins grootere schaal plaats gehad en dientengevolge de tramstaking hier in Amsterdam. Hiermede deed zich voor ons voor het eerst *het probleem van onderduikers en hun verzorging* voor.

Br. Troostwijk (20025), *Br. Hoekstra* (804), *Br. Kroon* (1106) en ik (2000) (voor deze nummer-code vide s.v.p. later) vatten dit werk onmiddellijk op. Het was pionierswerk. Geen van ons had eenige ervaring op dit gebied. De moeilijkheden en gevaren, die hier dreigden, waren weer van geheel anderen aard, dan bij de oprichting van de vrije pers. Het onderdak verleenen en de financieele verzorging baarden ons niet zooveel zorg, wel, hoe deze menschen van voedsel en de noodige legitimaties te voorzien. Hier ligt de *oorsprong der Persoonsbewijzen-Centrale.*

Onvermoeid werd met vooraanstaande chemici gewerkt, om de Pb.'s op hun grondstoffen te onderzoeken en hoe daarin vervalschingen konden worden aangebracht. Zoo het veranderen van de namen, het uitmaken van de J, het van twee Pb.'s één maken en aanbrengen van andere foto's. Hiertoe werd de gelatinelaag van de wettige foto afgelicht en vervangen door die van den persoon, die om de een of andere reden moest onderduiken.

Als door een toeval kwam ik hierbij in contact met een vroegere schoolvriendin,

Frieda Belinfante (203).

Sinds mijn eerste Gymnasiumjaar had ik haar niet meer ontmoet. Groot was onze wederzijdsche verbazing, elkaar op dit terrein weer te vinden. Ook zij was met twee vrienden:

Gerrit Jan v. d. Veen (2200) en *Rudolf Blumgarten* (2010)

met deze experimenten bezig. Bovendien teekende zij op meer dan meesterlijke wijze de stempels bij. Gerrit Jan kende weer een graveur van naam, die geheele stempels vervalschte, en zoo werd besloten samen te gaan.

Mijn werkzaamheden, en vooral mijn spreekuren, vormden een prachtige camouflage. Het groote „Vrij Nederland"-proces had ons geleerd, hoe gevaarlijk het was, wanneer de medewerkers te veel bij elkander aan huis kwamen.

Dit werd van meet af aan dus stopgezet, maar behalve onze contactadressen volgens afspraak, meestal op straat of in het Vondelpark, was mijn spreekuur op Woensdagmorgen eerst in het V.P.V.A.-gebouw (Vrijz. Prot. Verbond Amsterdam), aan het Oosteinde, later op de Weteringschans 100, het Centraal Bureau voor Vrijz. Ned. Herv., het vaste tijdstip, waarop wij allen elkaar konden treffen.

De taken werden aldus verdeeld: Br. Troostwijk, voor wien tengevolge van een hartaandoening en de steeds scherpere contrôle op Joden in de treinen, het reizen vrijwel onmogelijk was geworden en Br. Hoekstra, financiering en propaganda. Alles ging n.l. onder het mom van mijn Kerkelijk Maatschappelijk Werk. Rudi het specifieke verzetswerk: transport en fabricage van springstoffen, munitie, wapens e.d. Hierbij heeft ook Gerrit Jan van der Veen een belangrijke rol gespeeld en later, nadat het contact eenigermate was verflauwd, vond ik hem terug aan het hoofd van een eigen K.P. (Knok-Ploeg); Frieda falsificaties; Kroon contacten; en ik het eigenlijke onderduikwerk; de verzorging van adressen, het bieden van geestelijken en moreelen steun aan deze menschen, financieele ondersteuning en voorziening van bonkaarten. Ook het z.g. voorwerk was mijn taak. Ik zou dit bijna willen noemen het speuren naar mogelijkheden, nieuwe objecten en wanneer er stunts gezet moesten worden, de verkenning.

Opnieuw werd het werk landelijk opgezet. Hierdoor b.v. was het mogelijk, bepaalde personen illegaal te doen verhuizen en daarna legaal op de plaats, waar zij onderdoken, bij het bevolkingsregister te laten inschrijven. Dit ging zoo in z'n werk. Onder vrienden en kennissen werden foto's ingezameld van hun kinderen, die op de leeftijdsgrens waren, dat zij een persoonsbewijs moesten hebben. Met deze foto's reisde ik stad en land af en plaatste die middels onze relaties bij de vertrouwde instanties aldaar. In Den Haag werden dan voor deze personen de gewenschte papieren aangevraagd. Kwamen zij ter plaatse, dan kreeg ik een seintje om de bescheiden te halen en tegelijkertijd opgave te doen van overschrijving naar een andere gemeente. Was dit eenmaal geschied, dan was het betrekkelijk een klein kunstje om onze cliënten in de plaats van hun inwoning *op deze valsche papieren wettig te doen inschrijven.* Een andere veel gebruikte methode was

„de opstanding der dooden",

waarbij de persoonskaarten en andere papieren van overledenen dienstbaar werden gemaakt voor ondergedokenen.

Ook met de distributiebescheiden werd al aardig gewerkt. Betrekkelijk al heel spoedig was het mogelijk, voor onderduikers, die nog in het bezit van hun D.S.K. (Distributiestamkaart) waren, ook, als deze geblokkeerd was, alle bescheiden bij de distributie te verkrijgen. Moeilijker echter was het voor diegenen, die al hun papieren verloren, of vernietigd hadden. In zulke gevallen

moesten wij wel eens tegen wil en dank gebruik maken van den zwarten handel. Het was nu eenmaal niet mogelijk, de menschen ergens onder te brengen, zonder dat zij van bonkaarten werden voorzien. Hoe onsympathiek ons dit overigens was, hier moesten wij langs dezen weg wel in een dringende behoefte voorzien.

Ook de D.S.K.'s van Joden, die inmiddels waren gehaald, hetzij op het punt van onderduiken of reeds gedoken, werden in zulke gevallen gebruikt om in de steeds grooter wordende vraag naar distributiebescheiden te voorzien.

De Jodenvervolgingen namen steeds grooter afmetingen aan. Op deze primitieve wijze de menschen nog langer te blijven verzorgen, was haast niet doenlijk. *Er moest iets ondernomen worden.*

De eerste overvallen op distributiekantoren waren hiervan een uitvloeisel. Maar dan bleef het vraagstuk der Persoonsbewijzen er nog. Bovendien moest iets gedaan worden, om zoo mogelijk een einde te maken aan deze menschenjacht, althans om het verzet daartegen van ons volk te toonen. Toen kwam het groote besluit tot een *overval op den burgerlijken stand.*

Alléén waren wij daar niet sterk genoeg voor. Naast ons verband hadden Frieda en Rudi nog contact met „De Vrije Kunstenaarskring" en een groep verzetsmannen (vide pag. 61), die zich op dit gebied specialiseerden. Er werd een contactvergadering belegd. Vanaf dien tijd volgde een langdurige ernstige voorbereiding. Niet alleen wat de verkenning betreft, maar ook, i.z. de wijze, waarop de overval zou plaats vinden. Nauwkeurig werden de voordeelen en het geweldige risico tegen elkaar afgewogen.

Ondanks alle moeilijkheden, die zich hierbij voordeden, was eindelijk het tijdstip aangebroken. Vlak van te voren kwamen wij nog bijeen (Rudi, Gerrit Jan en ik), in het diepe besef, wat hier op het spel stond en dat wij elkander wellicht nooit weer zouden zien.

Nog dwingt dit stoute stukje ieder, die op het gebied van het verzetswerk ook maar eenigszins thuis is, groote bewondering af. Het was een waagstuk, maar de onderneming slaagde. Dat onze jongens betrekkelijk kort daarop toch gearresteerd werden en voor het vuurpeloton vielen, mag hier aan den opzet en daad als zoodanig niets afdoen.

Kort voor zijn arrestatie heb ik Rudi nog gesproken. Een groot deel van de medeplichtigen was toen reeds gearresteerd. Frieda was in veiligheid. Reeds eerder had zij met den S.D. kennis gemaakt, maar haar groote tegenwoordigheid van geest had haar er toen nog uitgered. Thans restte niets anders, dan volledig onderduiken. Rudi had nog eenige zaken te regelen. Veel van het materiaal was reeds in veiligheid gebracht, maar niet alles. Ook hiervoor zette hij zijn leven in. Ik smeekte hem, dit niet te doen en meteen onder te duiken, maar met den dood voor oogen stapte hij vastberaden op zijn doel af. Echter niet, vóór hij mij om steun voor zijn moeder en beide broertjes had verzocht.

Toen eerst bekende hij mij, ook te behooren tot het opgejaagde en gehate volk. Nooit voordien had ik zelfs ook maar een flauw vermoeden daarvan gehad.

's Avonds wist ik reeds, dat men hem aan het station in Den Haag had gearresteerd. Iedere poging om nog contact te krijgen faalde. Enkele maanden later werd het doodvonnis voltrokken. (1 Juli 1943.)

Zwaar waren de slagen onze Groep toegebracht! Mannen, als Rudolf Blumgarten telt Nederland niet vele. Frieda kon vanaf dien datum niet meer actief aan het werk deelnemen. Na eenigen tijd hier ondergedoken geweest te zijn, is zij over de grens naar Zwitserland uitgeweken.

Ook Br. Troostwijk was het slachtoffer geworden van Jodenhaat. Na reeds eerder met zijn vrouw weggevoerd te zijn, overleed hij op 28 November 1942 te Westerbork. Dank zij Br. Hoekstra hebben wij hem nog een behoorlijke begrafenis kunnen bezorgen.

Door de ver om zich heen grijpende arrestaties, waren we er bijna even ernstig aan toe als destijds met het groote proces van „Vrij Nederland". Bovendien werd ons alle materiaal, waar onze jongens hun leven voor hadden ingezet, op lafhartige wijze ontstolen (600 blanco Pb.'s en *f* 50.000,—). Rudi's koffertje werd n.l. door een koerierster met het afgesproken wachtwoord gehaald, maar is, vermoedelijk door oneerlijkheid, nooit te bestemder plaatse gearriveerd. Later bleken deze persoonsbewijzen in den zwarten handel te zijn verkocht. Lang plezier hebben de dieven er echter niet van gehad, want al heel spoedig werden de nummers geblokkeerd.

Gerrit Jan ging ons verlaten. *De grondslagen der Pb.-C waren gelegd.* Vanaf dien tijd, tot aan zijn dood heeft Gerrit Jan zich onafgebroken aan die taak gewijd.

Het contact met de Groep bleef echter bewaard. Nooit hebben wij onze persoonsbewijzen langs den „officieelen" weg van contacten (L.O. of andere illegale organisaties) behoeven aan te vragen. Dit geschiedde uit hoofde van onze relatie uit het verleden, altijd *rechtstreeks* en binnen enkele dagen was aan onze opdrachten voldaan. Dit heeft later aan „concurrenten" illegale groepen wel eens aanstoot gegeven, omdat deze, de situatie niet kennende hier a. h. w. een ondergrondsche actie in de Ondergrondsche in zagen.

Ook tot het laatste toe heeft Gerrit Jan zich Groepslid gevoeld. Hij zag het belang in van één Centraal Lichaam, dat de persoonsbewijzen en vervalschingen verzorgde en distribueerde. Daarom, maar dan ook daarom alleen heeft hij niet geweigerd, toen men met dit verzoek bij hem kwam, maar zijn hart bleef verpand aan *de Groep zonder Naam.*

III.

KERKELIJK MAATSCHAPPELIJK WERK.

Kort na de arrestaties als gevolg van den overval op den Burgelijken Stand, nam ik mijn ontslag bij de Bijzondere Kerkelijke Gezinszorg, om mij voortaan alleen aan het illegale werk te wijden.

Hoezeer dit ook een paradox lijkt, *de band met de kerk werd hierdoor juist versterkt.* Officieel vroeg ik mijn ontslag; *officieus bleef ik gehandhaafd.* Zelfs werd mij het gebruik van een der wijkgebouwen van de Ned. Herv. Kerk toegestaan, t.w. *Wijk XVI, Wijkgebouw „Irene", Jac. v. Lennepkade 310—312.*

Hierbij stuitte ik op een ouden V.N.-medewerker 1802 B, Fr. Reitema, die inmiddels uit zijn gevangenschap was teruggekeerd (vide pag. 8).

Dit was weer het eerste contact met de oude Groep.

Of daarom soms de deuren van de J. v. L. zoo wijd voor mij opengingen, ik weet het niet. Hoe dan ook, in ons werk heeft dit wijkgebouw een zeer voorname plaats ingenomen. Niet alleen dat ik hier gedurende geruimen tijd mijn spreekuur hield voor illegalen, dat van daaruit onze *Roode Kruis-pakketten* werden verzonden, dààr onze hoogtepunten werden beleefd, maar ook in kritieke dagen deden wij nooit vergeefs een beroep op den wijkpredikant *Ds. M. Groenenberg* (700) en den beheerder van dit gebouw, bovengenoemden 1802 B.

Zeker is het, dat met de huur van het wijkgebouw Jac. v. Lennepkade *een geheel nieuwe periode* in onze werkzaamheden begon. Vanaf dien tijd genoten wij een zekere *sanctie van de Kerk.* Ik was niet langer een maatschappelijk werkster van de kerk, die particulier ook nog illegaal werk deed, maar de geheele Groep voelde zich mede tegenover de Kerk verantwoordelijk. In de eerste „Richtlijnen" werd dit aldus uitgedrukt:

„Bedenk, dat niet alleen Uzelf, Uw gezin, Uw collega's en zelfs de top met U kunnen vallen, maar dat *de Kerk aansprakelijk wordt gesteld voor Uw daden.* Dat wil dus zeggen, dat U door één onvoorzichtigheid of onverantwoordelijke daad ons nationaal volksbestaan in gevaar brengt, want een volk, dat geen geestelijken achtergrond heeft, waar het op terug kan vallen, gaat ten onder.

Nederland is in zijn strijd voor recht en vrijheid van geweten en geloof geboren. Door alle eeuwen is het dit sterke rechtsbesef en Godsvertrouwen geweest, dat ons volk heeft staande gehouden. Ook in ons volkslied komt dit tot uitdrukking:

Mijn schilt ende betrouwen
Sijt Ghij, o' God mijn Heer!

Kerk en volksbestaan hangen ten nauwste samen.

De bezetter beseft dit maar al te wel, maar heeft tot nog toe nooit openlijk de kerk durven aanvallen. Laten wij hem geen troef in handen spelen, waardoor hij dit wel zou kunnen doen!"

Reeds eerder, nog tijdens de voorbereidingen voor den overval op den Burgerlijken Stand, was (901) *Cor Inja,* in ons verband opgenomen.

Als gemengd gehuwde in '42 met zijn vrouw uit Zaandam verbannen, kregen wij in ons Kerkelijk werk al spoedig contact met elkaar.

En zooals dit gaat, wij vonden elkaar op allerlei terrein: bonkaarten, persoonsbewijzen, hulp aan nagelaten betrekkingen van strijders, die toen reeds gevallen waren, of in de gevangenis zaten, enz.

In overleg met Dr. M. G. Slotemaker de Bruïne en Ds. F. Kuiper, werd ook hij geheel vrij gemaakt voor illegale werkzaamheden. Zoo kreeg hij de opdracht om diverse klassissen te bezoeken en bijdragen te verzamelen voor *het werk onder de Protestantsche Joden.*

Vrijwel alle predikanten in Noord- en Zuid-Holland en verschillende in Gelderland, Groningen en Friesland werden voor dit doel bezocht. Deze reizen waren tevens een pracht gelegenheid om

a. Joden en andere onderduikers onder te brengen;
b. contacten te leggen in verband met legaliseering van personen, plaatsing van inlegvellen voor bonkaarten;
c. het verkennen van nieuwe objecten voor uit te voeren stunts.

Juli 1943 werd in samenwerking met den Raad van Israël een *Bureau* geopend in de *Nieuwe Kerk,* speciaal belast met het verzenden van levensmiddelen-pakketten aan die Protestantsche Joden in Westerbork, die nooit iets kregen. Later werden ook pakjes verzonden aan Joodsche menschen en mede Celle en Theresiënstadt in deze actie betrokken.

De opzet was zeer sober. Wij begonnen met 10 à 20 pakjes per week, die door familieleden der betrokkenen werden afgestaan en door ons van het Kerkstempel werden voorzien. Het aantal liep echter spoedig op tot 100, om in Augustus '44 te eindigen met 6 à 700 per week.

De leiding van dit bureau werd opgedragen aan 901, doch mede aan den arbeid van *Mevrouw Wijsmuller* (23030) is het te danken geweest, dat dit werk zoo'n vlucht heeft kunnen nemen.

Het bureau zal van het begin tot aan zijn sluiting circa een *f* 80.000,— hebben uitgegeven, terwijl voor de levensmiddelenvoorziening tegen het einde een 800 bonkaarten per periode werden verwerkt.

Ongeveer tegelijkertijd met de *pakketten Westerbork* begonnen wij met *Roode Kruis-pakketten,* vanuit het wijkgebouw. Ook hier was de opzet zeer eenvoudig. Het begon met pakjes aan medewerkers en uit onze omgeving

bekende gevangenen in Vught en Amersfoort, maar al spoedig werden dit meerdere.

Daarnaast werd regelmatig een aantal bonkaarten (van 200 liep dit weldra op tot 4- en 500) aan *Mevrouw de Bussy* afgestaan voor algemeene Roode Kruis-doeleinden. Dit is echter maar van korten duur geweest, daar later de L.O. dezen tak van dienst van ons overnam.

Door dit werk hoorden wij al heen spoedig van *Mevrouw T. Abbing Haas* en haar vriendin *Freule C. van Voorst tot Voorst,* die haar speciale zorgen wijdden aan die gevangenen in Vught, die nooit een pakje van thuis of van bevriende zijde ontvingen en dus geheel aangewezen waren op het enkele Roode Kruis-pakket. Mevrouw Abbing n.l. probeerde zich in verbinding te stellen met familieleden of vrienden dezer gevangenen en verzorgde dan op een valsch afzender-adres pakjes voor deze personen.

Dit doel was ons zoo sympathiek, dat wij besloten, hieraan mee te werken. Zoo ging eind October 1943 een extra groote zending levensmiddelen per speciale P.T.T.-auto op valsche papieren vanaf het wijkgebouw naar Vught. *De afzender was anoniem.* Dit heeft ons echter niet mogen baten, want Mevrouw Abbing, verrast door „een zoo vorstelijke bijdrage" aan haar werk, wist den weg naar ons te vinden

De levensmiddelen voor deze en al onze Roode Kruis-pakketten, werden n.l. betrokken van een medegroepslid (207), *P. Bol,* Hoofdweg 47 en ziet, de verpakking had ons verraden. Al heel gauw kreeg 207 een brief uit Vught, een lofzang op deze zoo milde hulp en de kwaliteit der artikelen.

Daarna zijn enkelen onzer eens een kijkje gaan nemen in het bedrijf van de dames Abbing–van Voorst en sinds dien werden regelmatig alle bonkaarten, die slechts voor dit doel gereserveerd konden worden, in natura omgezet. Dikwijls ook kregen wij van bevriende verzetsgroepen partijen losse bonnen, die reeds afgeloopen waren, maar die 207 en onze relaties bij de distributie toch nog wisten te honoreeren. Ook buiten de bonnen wisten kennissen uit Vaders kring ons nog aan allerlei materiaal te helpen, zooals chocoladereepen, borstplaat, Wybert, asperine, tandenborstels, waschhandschoentjes e.d.

Tot begin September '44 hebben wij dit werk kunnen voortzetten. Toen maakte Dolle Dinsdag een einde aan deze hulp aan gevangenen. Van Oct. 1943 tot Sept. 1944 werd hiervoor, buiten wat wij voor dit doel cadeau kregen, — en dat was heel veel — uitgegeven: *f* 17.895,—.

Ongeveer van gelijken datum met 901 is het contact 205 (Ger Battermann). Oorspronkelijk in Bussum op illegaal terrein werkzaam, zocht hij onze hulp toen de S.D. hem op de hielen zat.

Hij begon zijn werkzaamheden in ons verband met de verzorging van adressen voor onderduikers en het verzamelen van persoonsbewijzen uit den kring zijner bekenden, die op de hierboven beschreven wijze werden vervalscht. Meestal werden daartoe kennissen *uitgenoodigd hun P.b. te verliezen,*

maar vaak ook kochten wij deze tegen niet te hooge prijzen op, waarna zij aan de P.b.-C. ter bewerking werden gegeven of afgestaan. De blanco's, hetzij origineel of in nadruk, waren vooral in het begin nog zeer zeldzaam.

Reeds in Bussum had 205 een soort *huis-industrie* voor onderduikers bevorderd. Hij was vrijwel *de eerste*, die daarmee begon. Na zelf het *wolspinnen*

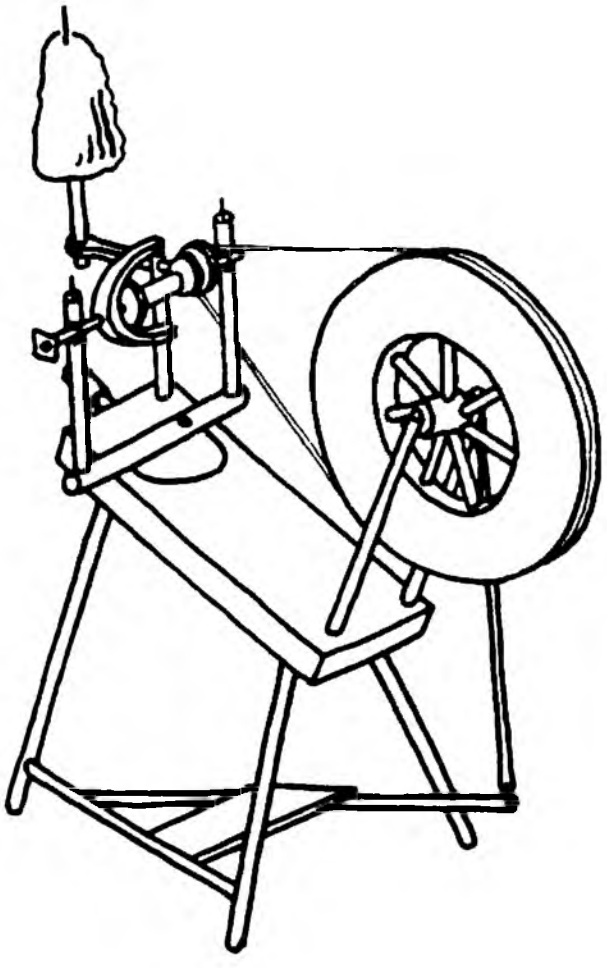

in Laren geleerd te hebben, vormde hij door het heele land heen kleine *industrie-centra*, die hij van het voor hen noodige materiaal voorzag, na hun eerst de daartoe vereischte vakbekwaamheid te hebben bijgebracht. Het materiaal werd en gros bij de boeren opgekocht en naar verhouding over de verschillende spinnerijen verdeeld.

Vanuit Amsterdam werd dit bedrijf voortgezet en uitgebreid. Zóó zelfs, dat

al heel spoedig tot de fabricage van eigen spinnewielen moest worden overgegaan. Materiaalschaarschte kon hier geen belemmering zijn. Nood maakt vindingrijk en oude fietswielen waren er genoeg. Dat had bovendien het geweldige voordeel, dat deze spinnewielen bijna geruischloos liepen, een voor een ondergedoken bedrijf wel zeer belangrijke factor.

De wol in drie soorten, baby, middelsoort en grof, werd middels verschillende relaties op *de witte markt* gebracht, of via 2300 (*C. C. Wateler*), het contactadres met Tuberculose-Bestrijding aan de Nieuwe Achtergracht, rechtstreeks aan particulieren en ziekenhuizen verkocht.

Later, toen de grondstoffen-schaarschte deze huis-industrie deed tanen, werd daarnaast nog de kunstnijverheid te baat genomen.

Behalve de geweldige moreele kracht, die hiervan uitging voor onze onderduikers, was dit een groote besparing in de kas.

Naast deze belangrijke werkzaamheden wist 205 ook *contacten te leggen met Duitschland.* Met valsche verlofpapieren en stempels voor grensover-

schrijding gelukte het, verschillende daar te werk gestelden weer op vaderlandschen bodem te brengen. Vermoedelijk in verband hiermede en het opblazen van een spionnage-organisatie van Duitsche zijde, vlak over de grens, werd hij in Mei 1943 van zijn bed gelicht. Door een maas in het Gestapo-net wist hij echter te ontkomen en meldde zich onmiddellijk weer bij ons.

Na Dollen Dinsdag vertrok hij weer naar Bussum en werd van daaruit in de omgeving Amersfoort ingeschakeld bij de B.S. Nog wist hij van hieruit pogingen te ondernemen ten einde in te dringen bij de Rüstungs-Inspektion te Beulen, waar plannen werden uitgewerkt voor nieuwe geheime wapens. Een en ander is echter, door de onverwachte ineenstorting van Duitschland, niet doorgegaan. Thans zit hij in het vredeswerk en is in opdracht van het M. G. bezig in het Gooi een aantal kindertehuizen in te richten voor kinderen van oorlogsslachtoffers.

Hiermede ben ik echter op mijn verslag vooruitgeloopen. Om weer terug te keeren tot het uitgangspunt . . . het is *de tijd van groote illegale actie.*

Hand over hand neemt het aantal onderduikers van allerlei aard en daarmede van het aantal bonkaarten, waarin voorzien moet worden, toe. Inmiddels hebben zich ook gevestigd (Nationaal Steun-Fonds) N.S.F. en (Landelijke Organisatie) L.O. *Verschillende onzer groepsleden hebben meegeholpen om een centrale regeling van gelden en bonnen mogelijk te maken* en hiermede een grootere contrôle op de uitgifte daarvan te verkrijgen.

Deze intense samenwerking maakte het ook mogelijk, dat als directe koerierster en secretaresse van *Henk Dienske,* den grooten Landelijken Man van Holland, 2000 alle dagen door het land reisde, om nieuwe contacten te leggen of oude weer op te nemen en daar voor de L.O. verschillende faciliteiten te verkrijgen. Tegelijkertijd kwamen op deze wijze de voor Holland noodzakelijke bescheiden, dat waren toen ruim 30.000 bonkaarten per periode, in Amsterdam, van waaruit zij weer centraal werden gedistribueerd. Tegen het voorjaar 1944 waren het er zelfs 50.000, waarvan ongeveer 35.000 voor Amsterdam alleen.

De Groep, zoomin als 2000 zelf, trad echter tot de L.O. toe, om het principieele verschil in werkwijze. Na de groote arrestaties in V.N. in April 1941 *heeft onze Groep nooit meer met namen of zelfs maar schuilnamen gewerkt. De nummer-code, reeds in den tijd van de Groep zonder naam opgezet,* werd thans *consequent doorgevoerd* en ook gebruikt voor onze cliënten. Bij een zoo groote organisatie als de L.O. was dit praktisch ondoenlijk, zooals Henk Dienske zeer terecht tegenover mij opmerkte, toen wij hét er eens over hadden, maar wij zelf zijn nooit van deze methode afgeweken en . . . zij is onze redding geworden! Overigens was de verstandhouding met de L.O. uitstekend.

Dan, eind Maart 1944 valt de groote klap. Henk Dienske wordt gearresteerd en met hem gaan in een maand tijds vele vooraanstaande mannen uit de L.O.-gelederen. Ook bij ons heeft dit zijn terugslag. Twee van onze beste en oudste

medewerkers komen voor op een namenlijst, bij een der gearresteerden gevonden. 2 Juni wordt de heer Kroon met zijn geheele gezin van huis gehaald. 23 Juni volgt Jaap Balder.

Hoewel geen Groepslid van ons, wordt de arrestatie van Henk Dienske door àl onze leden en ook tot ver buiten onze Groep gevoeld als een bijna onherstelbaar verlies. Pogingen, om hem nog uit de gevangenis te bevrijden zijn mislukt. Onmiddellijk hebben velen van de onzen en ook van buiten onzen kring, zich daarvoor gemeld. Er was smart over geheel Holland, mag ik wel zeggen. Gerrit Jan van der Veen was natuurlijk weer één van de eersten, die zich voor dit doel gaf. Maar zelfs de meest doordachte voorbereiding en keuze van zijn mannen was niet opgewassen tegen het noodlot, of moet ik hier toch spreken van Gods bestiering, die èn Henk èn Gerrit Jan tot hooger taak en heerlijkheid had verkoren. Bij dezen overval werd Gerrit Jan gewond. Het aanbod van zijn vrienden, om bij hen thuis verpleegd te worden, aanvaardde hij niet. Weerloos te bed liggend en verlamd door schotwonden in het ruggemerg, werd hij gearresteerd en voor het vuurpeleton gesleept. Wat zal er ook in Henk, aan wien, hoewel gevangen, dit stellig te oore is gekomen, zijn omgegaan?

Henk was naast een krachtige, ook een buitengewoon beminnelijke persoonlijkheid en *de ziel van alle verzetswerk*. Bijna bovenmenschelijk was zijn werkkracht en uithoudingsvermogen. Groot zijn trouw aan het Vaderland en het gevoel voor zijn medewerkers. Naast al zijn werkzaamheden vond hij toch altijd nog tijd voor een persoonlijk woord of het bewijzen van een kleine attentie. Zelf reeds ruim anderhalf jaar ondergedoken, toen hij werd gearresteerd, wist hij wat het zeggen wilde, opgejaagd te zijn en geen rust te vinden voor het hol van zijn voet.

Maar juist daardoor ook, heeft hij voor het werk en iederen illegalen werker, die met hem in contact kwam, dat kunnen zijn. Van hem, en zijn vriend Holm, met wien ik tijdens zijn werkzaamheden voor de L.O. regelmatig contact had, heb ik geleerd, wat het zeggen wil, in 's lands dienst te zijn. Na Henk's arrestatie ben ik het spoor van Holm bijster geraakt. Dit kwam, omdat ik Holm kende als een boezemvriend van Henk, over wien hij vaak met mij sprak. In het werk kende ik slechts een zekeren De Wit, als een van Henk's trouwste mede-arbeiders en metgezel bij gevaarlijke tochten. Groot was mijn verbazing en vreugde, toen ik kort na de bevrijding in deze vermeende twee personen Henk's trouwsten kameraad herkende.

Ondanks de geweldige risico's, die in deze periode werden geloopen en het uiterste, dat van mij werd gevraagd, zal ik steeds in dankbaarheid op dezen tijd en mijn contact met deze personen blijven terugzien. Gerrit Jan van der Veen, Henk Dienske en Jan Holm, ofschoon aan velen onbekend, zijn namen, die toebehooren aan *voormannen van het verzet*, die en om hun daden, en om hun persoon, door ons nooit vergeten zullen worden.

IV.

HERVORMDE GROEP 2000.

Meer en meer gaan de illegale groepen zich consolideeren. Bijna zou ik zeggen: „Zonder consolidatie was rechtspersoonlijkheid in de illegale wereld niet langer mogelijk". Òf men werd als groep opgelost in een grooter verband, òf als wilde groep van alles buitengesloten.

Ook onze Groep werd thans voor de keuze gesteld.

Ongeveer een maand na de arrestatie van Henk Dienske, werd mij bij monde van H. A. Douqué, schuilnaam Fernhout, het verzoek gedaan, in top L.O. Amsterdam te komen als *„Bonnen-Koningin" en lid van het Dagelijksch Bestuur.*

Waar ik het klappen van de zweep kende, uit 3 jaar lange ervaring, en deze benoeming uiteindelijk niet veel verandering bracht in het werk, dat ik reeds onder Henk Dienske voor de L.O. had verricht, zou ik, om het algemeen belang van samenwerking en van een centrale uitgifte en contrôle der bescheiden, geneigd geweest zijn, dezen uiterst verantwoordelijken post te aanvaarden. *Echter was in mijn benoeming de oplossing van onze Groep in L.O.-verband begrepen.* Dit was een punt van wel zeer ernstige overweging.

Ook het principieele verschil in werkwijze van de L.O. en onze Groep, mocht niet weggecijferd worden. Zoo het werken van de L.O. met namen en lijsten, hoezeer deze ook bij de reorganisatie, naar Douqué mij verzekerde, gecamoufleerd zouden worden. Een voorstel mijnerzijds, om onzen code ook voor de centrale registratie der L.O., door mij nog onder Dienske begonnen, te gebruiken, werd afgewezen, omdat dit tè ingrijpende veranderingen in de organisatie en werkmethoden tengevolge zou hebben. Voor een zoo „groot lichaam", als de L.O. toen reeds was, zou dit „praktisch onuitvoerbaar" zijn geweest.

Bovendien hadden de verzetsgroepen uit die dagen zich alle min of meer *politiek georiënteerd,* waarschijnlijk een noodzakelijk kwaad, maar in ons werk toch minder gewenscht.

Als groep *met een sterk Hervormden inslag,* hoewel wij in onze gelederen, zoowel als onder onze ondersteunden, alle nuanceeringen kennen, hadden de besten van ons steeds geijverd voor *het kerkelijk karakter* van ons werk. Immers, evenals de Synode der Hervormde Kerk, hadden zij begrepen, dat hier *een taak lag,* die de Kerk niet mocht verwaarloozen. Integendeel, zij beschouwden het als hun plicht, waar dit slechts mogelijk was, te doen uitkomen, *dat de Kerk haar roeping in bezettingstijd begreep* en niet schroomde, zelfs het verzet te baat te nemen, wanneer het ging om het behoud van de essentieele waarden van het Christendom.

Ik sloeg het aanbod der L.O. af, op straffe .... voortaan géén bonkaarten meer te krijgen, tenzij ik de namen en adressen onzer ondersteunden doorgaf. Nu verontrustte deze laatste bedreiging mij niet zoo zeer, want men moet de macht van een tegenstander nooit overschatten en bovendien was er met de L.O. uit hoofde van hetgeen ik voor Henk Dienske had gedaan, wel te praten, maar juist in die dagen, lag ik, tengevolge van een acute heupzenuwontsteking, zeer ernstig ziek en dit was een grooter handicap. Had ik slechts vrijheid van beweging gehad, dan zou ik onmiddellijk hier in de stad en daar buiten de noodige stappen hebben gedaan, om de bonnenvoorziening voor onze cliënten, ook buiten de L.O. om, regelmatig te doen voortgaan. De oude contacten had ik, in den tijd van mijn samenwerken met Henk, praktisch alle aan de L.O. afgestaan. Er lag echter nog een ruim arbeidsveld onbewerkt en van den grond af aan opnieuw te beginnen was iets, wat onze Groep in de jaren, die achter ons lagen, wel had geleerd.

Toch vervulde de gedachte aan zooveel menschen, die straks zonder bonkaart zouden zitten, mij met zorg, om van onze Roode Kruis-pakketten en pakketten Westerbork nog niet eens te spreken. Dan, hoe zouden de predikanten op mijn besluit reageeren en de Groep zelf? Niet, dat ik bij belangrijke beslissingen genoodzaakt was steeds ruggespraak met dezen te houden, — zooiets zou trouwens in het illegale werk niet mogelijk zijn geweest —, maar mijn gedwongen isolatie was hier wel een zeer groote belemmering, terwijl het belang van zóóvelen op het spel stond.

Het was Maandag 1 Mei om 10 uur in den morgen, toen Douqué bij mij kwam. Dienzelfden dag, omstreeks 8 uur 's avonds, verscheen de heer A. van Doesburg (4012), diaken der Ned. Herv. Kerk, en mij uit het werk sinds lang bekend, met de mededeeling, dat *de Synode opdracht had gegeven tot oprichting eener Hervormde Groep*. Hij verzocht mij, namens den Kerkeraad, de leiding van deze Groep op mij te willen nemen.

Reeds eerder had ik contact met hem gezocht in verband met de moeilijkheden, die zich met de L.O. voordeden en die ik had voelen aankomen. Meer en meer n.l. streefde de L.O. er naar een *centrale positie* in te nemen en de distributie der bonkaarten en andere bescheiden aan zich te trekken, *met uitsluiting van die groepen, die niet aan den gestelden eisch van opgave van namen en geboortedata en (of) adressen, wilden voldoen*. Trouwens, ook de heer van Doesburg was voor dezelfde keus geplaatst geworden. Waar wij tot nog toe beiden op *kerkelijk terrein*, maar min of meer in *federatief* verband hadden gewerkt, was thans bij de gemeenschappelijke moeilijkheid, aansluiting wel zeer gewenscht.

In feite kon hier echter van de oprichting van een Groep geen sprake zijn, daar een *Hervormd werkverband in van Doesburgs en onze Groep reeds bestond*. Het ging hier slechts om een nog nauwer aanhalen van den band met

de kerk en soepeler organisatievorm, waardoor het werk sneller uitgevoerd en de contrôle intensiever werd.

Enkele dagen later ontving ik mijn aanstelling door den Kerkeraad.

Ik wil niet ontkennen, dat hierin voor mij een zekere triumph lag. Tot nu toe had ik slechts een aanstelling als maatschappelijk werkster der Vrijzinnige Hervormden, dus wel kerkelijk en in nauwe samenwerking *met*, maar niet *in* het groote verband, al had dit in de werkzaamheden en goede verstandhouding in het werk, practisch nooit eenig verschil gemaakt.

De uitzonderingspositie, die 102 *(Ds. B. J. Aris)*, „de Baas", zooals hij altijd in het werk genoemd werd, hier in de Herv. Kerk en met hem feitelijk onze heele gemeente had ingenomen, had mij altijd dwars gezeten, *omdat ik dit voelde als een onrecht.*

Aan 102 en aan hem alleen, dank ik het, dat ik gedurende al deze jaren mij voor de volle 100 pCt. aan dit werk heb kunnen geven. Ondanks zijn 6 maanden concentratiekamp, heeft hij steeds achter mij en het werk gestaan. Bij moeilijkheden was hij het, dien ik raadpleegde. Bij plannen voor nieuwe ondernemingen of uitbreiding van het werk evenzoo. Ook was hij altijd vol belangstelling, wanneer het de interne organisatie van het werk betrof.

Toch houdt voor vele orthodoxen het woord „vrijzinnig" iets van onvolwaardig in.

Zij aan zij hadden 102 en ik gestreden voor de rechten onzer gemeente. Had men destijds van Hervormde zijde nog bezwaar gehad tegen mijn benoeming als sociaal werkster bij de *Centrale van Werkloozenzorg, later de Bijzondere Kerkelijke Gezinszorg,* hièr was thans de erkenning. Nu werd op dezen post, dien ik voelde als *van buitengewoon zware verantwoordelijkheid, een vrijzinnige* benoemd, om *namens de Hervormde Kerk* dit werk te organiseeren en op te bouwen.

Voor mij is dit mede een van de grootste voldoeningen, die dit werk mij geschonken heeft.

Hiermede was tevens *de Hervormde Groep 2000* geboren.

Hervormd, omdat zij de sanctie had van onze volkskerk.

De naam 2000 heeft zij zich mijns ondanks in de illegale wereld veroverd, met name door het gebruik van den *nummer-code,* waarin, voor zoover ik althans weet, onze Groep bepaald *uniek* is geweest.

Met mijn benoeming zag het er echter voor de toekomst nog niet rooskleuriger uit. Tot overmaat van ramp ontvielen ons in dezen tijd ook nog twee van onze beste medewerkers.

2 Juni 1944 werd Br. Kroon (1106) met zijn geheele gezin van huis gehaald — vide pag. 20 — (vrouw en kinderen kwamen er gelukkig met 10 dagen gevangenisstraf af). In heel veel opzichten was hij als oudere vriend van mijn Vader mijn raadsman geweest en in tijden van ziekte of ontstentenis het directe contact met het werk.

Na eerst naar Haarlem, daarna naar Vught te zijn gevoerd, is hij gedurende de September-dagen vermoedelijk naar Sachenhausen overgebracht. Tot op heden is ons echter omtrent zijn lot niets meer bekend en iedere dag, dat dit langer duurt, vervult ons met meer zorg.

Wat de Groep en ik persoonlijk in hem verloren hebben, is niet te zeggen. Zijn fijne speurzin heeft hem voor het werk zeer waardevolle contacten doen leggen. Daarnaast was hij een bescheiden werker, die nooit op den voorgrond trad, maar zich niettemin onmisbaar wist te maken, door de wijze, waarop hij verschillende opdrachten uitvoerde. Veel werk heeft hij ook mij persoonlijk uit handen genomen. Tal van kleine karweitjes, waar anderen geen zin in hadden, en die zoo licht zouden zijn blijven liggen, werden door hem opgeknapt, zonder dat iemand het merkte, vóórdat toevallig eens de een of ander opmerkte: „O ja, hoe zit het daar toch ook weer mee?" Dan was het Br. Kroon, die met een fijn lachje rapport uitbracht, alsof het de gewoonste zaak van de wereld was, dat hij „dit maar even had afgemaakt".

23 Juni volgde *Jaap Balder* (1400 J), in het werk meer bekend als „Oome Jaap". *Met hem viel ons laatste contact met de K.P.* Ongeveer van October '42 zat hij in het werk. Hij had in verschillende overvallen op distributiekantoren hier in Noord-Holland een actief aandeel gehad, zoo onder meer de overval op het kantoor Zuid-Scharwoude.

Hoewel evenmin als ik, in L.O.-verband, behoorde hij tot Henk's trouwe medewerkers. Indirect dankt onze Groep ook aan hem een zeer belangrijk contact, n.l. *Kring 1400,* van het *Distributie-Kantoor Borgerstraat.*

In September '42 vond op dit kantoor de eerste vergadering plaats tusschen (1400) *Els Kervers-Van Tholen,* (1400 K) *G. S. W. Keur* en (1400 G) *Gré Ruhe.* Zij besloten a. h. w. een soort sabotageploeg te vormen, waardoor

a. onderduikers van de noodige bescheiden konden worden voorzien;
b. een soort verkenningsdienst op touw gezet werd, tot het plegen van overvallen.

Zoo kwamen zij in contact met Jaap, die aanried, *het werk in het groot op* te zetten en den band legde met Henk Dienske. Vanaf dien tijd is er een zeer vruchtbare samenwerking geweest eerst met Henk, later met Groep 2000, zoowel wat de distributie van door overvallen verkregen kaarten betreft, als wel van die, welke door ondergrondsche manipulaties langs den weg der Distributie werden veroverd (vide rectificatie in memoriam H. Hellinga).

Kring 1400 is de jaren door *een bolwerk van trouw* gebleven. Het was niet altijd gemakkelijk de opdrachten van 2000 uit te voeren, maar met een voortvarendheid, die mij dikwijls verbaasd heeft, werd aan iederen oproep gehoor gegeven. Groote bewondering heb ik in dit opzicht *voor allen, die in dit verband hebben medegewerkt.* Ieder, op zijn eigen verantwoordelijken post, heeft

met doodsverachting gevochten voor de belangen van Groep 2000 en daarmee voor velen, die van ons afhankelijk waren.

Een enkel woord ook nog in dit verband over 1400 B (Bep v. Parreren). Zelf bijna van meet af aan ingeschakeld, om het werk van anderen te camoufleeren, kende zij geen gevaar, steeds de andere personen op den achtergrond houdend om het risico zooveel mogelijk te beperken. Zoo is zij ook voor ons, nadat Els getrouwd en naar Vlaardingen vertrokken was, het hoofdcontact met de distributie geworden. Aan haar vooral is het te danken, dat wij sinds de Septemberdagen, toen de verbindingen met het platteland geheel verbroken waren, toch onze menschen regelmatig van de noodige bescheiden hebben kunnen voorzien.

Het uitvallen van Jaap Balder was een zware slag. 16 Juli 1944 werd hij in de Oranje Nassau Kazerne gefusilleerd.

Het zag er voor de Groep somber uit. Het werk mocht echter niet stil staan. Wel had ik bij de L.O. bedongen, dat wij althans voor één periode uitstel zouden krijgen, maar vier weken zijn gauw om!

Nadat wij als Groep de spits hadden afgebeten en kort en goed het geven van namen en adressen aan de L.O. hadden geweigerd, volgden vele kleinere en grootere groepen, die of zich bij ons aansloten (2014, M. G. N. Buring, 1401, Zr. G. v. de Neut, de reeds hierboven genoemde kring 1400), of weer onderling een federatief verband vormden het V.G.A. (Vrije Groepen Amsterdam).

Merkwaardigerwijze werd door deze kwestie met de L.O. ook de band met de*Pb.-C,* weer gelegd. Door de arrestatie van Henk en den dood van Gerrit Jan, was dit contact verbroken. Ook de Pb.-C. echter wenschte niet op het geven van namen en adressen in te gaan en verzocht voortaan door ons van bonnen te mogen worden voorzien. Hetzelfde geldt van de *Koninklijke Marine.*

Met dit al werd mijn verantwoording steeds zwaarder. Er moest op korten termijn gehandeld worden. Zoo werden in overleg met *Ds. J. P. van Bruggen, voorzitter van den Kerkeraad,* alhier, eenige introducties klaargemaakt voor enkele onzer menschen, (2014—1401 en 2000), om daarmede verschillende predikanten te bezoeken en langs dien weg het werk weer *landelijk* aan te vatten.

..In zeer korten tijd waren in het Zuiden, (Burgemeester J. H. Martin en *Ds. F. C. M. Boenders), midden (De heeren N. Bootsma en J. van Eik) en Noorden (Ds. N. B. Knoppers en T. Lijckma à Nijenholt)* van ons land belangrijke contacten gelegd, waarmede de bonnenvoorziening was gewaarborgd. Het aantal bedroeg zoo om en nabij de 4500.

Bovendien had 2014 een verbinding tot stand weten te brengen met (800) *H. Huikman,* die met zijn vrouw *Puck, een eigen K.P. aanvoerde.* Een korte bespreking was voldoende, om tot overeenstemming te komen. Te kort van duur echter is dit contact geweest, want al heel gauw werd Huikman gearresteerd en in de Septemberdagen gefusilleerd. Zijn vrouw, inmiddels naar

Rotterdam vertrokken, heeft daar, tot aan de bevrijding zijn werk voortgezet. Zoo moet zij mede betrokken zijn geweest bij den aanval op het Rotterdamsche geldkantoor en.... kwam ons een douceurtje van *f* 10.000,— brengen, met dit verschil, dat hiervoor een illegale handteekening moest worden gezet, wat men doorgaans voor zooiets niet pleegt te doen.

Naast Kring 1400 van de Distributie, was de Persoonbewijzen-Centrale van het grootste belang.

Na het uitvallen van Gerrit Jan van der Veen, werd het contact weer vrijwel onmiddellijk opgenomen. Eerst liep dit nog vrij stroef. *C. van Loon,* de broer van *L. van Loon* (2018), een onzer groepsleden, als een van Gerrits medewerkers en met wien ik sinds de oprichting van *Besteldienst A.U.B.* (Als 't U Blieft), ook *een brandpunt van illegaliteit,* regelmatig contact hield voor de verzending onzer Roode Kruispakketten en het doorgeven van berichten naar onze gevangenen in Vught, had zich onmiddellijk bij de eerste moeilijkheden in de bonnenvoorziening met de L.O. aan onze zijde geschaard. *De oude banden met de Pb.C. bleven dus bestaan,* terwijl onzerzijds de toezegging werd gedaan, dat ook de bonnenvoorziening op denzelfden voet als voorheen zou doorgaan.

Door de vele en groote moeilijkheden, die de Pb.-C. echter destijds ondervond, o.m. de bezetting van haar kantoor door den S.D., kwamen er nog al eens stagnaties voor, iets, wat bij de voorziening van persoonsbewijzen voor de betrokkenen fataal kon zijn. 20015 *Grietje van Tholen,* de zuster van 1400, legde toen het *directe contact met* (8047) *J P. van Hoften.*

De wijze, waarop sindsdien onze orders werden uitgevoerd, verdient allen lof. Naast zijn functie als contactman met de Pb.-C. verzorgde 8047 nog in ons verband een groot aantal ondergedoken politie-agenten, of hun gezinnen. Ook weer met dezelfde voortvarendheid en nauwgezetheid.

Met 1400 S (*J. G. Schrijver*) en 1400 B, werd op meesterlijke wijze de uitreiking der T.D.'s (Tweede Distributie-stamkaarten) gesaboteerd. Ook nadien bleef deze *illegale legaliseering van personen* regelmatig doorgaan.

Daarnaast hielp hij ijverig mee, wapens te stelen van de Wehrmacht, leidde wapentransporten en bewees bovendien nog zijn diensten als wapen-instructeur.

Hoe deze man, dien ik voor de volle 100 pCt. als onkreukbaar leerde kennen, op zoo groote schaal heeft kunnen saboteeren en falsificaties van allerlei aard heeft kunnen verzorgen, is weer een van de raadselen van de illegaliteit. Maar juist door zijn onkreukbaarheid, was hij op dezen post van zoo onschatbare waarde.

De snelle groei van ons werk in die dagen, maakte op zeer korten termijn reorganisatie noodzakelijk. Het eerste werkschema (vide pag. 82 t/m 84) was

hierdoor vervallen, hoewel nog vrij lang met den ouden bestuursvorm, zij het met eenige mutatie van personen, werd doorgewerkt.

Zoo o.m. werd (705) *M. F. van Geuns,* ons contact met het Arbeidsbureau, door (4012) *A. v. Doesburg,* vervangen. Na dien was n.l. praktisch geen arbeidsbemiddeling meer mogelijk.

In het centrum der belangstelling kwam toen te staan, de *voedselvoorziening.* Reeds eerder waren wij begonnen met het aanleggen van voedseldepôts. Aanvankelijk met de bedoeling, wanneer Amsterdam gevechtsterrein zou worden, deze ter beschikking te stellen van de gevechtstroepen en de Hulppolitie.

Deze voedselvoorraden, vrijwel alle opgeslagen in kerken of wijkgebouwen der N. H. Gemeente, werden *diaconaal* gedekt.

4012, als diaken dezer gemeente, met bijzondere synodale opdracht belast met de fourageering en het beheer dezer voorraden, werd als zoodanig aan het Dagelijksch Bestuur toegevoegd. Steeds dringender echter werd de behoefte aan herziening, omdat met de zich wijzigende werkverdeeling, *de zwaarste verantwoordelijkheid ook op andere personen was komen te liggen.*

Dolle Dinsdag en de spoorwegstaking, met de lawine van werk, die zij met zich brachten, zijn echter oorzaak geweest, dat de tweede richtlijnen, wel ontworpen en eenige malen achtereen in Bestuursvergadering besproken, mede ook door oppositie van 2014 en 4012, niet in werking kwamen, tot een overval op ons hoofdkantoor weer een geheel nieuwe organisatie op den kortst mogelijken termijn noodzakelijk maakte en doordreef.

Na Dollen Dinsdag zou ik ons werk willen noemen: „Vredeswerk in oorlogstijd", maar voor dien nog een en ander over de methode van werken en enkele belangrijke takken van dienst.

A. *De Administratie.*

Het streng en consequent doorvoeren van den code, maakte een volledige administratie mogelijk, niet alleen wat de registratie, maar ook, wat de boekhouding betreft.

Nog in een ander opzicht heeft zij haar diensten bewezen. Toen 10 Maart 1945, door omstandigheden, die geheel buiten onze verantwoordelijkheid vallen, ons *Centraal Bureau, Stadhouderskade 56,* met alle zich daarin bevindende bescheiden, door den S.D. werd bezet, was het *deze code, die ons het leven redde.* Geen der onzen werd gepakt, noch zelfs maar één naam of adres bekend. Ondanks alle pogingen, die van Duitsche zijde daartoe werden aangewend, heeft men den code niet kunnen ontcijferen.

Toch namen wij geen enkel risico. Vanuit de wijken werd het Centraal Register onmiddellijk weer opgebouwd, maar *met een geheel nieuwen,* daartoe ontworpen *code.* Koortsachtig is er gewerkt, opdat de ondersteuningen geen

stagnatie zouden ondergaan, tengevolge van het gebeurde op ons hoofdkantoor en om bij een eventueelen omslag klaar te zijn. *En 5 Mei 1945 wás Groep 2000 klaar!*

De administratie is altijd een zeer belangrijke factor in ons werk geweest. Met de uitbreiding van het werk, groeide de administratie. Dikwijls moest hier op zeer korten termijn een ontzaggelijke hoeveelheid werk worden verzet. Toch kon uit illegaal-technische overweging, daarvoor geen groote staf van personeel beschikbaar zijn en moest dit werk door *één* persoon, zij het dan onder mijn leiding, geschieden. Eerst in Februari '45 werd er toe overgegaan ook iemand voor de boekhouding er bij te nemen, (4022) *Jan Dhont,* zoodat ik meer tijd zou krijgen voor de werkelijke leiding van dit werk.

Dat in tijden van hoogspanning, zooals in het begin van de spoorwegstaking en na den overval op ons kantoor, in het werk nooit een groote achterstand is gekomen, dankt de Groep aan haar uitstekende administratrice (2045) *Mejuffrouw M. J. J. Broersma.* Haar groote toewijding voor dit werk, heeft haar, ondanks het vele, dat zij ook nog in ander illegaal verband deed (Vrije Kunstenaarskring), nooit uit het oog doen verliezen, wat er op het spel stond, wanneer rapporten of aanvragen te lang op het C.B. zouden zijn blijven liggen.

Naast de administratie waren vooral de *Onderzoek-Centrale* en het *Wijkwerk* de voornaamste steunpilaren van ons werk.

B. *De Onderzoek-Centrale (O.C.).*

Ons motto luidde: *„Geen hulp zonder voorafgaand onderzoek.*

Dit geschiedde uit tweeërlei overweging. Ten eerste, omdat de aard van het steungeval moest worden vastgesteld (Bonkaart en/of geld, arbeidsinzetter, saboteur, eereschuld, etc.) en alleen zóó ons werk ook maatschappelijk verantwoord kon zijn. Ten tweede, om het groote gevaar, dat onder degenen, die zich bij ons om steun meldden, ook agents provocateur zouden kunnen schuilen. De O.C. was dus naast een *informatorisch lichaam* tevens een soort *recherche-apparaat.*

Reeds in de dagen van de Groep zonder naam daarmee begonnen, moest ik spoedig hierbij een assistente hebben, (705) Madeline van Geuns, was de eerste, die onvermoeid naast mij de stad doorkruiste en soms zelfs het werk geheel van mij overnam, om uitvoerig verslag der diverse steunaanvragen binnen te brengen.

Toch heeft de O.C. haar werkelijke beteekenis eerst gekregen onder (206) *A. de Boer* en (1802) *C. D. Reitema,* die door de wijze van organisatie en verderen uitbouw van dit werk, hun stempel op de O.C. hebben gezet.

Als ambtenaar van Sociale Zaken, bracht 206 niet alleen een geheel eigen methode in het werk der O.C., maar tegelijk een zekere *scholing* daarin, die ons, als leeken, vreemd was. Verschillende fraudegevallen konden op die ma-

nier worden voorkomen of . . . zooals tijdens mijn werkzaamheden voor Henk Dienske, gelicht worden.

Sinds de Septemberdagen, toen de werkzaamheden van A. de Boer op ander terrein kwamen te liggen *had 1802, reeds eerder als de rechterhand van 206 in dezen tak van dienst werkzaam, de leiding* van dit voor ons werk zoo uiterst belangrijke apparaat. Onder hem kreeg het zijn tegenwoordigen vorm en werd een geheel camouflagesysteem om het werk der O.C. heen opgebouwd.

De meeste aanvragen om steun bereikten ons vanuit de wijken en uit den kring onzer bekenden. Via het C.B. kwamen zij bij de O.C. binnen. Alvorens 1802 deze onder zijn medewerkers verdeelde, naar het stadsdeel, waarin zij hun taak toegewezen hadden gekregen, werden de namen en adressen in een apart *Bezoeken-register* geboekt. Dit diende ter contrôle en om bij eventueele arrestatie van een der medewerkers, niet voor het feit te komen, dat men niet wist, welke gevallen deze persoon in behandeling had. Deze registratie bracht echter haar risico's mee. Het werken met namen en adressen, op het C.B. geheel verbannen, zou in de O.C. weer welig getierd hebben. Daarom werd door 1802 dit bezoeken-register volledig *ingepast in het register der ziekenverpleging wijk XVI,* zoodat, wanneer er ooit iets gebeuren zou, de namen der aanvragers zouden doorgaan als die van patiënten uit de wijk. De huisbezoekers der O.C. hadden naast hun kennummer voor het C.B. in de O.C. nog een schuilnaam, als b.v. Zr. Agnes, Zr. Henny, etc., ongeacht of men hier soms ook met mannen te doen had!

Drie maal in de week kwamen de leden van de O.C. *op een afzonderlijk kantoor,* dus niet op het C.B., onder leiding van 1802 bijeen. Hier werden de rapporten ingeleverd, verslag uitgebracht van eventueele moeilijkheden, die men bij het werk had ondervonden, of illegale anecdoten uit de praktijk te berde gebracht.

Voor de rapporten der O.C. aan de administratie werden doorgegeven, werden zij door 1802 in het bezoeken-register afgeboekt.

Ondanks de camouflage werd regelmatig schoon schip gehouden en werden de adressen, die reeds in het centraal register werden bijgezet, of aan het N.S.F. waren doorgegeven, uit de boeken der ziekenverpleging gelicht. Hiermee was wel *de grootst mogelijke veiligheid t.o.v. de werkers zoowel als van de ondersteuningsgevallen* in acht genomen.

In tijden van een plotselingen toevloed van onderduikers, werd de O.C. vaak overstelpt met binnenstroomende onderzoeken. Ook hier heeft dit nooit stagnaties gegeven. De O.C. bezat een merkwaardige elasticiteit. Uit zijn omgeving, vooral het Hervormde Jeugdwerk, wist 1802 het aantal beschikbare krachten naar verhouding uit te bouwen en weer in te krimpen, wanneer de overstroomde rivier weer binnen haar oevers trad.

Eerst nu achteraf blijkt, welke eischen dikwijls aan de O.C. zijn gesteld, zou ik er mij over moeten verwonderen, dat ik er persoonlijk zoo weinig

bemoeienis mee heb gehad. Maar ik kende 1802! Het liep wel, en liep goed! Inmenging zou hier stellig eerder de zaak in de war gestuurd, dan verbeterd hebben en de geest der werkers in de O.C. was 18 karaats.

C. *Het wijkwerk.*

Nauw verband met de Onderzoek-Centrale hield het wijkwerk. Immers, zooals ik reeds zei, de meeste aanvragen om steun bereikten ons vanuit de wijken, doordat cliënten van ons, nieuwe klanten aanbrachten. Bovendien werd in dubieuze gevallen vanuit de wijken dikwijls *heronderzoek* aangevraagd. Soms ook gebeurde dit, omdat b.v. naast de bonkaart ook financieele steun noodzakelijk werd.

In de wijken zien we, hoe vooral na de Septemberdagen, maar in feite eigenlijk al vanaf de uitreiking der Tweede Distributie-Stamkaart (T.D.), het *aantal bonkaart-klanten afneemt door de illegale legaliseering dier personen,* (Stamkaartbureau Nieuwendijk (1400 S) *J. G. Schrijver,* (een meesterlijk schrijver is dat geweest!), terwijl er daarentegen een *doorloopende stijging is in het aantal ondersteuningsgevallen.* Behalve door den grooten toevloed van onderduikers tengevolge van den algeheelen Arbeids-Inzet, vond dit mede zijn oorzaak in de steeds toenemende grondstoffenschaarste en stillegging der bedrijven, waardoor:

a. onze huisindustrie moest worden stopgezet;
b. de clandestiene tewerkstelling door middel van ons contact met de arbeidsbeurs niet langer mogelijk was.

Zoo steeg het aan ondersteuning uitgekeerde bedrag van *f* 65.000,— in 1943 tot *f* 280.000,— in 1944. Van Januari 1945 tot 31 Mei 1945 werd circa *f* 265.000,— uitgekeerd.

Droeg het werk der O.C. een informatorisch karakter, in het wijkwerk stond de *geestelijke en moreele steun* op den voorgrond. Immers, wij leefden in een tijd van geestelijke ontwrichting. Te lichtvaardig ook werd dikwijls over de onderduikers geoordeeld. Deze gedwongen werkloosheid, vaak na alles, wat deze gezinnen reeds vóór 1940 daarvan hadden meegemaakt, en de jacht die de S.D. en beruchte Grüne op deze lieden maakten, drukten onmiskenbaar hun stempel op de psyche dezer menschen. Dit nog gevoegd bij den hongerwinter, die achter ons ligt en ik behoef eigenlijk niet meer te zeggen, welke eischen hier aan de huisbezoekers(sters) werden gesteld.

Ik weet, dat het maandelijks rondbrengen van de gelden en (of) bonkaarten, dikwijls een zware gang beteekende. Wat konden wij voor werkelijken steun in deze gevallen bieden? De steunnormen, hoewel hooger dan van Sociale Zaken, waren toch altijd aan den lagen kant. En van een bonkaart alleen kon toch immers niemand leven!

Een enkelen keer zijn wij wel eens in de gelegenheid geweest, om hier ook

in natura een en ander te doen, wat voornamelijk aan het I.K.B. (Interkerkelijk Bureau) te danken was. Dan was er een plotselinge vreugde en opleving. Doffe en moede oogen schitterden: . .. „Mijnheer!" — verder kwam het meestal niet, want de ontroering was te groot. Soms ook kwamen via het correspondentie-adres de lofzangen op kantoor. „Hoe is het mogelijk, dat U dit voor ons heeft kunnen doen?" of: „U schijnt alwetend te zijn. We hadden juist niets meer".

Maar genoeg over deze honger-periode.

Naar het aantal onderduikers werden twee of drie wijken samen onder één wijkverzorger gebracht. Oorspronkelijk was dit het geval, omdat wij per wijk nog niet voldoende klanten hadden om in iedere wijk één bepaalden persoon met dit werk te belasten.

Ook bestond onze code toen nog niet in zijn volledig uitgewerkten vorm en kwam vrijwel alles op geheugenwerk aan. Daarom mocht het aantal cliënten nooit hooger zijn dan hoogstens 50 per wijkverzorger. Later, toen de code eenmaal bestond en iedere wijkwerker zijn eigen wijk-code had, verviel dit bezwaar. Een dicht bevolkte wijk was niet langer een bezwaar voor het geheugen, waar toch reeds zooveel van gevergd werd. Anderzijds was het toen gemakkelijker om groote wijken te splitsen en er één of twee assistenten in zoo'n rayon bij te nemen.

Eerst geheel op het eind, werd om allerlei beweegredenen, maar vooral uit veiligheidsoverweging, om het directe contact van de wijken met het C.B. zooveel mogelijk te beperken, tusschen het algemeen hoofd der wijkverzorging (1900) en de wijkwerkers, het *districtshoofd* ingevoegd.

Alle berichten van het C.B. voor de wijk kwamen via het districtshoofd bij den betreffenden verzorger. Omgekeerd werden ook de berichten voor het C.B. via het D.H. doorgegeven. Tevens berustte bij deze de taak van contrôle der wijkverzorgers.

Het inlasschen van deze D.H.-en had ook een *vereenvoudiging in de boekhouding* ten gevolge. Voordien werden iedere maand op het C.B. de gelden voor de wijken klaargemaakt en de kwitanties per ondersteunde uitgeschreven. De wijkverzorgers namen de gelden direct van de administratie in ontvangst en hadden zorg te dragen dat de kwitanties uiterlijk een week later *met nummer geteekend* weer op het C.B. waren.

Naast het voordeel van het persoonlijk contact met de wijken, stond hier het nadeel, dat het C.B. tegen het einde van de maand, dus tijdens de grootste drukte, ook nog dezen aanloop kreeg, terwijl bovendien door de uitbreiding van het aantal wijkwerkers, het C.B. op den duur bij te veel personen bekend zou worden. Door het aanstellen der D.H.-en bleef deze bekendheid thans beperkt tot een minimum aantal personen.

Bovendien ontving het D.H. *een bedrag ineens* en rekende zelf met zijn

wijkverzorgers af. Daartoe werd een geheel nieuw betalingssysteem ingevoerd. De kwitanties werden afgeschaft en vervangen door kaartjes, die voor een heel jaar dienst konden doen. (Zie s.v.p. afbeelding.) Deze kaartjes werden

Kaart Wijk

No.: 8029		BEDRAG: f. 130. 1945.	
JANUARI	8029	JULI	
FEBRUARI	8029	AUGUSTUS	
MAART	8029	SEPTEMBER	
APRIL	8029	OCTOBER	
MEI		NOVEMBER	
JUNI		DECEMBER	
OPMERKINGEN :			

in *duplo* gemaakt. Eén daarvan bleef op het C.B., het andere, bestemd voor de wijk, bleef onder de berusting van het D.H. Een week nadat deze de gelden en kaartjes aan den wijkverzorger had gegeven, dienden deze weer, van het nummer van den cliënt, achter *de maand, waarover uitkeering werd verstrekt,* voorzien, bij het D.H. terugbezorgd te zijn. Regelmatig werden deze wijkkaartjes met die van het C.B. gecontroleerd (vide afbeelding p. 33).

De ziel van het wijkwerk was (1900) Henri Mouthaan. Hoewel zijn verdiensten op velerlei terrein liggen, heeft het wijkwerk steeds zijn volle ambitie gehad.

Reeds lang werkte hij in ons verband, vóór ik hem leerde kennen. Zijn nummer dankt hij aan deze periode. Daar ik geen naam wist en wij toch regelmatig contact hadden in de uitwisseling van gegevens, rapporten en wat dies meer zij, moest er een code-nummer gegeven worden. „Harry" werkte in de Staatsliedenbuurt. Dit was mijn eenige aanknoopingspunt, dus 1900! (Zie s.v.p. verklaring code pag. 74.)

Eerst veel later (Augustus 1944), toen besloten werd, naast ons werk ook

Kaart Centraal Bureau

No.: 8029		BEDRAG: f. 130.	1945.
JANUARI	V	JULI	
FEBRUARI	V	AUGUSTUS	
MAART	V	SEPTEMBER	
APRIL	V	OCTOBER	
MEI		NOVEMBER	
JUNI		DECEMBER	
OPMERKINGEN :			

weer een *zelfstandig pers-station van „Vrij Nederland"* voor onze rekening te nemen, verscheen deze „mysterieuze" figuur voor het front.

Zijn rapporten hadden bij mij van meet af aan het verlangen gewekt, 1900 te leeren kennen. Het werk maakt den man! De groote voortvarendheid en nauwgezetheid, waarmede de orders van het C.B. werden uitgevoerd, de wijze waarop voor de gezinnen in de wijk een pleidooi werd gehouden, wanneer daar om de een of andere reden extra hulp noodig was, deden mij hier een mensch vermoeden, die voor een verantwoordelijker taak berekend was. Zoo werd 1900 in Augustus '44 *Hoofd van de Pers.*

Uitgezonderd de copy, die door den technischen dienst van „Vrij Nederland" werd verzorgd, berustte *de geheele leiding* en *verantwoording* van dezen afzonderlijken tak van dienst *bij 1900.*

Omstreeks 8 uur 's morgens werd de copy aan het Hoofdstation F. (zie schema pag. 34) bezorgd en daar op stencil overgebracht. Reeds circa 11 uur verliet de pers dit station en werd per specialen koerier naar de verschillende substations overgebracht (in het schema aangeduid als: ALTA, GRAN, BAFF, etc.).

Van daaruit werd opnieuw verspreid. Alleen de substations met hun respectieve verspeidstations en adressen, (476) het kantoor onzer Onderzoek-Centrale, (BAFF) de Baffinstraat, (NK) Nieuwe Keizersgracht, (VLK) van Len-

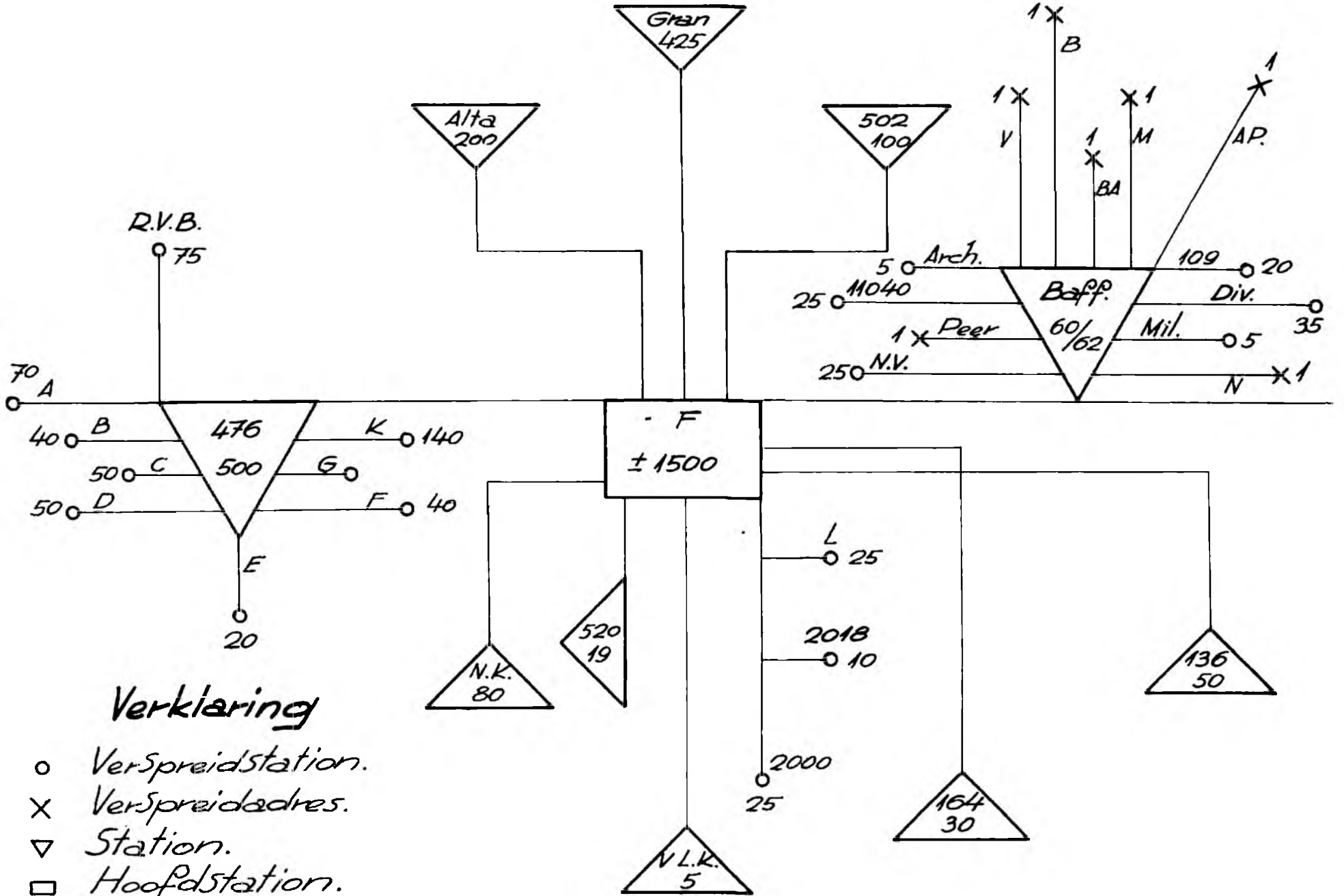

Verklaring

- ○ VerSpreidStation.
- × VerSpreidadres.
- ▽ Station.
- ▭ HoofdStation.

nepkade, (520) het Centraal-Bureau zelf, waren ons bekend. De overige substations behoorden met hun verspreid-adressen aan „Vrij Nederland".

Het schema geeft de situatie weer, omstreeks 31 December 1944, toen de oplaag ca. 1500 exemplaren bedroeg. In Augustus '44 startten wij met 400 stuks, terwijl in Mei '45 dit aantal reeds tot 2500 exemplaren was opgeloopen.

Materiaal, machines en salarissen, werden door Groep 2000 verzorgd; de gelden, die uit de wijk voor de pers binnenkwamen, zonder aftrek van kosten aan „Vrij Nederland" afgedragen.

Aanvankelijk werd drie maal per week een bulletin verspreid, doch omstreeks Februari verscheen het bulletin dagelijks. De regelmatige nieuwsverzorging stond toen in het centrum van aller belangstelling. Ondanks al de spanningen van die dagen, in verband met razzia's, massa-fusillades en de groote drukte, veroorzaakt door een steeds opnieuw weer noodzakelijke verplaatsing van het hoofdkantoor en enkele onzer bijkantoren, móest de pers door blijven draaien. Alleen na den inval op ons Hoofdkantoor (10-3-'45) werd op last van 2000, als noodzakelijke veiligheidsmaatregel, daarmee gedurende 14 dagen gestopt, omdat het aanvankelijk niet mogelijk was te bekijken, in welke richting de vonk zou overslaan.

Voordien, reeds in Januari 1945, werd op grond van een bezoek van den S.D., het Hoofdstation F, oorspronkelijk gevestigd in de woning van 1900 zelf, Baffinstraat 25-I, toevalligerwijze ook het huis van waaruit Jan van der Neut het eerste nummer van „Vrij Nederland" de wereld inzond, verplaatst naar Overtoom 524, de kamer van één onzer verspreidsters, (20100) *M. Buwalda.* Aan de tegenwoordigheid van geest van 1900 en diens vrouw is het te danken geweest, dat dit bezoek van den S.D. zonder resultaat bleef.

Wat de organisatie der pers betreft, werd hier onderscheid gemaakt tusschen *binnen-* en *buitendienst.* De binnendienst, direct onder 1900, verzorgde naast het stencilwerk ook de verspreiding aan de adressen, die aan niet te veel personen bekend mochten worden, zooals b.v. het C.B.

De buitendienst, zuiver verspreiding, was de taak van (1302) *J. O. C. v. d. Meer,* met zijn koeriersters (11050) *M. Kaufmann,* (20100) *M. Buwalda* en (801) *W. Hageraats.* Als hoofd der verspreiding, konden nieuwe abonnementen rechtstreeks aan hem worden opgegeven. De gelden, voor de pers afgedragen, bereikten via 1900 het C.B.

Door de pers werd dus de stekker 1900 in het contact C.B. gestoken en hierdoor de mogelijkheid geopend van een voortdurenden energietoevoer op verschillende punten, waar het werk versterking behoefde. Hoe 1900 dit klaarspeelde bij zijn toch reeds omvangrijke taak, daar moet ik het antwoord op schuldig blijven. Vermoedelijk kan zijn vaak on- of kort beslapen bed, dit beter getuigen. Een feit is het, dat sinds 1802 en 1900 *met mij samen* de lasten van het werk als *Dagelijksch Bestuur* dragen, mijn taak aanmerkelijk lichter en prettiger geworden is.

V.

VREDESWERK IN OORLOGSTIJD.

E. H. B. O.

Omstreeks de Septemberdagen gaf het tempo der gebeurtenissen de Groep aanleiding, tot het concentreeren van krachten, die in staat zouden zijn tot het verleenen van de eerste en verdere voorloopige hulp aan slachtoffers van eventueele oorlogshandelingen in Amsterdam.

Groep 2000 bleek toen in staat, in den kortst mogelijken tijd *een volledigen geneeskundigen dienst* te organiseeren, die zelfs de ver- en bewondering afdwong van Dr. J. H. Tuntler, Directeur van den Gemeentelijken Geneeskundigen Dienst, alhier, en waarin groepsleden, uit hoofde van hun legaal beroep de leidende functies konden bezetten, t.w. (2010) *Dr. J. Bos,* (1400 St.) *Dr. P. M. Stiggelbout,* (1401) *Zr. G. v. d. Neut,* (11040) *Zr. A. A. v. Kalken,* (19050) *A. W. Smith,* (2300) *Zr. C. C. Wateler,* (23013) *W. F. Wiebeld, (ziekenverpleger),* (2307) *Zr. J. Ph. H. Willemse,* (23014) *Zr. I. Grootjans.*

Daaromheen werd een kern gevormd van verplegend en getraind E.H.B.O.-personeel, in hoofdzaak gerecruteerd uit de groepsleden en de *Amsterdamsche Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose,* waarmee vanaf de oprichting der Groep een zeer nauwe en vruchtbare samenwerking heeft bestaan op allerlei terrein (inzameling van voor het werk noodzakelijke gelden, bonnen en afkeuring van bepaalde personen).

Niet in het minst is dit te danken aan ons Groepslid 2300 (Zr. C. C. Wateler), die, werkzaam bij de T.B.C.-bestrijding, hier steeds de propagandiste en voorvechtster voor Groep 2000 is geweest. Bovendien rustte als huisgenoote van 2000 op haar de zware taak, het werk, dat nu eenmaal niet altijd buiten ons privé-adres om kon gaan, tegenover wat al te belangstellende en soms ook niet geheel vertrouwde buurtbewoners te camoufleeren en in tijden van hoogspanning den stormloop van medewerkers of contacten op te vangen en bij de deur af te schepen, opdat er ook nog tijd voor de werkelijke leiding van dit werk (plannen tot uitbreiding, ontwerpen der richtlijnen, code) en noodzakelijke rust zou overschieten. Geen dankbare taak overigens! Was echter haar houding niet zoo streng en consequent geweest, dan had dit zeker ook voor het werk zijn noodlottige gevolgen gehad, vooral in den eersten tijd, na het overlijden van mijn Vader, toen bij ons de deur platgeloopen werd door adspirant onderduikers en illegale werkers, die allen meenden, dat ik als dochter van wijlen den Grootmeester, hen wel verder zou kunnen en willen helpen. Een reputatie, die ik mij weer, mijns ondanks heb verworven. Hoe moeilijk het was, om deze menschen er van te overtuigen, dat ik „niets

aan illegaal werk deed en zij dus aan het verkeerde adres waren", kan de reeds eerder genoemde 205 (Battermann) getuigen. Na verschillende malen door mij en mijn vriendin afgescheept te zijn, viel ik ten slotte toch door de mand en moest hem wel als groepslid accepteeren: iets, waar ik overigens nooit spijt van heb gehad.

Aan het hoofd der volledig geoutilleerde E.H.B.O., althans wat de materieele verzorging daarvan betreft, stond 1401 (de zuster van Jan v. d. Neut).

De artsen in ons midden (2010 en 1400 St.) werden bereid gevonden met uit eigen kring verworven assistenten, het medische deel te verzorgen.

Met het oog op de totale hulpverleening, in samenwerking met den G.G.D. en den Commandant Amsterdam, voor de uitstippeling van den te verwachten gang der gevechtshandelingen, werden stappen ondernomen om het geheel in te schakelen bij het M. C. (Medisch Contact), *Dr. E. Kits van Waveren.*

Hierbij stuitten wij op V.N., eveneens bezig een dergelijk soort hulpdienst van den G.G.D. te organiseeren. Hierover echter later, in verband met de stappen, onzerzijds gedaan, tot nieuwe aansluiting met onze DOCHTER-GROEP en ons uit dien hoofde *aan V.N. ter beschikking stellen der E.H.B.O.*

Er werden 5 hoofdverbandplaatsen geprojecteerd in de voornaamste centraal gelegen Hervormde kerken, *met als Hoofdpost, de Nieuwe Kerk.* Daaromheen in tal van geschikte perceelen over de geheele stad verdeeld, verschillende hulpposten (oorspronkelijk 12 èn het ligschip Beatrix, speciaal bedoeld als Groepscentrum.) Later werden 5 van deze hulpposten met andere versmolten, zoodat de hoofdposten inbegrepen, wij de beschikking hadden over 13 E.H.B.O.-verbandplaatsen.

Al deze posten werden, behalve van het noodige verbandmateriaal, instrumenten, brancards, bedden en dekens, ook voorzien van voedselvoorraden, waardoor:

a. een permanente bezetting der posten mogelijk werd gemaakt;
b. bij eventueele afsluiting van een bepaald stadsgedeelte hier zelfstandig doorgewerkt kon worden, tot de normale verbindingen weer hersteld zouden zijn.

Naarmate de vertraging in de oorlogvoering weer meer tijd liet, werd de organisatie der E.H.B.O. verbeterd en breidden wij die verder uit. Zoo werd o.m. overgegaan tot *opleiding, c.q. scholing,* van een aantal helpsters, die de geroutineerde E.H.B.O.-ers zouden kunnen bijstaan. Onze medewerker 19050 (A. W. Smith), leeraar M.O., die al gedurende 18 jaar aan de Hendrik de Keyserschool lessen in anatomie heeft gegeven en een officiersopleiding bij den geneeskundigen dienst van de Burgerwacht heeft genoten, werd bereid gevonden tot het geven van een *spoedcursus* voor diegenen, die zich beschikbaar hadden gesteld. Deze cursus in de practijk der eerste hulpverleening in oorlogstijd werd ingeleid door *Dr. G. H. de Leeuw,* die op 2 middagen de

theorie der E.H. behandelde en met voorbeelden toelichtte. 19050 heeft daarop gedurende twee weken dagelijks les gegeven in een der wijklokalen der Herv. Gemeente. Hierna werd het behandelde geregeld geoefend door middel van het uitwerken van opgaven, ontleend aan de oorlogspractijk, straatgevechten enz,

Deze cursus werd met zeer veel belangstelling en met uiterst gering verzuim gevolgd. Op verzoek van enkele groepsleden werd ook nog in kleineren kring een cursus bij 19050 aan huis gegeven.

Bij de mobilisatie der B.S. werd 19050 *namens de Groep gedetacheerd* als *Officier voor Speciale Diensten* bij den Staf van het Vendel „Vrij Nederland", met o.m. als opdracht leiding te geven aan de eerste hulp-verleening, die eventueel noodig zou zijn voor de leden van genoemd Vendel.

De geneeskundige dienst van onze Groep was inmiddels paraat en wachtte de ontwikkeling der gebeurtenissen af.

Dit verslag van de E.H.B.O. zou echter niet volledig zijn, wanneer op deze plaats geen melding werd gemaakt van twee onzer Groepsleden, die daaraan achter de schermen zoo ontzettend veel hebben bijgedragen: (23030) *Mevr. G. Wijsmuller,* thans bestuurslid van het Ned. Roode Kruis, en (23013) *W. Wiebeld.* Wat deze beide personen aan kostbaar materiaal hebben ingebracht mag niet onderschat worden. Belangrijke sommen (*f* 8.700,—), geheel in eigen kring bijeengebracht, werden hiertoe door 23030 gefourneerd. 23013 deed dit weer op een andere wijze. Alles waar de Duitschers een oogje op hadden, wist hij nog juist op tijd voor ons te redden. Behalve de sportiviteit, die er destijds in zat om den Bezetter iets afhandig te maken, was dit een groote winst aan materiaal, die de Groep thans, nu de E.H.B.O. ontbonden is, hoopt dienstbaar te maken aan haar vredeswerk: de repatrieering onzer gevangenen en de inrichting van tehuizen voor oorlogsslachtoffers.

Wapenarsenaal.

Ook in ander opzicht werd niet stilgezeten.

Naast de E.H.B.O. werd in Juli 1944 in verband met den oproep onzer Regeering tot mobilisatie der B.S. en benoeming van Prins Bernhard tot Opperbevelhebber der Binnenlandsche Strijdkrachten, onder leiding van (206) *A. de Boer* en (2014) *M. G. N. Buring,* overgegaan tot formatie van een korps jongemannen, die bij de omwenteling dienst zouden doen als *speciale bewakingstroepen voor vitale Bedrijven en Hulppolitie* en het tot stand brengen van een wapenarsenaal.

De overdracht van dezen tak van dienst omstreeks September '44 aan „Vrij Nederland", met alle door ons op dit gebied verzameld materiaal, wat uit den aard der zaak nog zeer gering was (20 pistolen, 1 Duitsche lichte mitrailleur, 3 karabijnen, enkele handgranaten en een 200-tal schoten munitie), leidde er

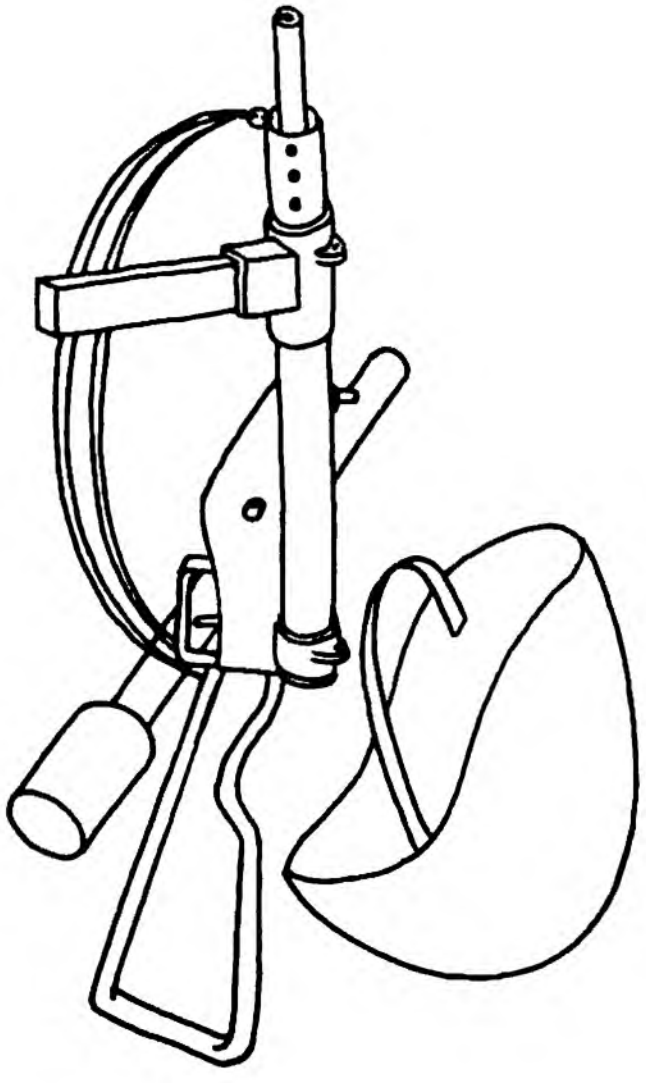

toe, dat in deze oorspronkelijke bestemming eenige wijziging is gekomen en dat mede uit dit korps het huidige *Vendel „Vrij Nederland" is geboren.*

Het S(trijdende) G(edeelte), d.w.z. het *voor het gewapend verzetswerk bestemde contingent* werd uit de Hulppolitie gelicht en *bij den Raad van Verzet (R.V.V.) ondergebracht.* Het niet strijdende gedeelte bleef onder leiding van 2014 (M. G. N. Buring) in H.P.-verband georganiseerd.

Na het ontstaan der „DELTA" gaf de R.V.V. opdracht om de bezetting van de Electrische Centrale Oost aan den Hoogte Kadijk voor te bereiden. Hiertoe *werd het S.G. 2000* versterkt met 50 man van de, L.O., door den R.V.V.

aangewezen. De bewapening werd door den R.V.V. met door geallieerde vliegtuigen afgeworpen materiaal uitgebreid.

206 werd met het commando op het object belast.

Vanaf dien tijd heeft hij onafgebroken zich aan deze zoo uiterst gevaarlijke en verantwoordelijke taak gewijd. Geen moeite was hem te veel, geen risico te groot. Dag en nacht mag ik wel zeggen is hij daarmee in touw geweest. Conscientieus, zooals ook zijn werk in de O.C., en militair in hart en nieren, heeft hij stap voor stap de plannen, die hij vanaf zijn toetreden tot de Groep had gekoesterd, ten uitvoer gebracht. Wel overwogen en berekend was iedere zet. Verrassend daardoor dikwijls het resultaat.

Einde September was de Centrale grondig verkend, contacten waren gelegd en het personeel geïnstrueerd. Begin November '44 door 206 en ondercommandanten 1302 en 2049 (*resp. J. O. C. van der Meer en B. Fetter*) aan wapens bijeengebracht:

50 sten-guns met 200 houders;
15 Amerikaansche geweren;
1 Bren lichte mitrailleur;
1 lichte Duitsche mitrailleur model '34;
3 Duitsche karabijnen;
1 Raketwerper M 1 A 1 met 15 granaten;
20.000 schot munitie;
20 handgranaten.

Aan voedsel uit voorraad Groep 2000 werden voor dit doel geleverd 70 pakketten, inhoudende voedsel voor 4 dagen voor 70 man.

In de maanden na September werd regelmatig *instructie in de moderne wapenen* gegeven, op verschillende adressen in de stad.

Toen 19 Februari 1945 dit wapenarsenaal aan het *Oude Entrepôt Dok* door den S.D. werd gevonden en leeggehaald, is het stellig aan het beleid van 206 te danken geweest, dat de arrestaties niet verder om zich heen grepen. Zijn militair doorzicht deed hem hier als het ware onmiddellijk vermoeden, dat de vondst van dit depôt niet slechts het resultaat was van de jacht op dit materiaal door de Duitsche speurhonden, maar er vermoedelijk ook verraad in het spel was. Door een tip, zijnerzijds in die richting gegeven, was het een kleine kunst de namen in handen te krijgen der bij den S.D. gesignaleerden, waardoor tijdig voorzorgsmaatregelen konden worden getroffen.

De ontknooping van deze kwestie kwam eerst na de capitulatie toen het 206 vergund was, zelf enkele der betrokken personen in verhoor te nemen.

Nadat n.l. in October '44 de verzetsman J. W. Brouwer van het Commando „Vrij Nederland" door den S.D. was gearresteerd, en na enkele weken weer in vrijheid gesteld met de opdracht om gegevens omtrent de illegaliteit te

verschaffen, werd één man (C. de Jong) gearresteerd en de Centrale Oost ontdekt, die in haar geheel verloren ging.

Medio April werd het verband Groep 2000 met „Vrij Nederland" opgeheven. De militaire afdeelingen bleven echter op nadrukkelijk verlangen van 2000 ten nauwste samenwerken en bij de omstreeks dien datum doorgevoerde reorganisatie in de verzetsafdeeling „Vrij Nederland" werd *206 belast met het commando van het Vendel „Vrij Nederland"*, omvattende de gezamenlijke verzetsgroepen „Vrij Nederland" in drie compagnieën ondergebracht.

De geheele formatie werd op 5 Mei 1945 gemobiliseerd en is thans nog ten deele in actieven dienst, in afwachting van indeeling in de Nederlandsche land-, zee- en luchtmacht.

Ondanks den korten duur van zijn totale leiding in het verzetswerk „Vrij Nederland" is het aandeel van 206 in dit werk niet te onderschatten. Wat dit Vendel op het moment van de capitulatie op 5 Mei 1945 was, dankt het voor een groot deel aan 206. Thans, Commandant 3de Compagnie Depôt Gezags Bataljon Indië, ziet de Groep met dankbaarheid terug op den tijd, dat zij met 206 heeft mogen samenwerken.

Geestelijke Opbouw.

Uit den aard der zaak leende ons werk zich, *sinds de Kerk meer en meer de aansprakelijkheid daarvoor had aanvaard,* niet voor het echte K.P.-werk. Hoewel het wel eens noodig was de signalementen van gevaarlijke personen door te geven, heeft onze Groep nooit zelf deze individuen uit den weg geruimd. Strikt werd er de hand aan gehouden, *dat de uiteindelijke berechting bij onze wettige Regeering berust* en voordien ingrijpen, eigen rechter spelen zou zijn.

Hoe moeilijk dit wel eens voor velen onzer, wier naaste betrekkingen door de S.D.-beulen werden afgemaakt, of die zich nog in hun klauwen bevonden en ook voor 206 zelf, is geweest, valt moeilijk te zeggen. Vooral in de z.g. „tamme" dagen, na de hevige beroering, die Dolle Dinsdag alom in den lande wekte. Dat onze Groep in die dagen voor uitspatting en verwildering is gespaard gebleven, dankt zij aan den geestelijken achtergrond, dien ons werk door de sanctie der Kerk had verkregen en *aan die predikanten, die op den achtergrond steeds hebben meegewerkt.*

In de eerste plaats noem ik hier (700) *Ds. M. Groenenberg.* Nooit hebben wij vergeefs een beroep op hem gedaan. Naast zijn vele werkzaamheden in de gemeente, vond hij toch nog tijd voor een persoonlijk gesprek, wanneer een groepslid in het nauw zat of de felle slagen van het lot op hem of haar neerbeukten. Zóó, toen in de Septemberdagen mijn broer, ir. H. v. Tongeren, te Heemstede standrechtelijk werd neergeschoten. Maar ook aan een systema-

tisch uitgewerkt plan om de geestelijke leiding der groep ter hand te nemen, schonk hij zijn volle aandacht.

Hoe dikwijls kwamen wij niet door ons werk innerlijk in conflict, drongen allerlei vragen zich aan ons op. Zoo b.v. de vergeving onzer vijanden, vooral in verband met het gebedsleven. Een andere vraag: Mogen wij dooden? Het vraagstuk van den zelfmoord. De noodleugen. Taak der illegaliteit na den oorlog e.a.

Deze vragen werden door een aantal predikanten (kring P. 2e werkschema pag. 85) in besloten kring voor ons behandeld. De middagen, waarop dit plaats vond, alle in het wijkgebouw Jacob van Lennepkade gehouden, vormden mede de hoogtepunten onzer innerlijke beleving van dit zoo uiterst zware en verantwoordelijke werk, waar toch niemand onzer mee in aanraking gekomen is, zonder dat het zijn sporen diep in onze ziel heeft achtergelaten.

Inderdaad, deze middagen hebben ons geleerd zuiverder de waarden van het Evangelie te peilen en onze taak te zien, niet alleen als verzetswerk, maar bovenal als *een geestelijken opbouw* in een tijd van decadentie en ontwrichting.

Dat de predikanten, die met ons in het felst van den strijd hebben gestaan, hun toezegging hebben gegeven om ook straks bij ons werk voor de gerepatrieerden en oorlogsslachtoffers te blijven medewerken, is mede een van de redenen, waarom de Groep vertrouwend de toekomst tegemoet ziet, overtuigd, ook dan een taak te vinden, zij het op een ander niveau.

Kinderuitzending en Voedselvoorziening.

Nog op een ander terrein, ook van het vredeswerk, begaven wij ons in die dagen. In samenwerking met de Kerk werd een groot aantal onzer kinderen naar buiten uitgezonden en ontkwam op deze wijze aan de gevolgen van den honger-winter. Weer is het 23030, Mevr. Wijsmuller, geweest, die op dit terrein haar sporen heeft verdiend.

Naast onze reeds bestaande voedsel-depôts, werd een speciale *Fouragedienst* (FD. pag. 85) georganiseerd om in noodgevallen bij te springen. 23013 *(Wim Wiebeld)* en 23025 *(Jan Dekker)* zijn degenen geweest, die in deze het initiatief namen.

23025, ons eerste Zuidelijk contact, kon in de Septemberdagen niet meer naar Eindhoven terug. Hij vatte zijn vroegere werkzaamheden in het Zuiden des lands, thans in direct groepsverband, en nu voor Amsterdam en omgeving, onmiddellijk weer op. Aan zijn bemiddeling hadden wij menig extra'tje voor onze menschen te danken. Hij ook bracht den doorstoot naar de L.K.P. tot stand, waardoor het tijdens een crisis, die de Groep vlak voor de capitulatie doorleefde, ter elfder ure nog mogelijk is geweest het werk door te laten gaan.

Merkwaardig hierbij is geweest het treffen van hem en (1400 J.K.) *J. P. van*

Kan, in K.P.-kringen beter bekend onder den naam „Potter". Samen met zijn vriend *Bons* „Karel van Dongen" richtte Jan v. Kan de K.P. *Reintje de Vos"* op, als belangrijkste onderdeel van de bruggenlinie West. Dank zij hun beider onvermoeiden arbeid werd deze K.P. weldra een der best verzorgde en georganiseerde van Amsterdam.

Als ambtenaar van de Distributie bij de uitreikingsploeg, verleende 1400 J.K. ook zijn medewerking bij de uitvoering der orders van Groep 2000. Deze Groep was hem sinds lang bekend, maar toen op een gegeven moment door ons 3000 bonkaarten werden aangevraagd, leek het hem gewenscht hierover nog eens nadere informaties in te winnen. 23025, goed ingevoerd in illegale kringen, scheen hiervoor de juiste man. Jammer, dat hij niet geweten heeft, hier tegenover een medegroepslid te staan!

27 Maart 1945 werd hij gelijk met zijn vriend Bons in diens huis gevangen genomen en op 11 April te Zijpe gefusilleerd.

Sinds 1942 was Jan van Kan in het werk en hij heeft zijn sporen op menigerlei terrein verdiend. Veel ook danken wij als Groep aan hem. Met ons contact, mej. A. L. v. Parreren, de zuster van 1400 B, heeft hij er voor ons heel wat bonkaarten doorgehaald. Zijn vele relaties bij Rijks- en Gemeente-instellingen (Stamkaartenbureau, Distributiedienst, Bevolkingsregister, Arbeidsbeurs, Centrale voedselvoorziening, Rijksbureau voor Huiden en Leder) maakten het mogelijk ons op allerlei terrein zijn bemiddeling te verleenen. Zijn voornaamste werkzaamheden voor ons liggen in het afstempelen van „gepulste" en vervalschte documenten en de hulp bij het aanleggen van voedselvoorraden, bestemd voor het uur „U".

Menigmaal ook, wanneer enkelen onzer in sombere oogenblikken twijfelden aan de uiteindelijke overwinning, wist hij hun door zijn houding en woorden weer moed te geven. Uit het feit, dat na zijn arrestatie niemand uit zijn naasten medewerkerskring werd gearresteerd blijkt, hoe ook Jan van Kan in onze gelederen trouw geweest is tot den dood.

Toen bij de voorbereidingen tot moblilisatie der B.S., zijn drukke werkzaamheden op allerlei terrein, 23025 uit ons verband wegriepen, vroeg hij toch groepslid te mogen blijven en de Groep, waar dit voor hem nog mogelijk was, te mogen vertegenwoordigen. Thans werkzaam bij de F. S. S. (Field Security Section) in den directen Staf van Prins Bernhard, zijn wij ervan overtuigd, daar een waardig vertegenwoordiger van Groep 2000 in hem te vinden.

Zijn werk werd voortgezet door 23013.

Een van de vele dingen, die thans nog, zij het als afloopende taak, door ons Fourage-Depôt wordt verricht, is:

a. de verzorging van pakketten voor repatrieerenden, uit eigen kring en door ons verzorgden;

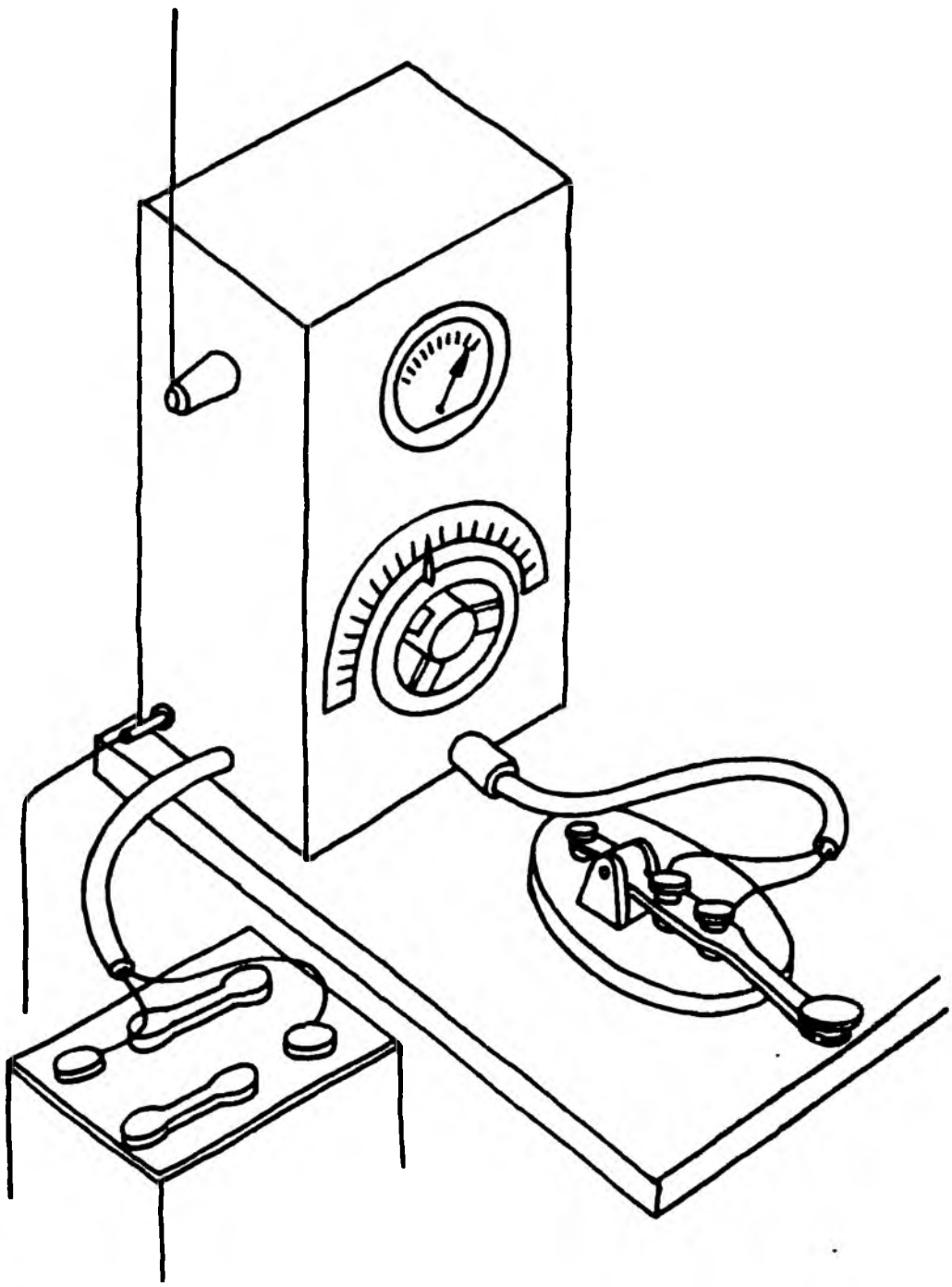

b. pakketten voor ondersteunden in de wijken, die *op doktersattest* voor extra voeding in aanmerking komen, als overbrugging, tot op het moment, dat de distributie daarin voorziet;
c. pakketten voor Eereschuld- en Marinegevallen.

Marine Zendstation.

Hiermede ben ik gekomen aan onze *Koninklijke Marine, Kring 19016,* waarmee de jaren door, onze Groep in nauwe samenwerking heeft gewerkt.

Toen met het uitvallen van Br. I. Troostwijk dit contact tijdelijk werd verbroken en daarmede de rechtstreeksche verbinding met Engeland, zag het er een moment naar uit, of deze schakel voor goed voor ons verloren was gegaan. Door 1900 werd echter een nieuwe verbinding tot stand gebracht, in den persoon van (19016) *P. J. Swiebel met zijn kring.*

Vanaf dien tijd was de band hechter dan ooit. Bij alle moeilijkheden, die er wel eens met nevenorganisaties zijn geweest, was het steeds de K.M., die vlak achter Groep 2000 stond. Zoo o.m. in den strijd over het verstrekken van namen, eventueel Pb.-nummers voor de aflevering van bonkaarten.

Volkomen besefte de Groep, zoowel als de K.M. het belang van een betere contrôle op de uitgifte dezer bescheiden. Daartegenover stond voor hen echter het doorslaggevend devies: *Veiligheid boven alles.*

Te groot is altijd het aantal dergenen, die vallen, door het niet voldoende in acht nemen of consquent doorvoeren van alle maatregelen, die op dit gebied slechts genomen kunnen worden!

Principieel werd daarom onzerzijds vastgehouden aan den stelregel: *„Geen hulp zonder voorafgaand onderzoek*", maar daarna, wanneer alle maatregelen om fraude te voorkomen, waren getroffen, meende men, dat rustig het gevaar geloopen kon worden van een enkelen profiteur, die toch nog tusschen de mazen van het net was doorgeglipt, liever, dan met dezen, ook de vele bona fide personen bloot te stellen aan het risico van een ongecodificeerde registratie in welken vorm ook.

Daarnaast heeft de K.M. ook nog op ander gebied aan de beteekenis van Groep 2000 in de illegale wereld medegewerkt. Ik doel hier in de eerste plaats op de werkzaamheden van het *Marine Zendstation,* gevestigd in het perceel Nieuwe Heerengracht 2. De menschen van dit radiostation verzorgden den z.g. „binnenlandschen dienst", d.w.z. het verspreiden van alle Engelsche berichten door het binnenland. (Groningen, Friesland, Drente en sinds de Septemberdagen ook het rechtstreeksche contact met het bevrijde gebied. — Eindhoven.) Sporadisch werd ook naar Engeland uitgezonden, wanneer een en ander zulks noodzakelijk maakte.

(19016 H.) *D. Hulsman,* (19016 K) *S. G. Kuster,* (19016 Th.) *Th. J. Schamp,* (19016 L) *L. Lauwerens,* (19016 D) *C. W. Dobbinga.* Onafgebroken waren

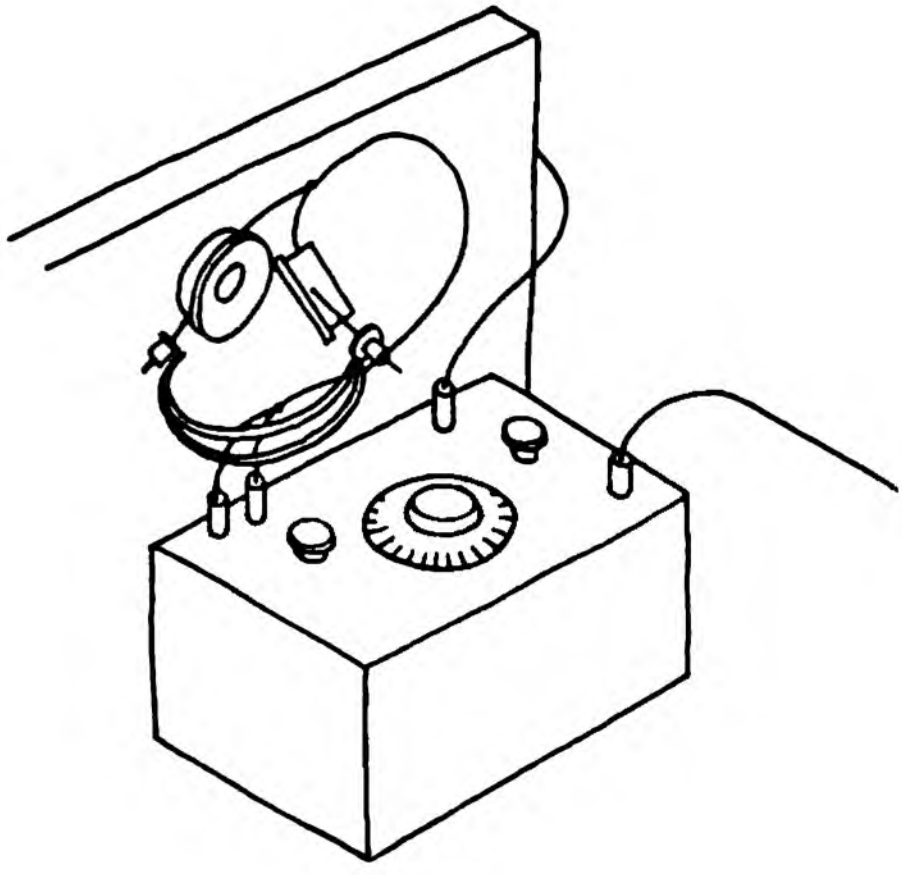

deze mannen op hun post, waar het Vaderland hen riep. Gevaar kenden zij niet, waar het ging om de bevrijding van land en volk.

Dan 30 Januari 1945 om 18.15 uur maakt een inval van den S.D. een einde aan hun werkzaamheden. Hoe dit zendstation eindelijk toch gevonden is, is nog een duistere zaak. Verraad? Mogelijk ook door opmetingen? Met hun chef, ir. Heyboer der Philipsfabrieken, werden deze 5 mannen gearresteerd en op 14 April 1945 op Rozenoord aan den Amsteldijk gefusilleerd.

De heer Heyboer, chef van het Marine zendstation, hoewel zelf geen Groepslid, was als contact van alles op de hoogte en heeft steeds zijn volle medewerking verleend, waar het een verzoek van Groep 2000 gold. Zij, met de velen, die vielen uit de verzetsbeweging en daarbuiten door de Duitsche moordwapenen, weten wat het zeggen wil, te strijden voor een Hooger Doel, met den vollen inzet van eigen leven. Zij hebben dezen strijd vrijwillig aanvaard en.... volstreden, de kruisbanier tot in Gods Handen dragend.

Naast de werkzaamheden op radio-telegrafisch gebied, heeft de K.M. ook

op velerlei ander gebied in Groepsverband 2000 en daarbuiten illegaal gewerkt. Zoo de verzorging van ondergedoken Marine-personeel en zijn gezinnen. Het bieden van steun aan de gezinnen der in het buitenland strijdende leden der K.M. Het onderhouden van het contact met de illegaal werkende leden van het Departement van Defensie en het op grond daarvan verstrekken van adviezen aan de verzetsbeweging, alsmede het openen van de mogelijkheid tot het bieden van den juisten steun. Het zenden van pakketten aan zich in krijgsgevangenschap bevindend Marinepersoneel. Het beschikbaar stellen van Marinepersoneel voor de K.P. Vooral ook in dit opzicht heeft de K.M. een belangrijk aandeel in het algemeene verzetswerk gehad. Zóó zelfs, dat bij een meeningsverschil tusschen L.O. en Groep 2000 de bedreiging van Marinezijde, dan haar manschappen uit de K.P. terug te trekken, doorslaggevend was.

In dit verband moet ook de naam genoemd worden van *W. Françoise*. Dat deze nooit een groepsnummer ontvangen heeft en niet op de oorkonde vermeld staat, vindt slechts hierin zijn verklaring, dat deze stille werker steeds op den achtergrond is gebleven, schuil gaand achter 19016 en 23013, met wien ik regelmatig contact onderhield. Wanneer echter bij belangrijke beslissingen de doorstoot moest worden gegeven, was het W. Françoise, die achter de schermen voor Groep 2000 op de bres stond.

De ondergedoken Camera.

Naast het Marine-Zendstation dient nog gewag gemaakt te worden van de werkzaamheden van (500) *H E. Euwe*.

Hoewel op geheel ander terrein dan de radio-telegrafie, was deze *ondergedoken fotografische afdeeling* wel een van de merkwaardigste takken van dienst in ons Groepsverband.

Reeds vanaf de oprichting van „Vrij Nederland" in 1940, als verspreider in ons verband werkzaam, nam 500 al spoedig met een vriend, het initiatief tot de oprichting eener fotografische afdeeling.

Men begon met de verspreiding van foto's van het verwoeste Rotterdam. Deze fotografische werkzaamheid leidde als vanzelf ertoe, om ook werk te maken van *een zeer speciaal klein-beeld foto-materiaal*, bestemd, om via Zwitserland naar de Regeering in Londen te worden doorgezonden.

Meestal betrof dit rapporten en teekeningen van belangrijke industriecentra, waar door den bezetter oorlogsmateriaal werd vervaardigd. Zoo o.m. in Amsterdam-Noord, de Fokker-fabrieken en scheepswerven. Daarnaast kwamen in klein-beeld-film via Zwitserland rapporten uit Londen binnen, die na vergrooting bestemd waren voor publicatie in „Vrij Nederland"

Jammer genoeg moest uit veiligheidsoverweging al dit foto-materiaal na afwerking vernietigd worden, te meer, omdat dit alles bij 500 in huis geschiedde.

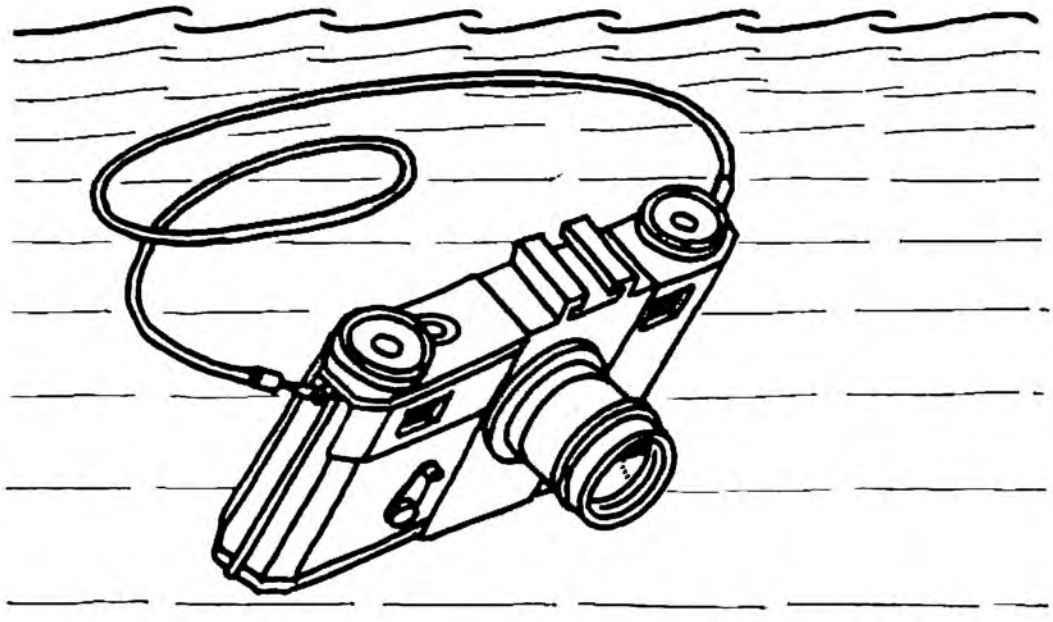

Naast dit kleinbeeld-materiaal werden van hieruit ook foto's verspreid van beruchte Gestapo-agenten, die zoo in de illegale wereld in omloop werden gebracht, meestal met bijgevoegd signalementen-boekje — en foto's van de Koninklijke Familie. Vooral deze laatste waren gedurende de bezettingsjaren zeer in tel. In groote oplage afgedrukt, werden zij in ruimen kring verspreid. Een belangrijk deel van de netto-opbrengst dezer foto's kwam de illegaliteit ten goede, zoo vanzelfsprekend „Vrij Nederland", maar ook twee los daarvan staande organisaties in *Meppel* en *Venlo,* waarmee door 500 regelmatig contact onderhouden werd, vooral ook met het oog op het onderbrengen van onderduikers en de voorziening van bonkaarten, wat in die dagen nog zeer moeilijk was.

Hoewel ik van het bestaan van deze fotografische afdeeling in ons verband van haar oprichting af op de hoogte was, had ik er persoonlijk geen contact mee en ging ook dit werk voor de Groep met het groote „Vrij Nederland"-proces verloren, tot in September '44 door de moeilijkheden in de bonnenvoorziening en het stilleggen van alle verbindingen met het platteland, ook 500 weer in ons verband terugkeerde.

Aansluiting met Dochtergroep V.N.

Merkwaardigerwijze waren zoo omstreeks den zomer 1944 alle vroegere „Vrij Nederland"-contacten of nabestaanden en familieleden daarvan weer in ons groepsverband teruggekeerd. 1401 (G. van der Neut, de zuster van Jan

van der Neut), 11040 (A. A. van Kalken, de verloofde van Jan Peppink), 2045 (M. J. J. Broersma, de verloofde van Jan Kranenburg), 1802 (Fr. Reitema en zoon), 500 (H. E. Euwe).

Was het wonder, dat in onzen kring vaak over den eersten tijd werd gesproken en steeds sterker de behoefte werd gevoeld weer contact te zoeken met onze Dochtergroep?

De meesten onzer waren echter het contact volkomen kwijt. Via één harer bekenden verleende 2045 haar bemiddeling en na een korte voorbespreking van 1401 en 2000 met *Mej. J. Buitenhuis,* Beethovenstraat 12, volgde op deze zelfde kamer een bespreking met den heer *H. M. van Randwijk* („Sjoerd van Vliet").

Dit was een merkwaardig weerzien. Van den heelen verderen levensloop van „Vrij Nederland" was ons niets bekend. Alleen de regelmatig uitkomende blaadjes, die ieder van ons zoo nu en dan wel eens in handen kreeg, waren voor ons de zekerheid, dat onze Dochtergroep leefde en met de jaren in macht en aanzien was toegenomen.

Omgekeerd was „Vrij Nederland" *zich van haar oorsprong niet bewust en nog véél minder van het bestaan en haar nauwe betrekkingen met Groep 2000.*

Na deze hernieuwde kennismaking werd besloten tot een Bestuursvergadering op Heerengracht 520, ons Centraal Bureau, om tot een nadere regeling van onze wederzijdsche belangen en verhouding te komen.

Steeds rumoeriger werd het in die dagen om ons heen. De wildste geruchten deden de ronde, maar ook in illegale kringen leefde men in een tijd van groote beroering. Het duidelijk politieke streven, dat in verschillende Groepen reeds in de dagen van Henk Dienske merkbaar was, kwam steeds meer tot uiting. De oude kastjesgeest begon het hoofd weer op te steken, hoezeer ook de gróóte illegalen hier altijd tegen hebben geprotesteerd. Dit was één van de redenen, die alle Groepen drong tot kleur bekennen in deze of gene richting.

Er waren echter ook andere motieven, die voor een nauwer samengaan met „Vrij Nederland" spraken. Onze Groep was inmiddels begonnen met de inrichting van een aantal E.H.B.O.-posten en de mobiliseering van het Strijdbaar Gedeelte onzer mannen. Als kerkelijk apparaat was het echter uiterst moeilijk om straks als verzetsgroep uit te treden.

Ondanks de stappen door 2014 (p. 38, 39) daartoe gedaan, en de bewonderenswaardige scherpzinnigheid, waarmee hij in allerlei illegaal „Sperrgebiet" wist door te dringen om daar onze Groep een ruimere bekendheid te geven, leek allen een weer nauw samengaan met „Vrij Nederland" gewenscht. Ook een bespreking met enkele predikanten en kerkeraadsleden leidde tot ditzelfde inzicht.

Zoo werd dan op de bewuste vergadering, gehouden op ons C.B., na open-

legging onzer wederzijdsche werkzaamheden, besloten tot *een fusie* van „Vrij Nederland" en Groep 2000, met dien verstande, dat onze E.H.B.O. en afdeeling verzetswerk onmiddellijk naar „Vrij Nederland" overgingen terwijl *het verzorgingsapparaat als zelfstandig orgaan van „Vrij Nederland"* onder mijn beheer zou blijven. 1401 werd aangewezen als leidende persoon voor zoover het de materieele regeling der E.H.B.O. betrof. Als geheel werd deze tak van dienst *middels „Vrij Nederland ingeschakeld bij de B.S.* De aangewezen persoon in het contact tusschen de E.H.B.O. eenerzijds en de B.S. anderzijds, was het M.C. (Dr. F. Kits van Waveren). Aan onze E.H.B.O. werd door „Vrij Nederland" toegevoegd een transportcolonne; voor het overige bleef zij wat Groep 2000 inmiddels aan materiaal en beschikbare personen had bijeengebracht.

206 werd benoemd tot sectie-commandant „Vrij Nederland" en daartoe het S.G. 2000 uit de H.P. gelicht en rechtstreeks ingeschakeld bij den R.V.V.

Alle verzorgingswerk, ook dat wat tot op heden door „Vrij Nederland" was gedaan en wat uit den aard der zaak niet veel was, daar „Vrij Nederland" zich meer had gespecialiseerd op pers- en spionnage-werk, zou voortaan door Groep 2000, als *zelfstandig verzorgingsapparaat* „Vrij Nederland", worden overgenomen.

Deze fusie zou, wat de samenstelling van een nieuw te benoemen bestuur betreft, *naar evenredigheid uit onze en „Vrij Nederland"-kringen gekozen,* nog in een nader vast te stellen vergadering worden geregeld.

Tot een vruchtbare samenwerking tusschen Groep 2000 en „Vrij Nederland" is het helaas echter niet gekomen. Te zeer verschilden daartoe waarschijnlijk onze werkwijze en opvattingen. Ook deze roezige tijd vol spanningen en teleurstellingen is er waarschijnlijk mede schuld aan, dat men na de bewuste vergadering op 520, nooit tot een nadere preciseering der verhoudingen is gekomen, tot de inval in ons Hoofdkantoor, inmiddels verplaatst naar Stadhouderskade 56, dit op korten termijn noodzakelijk maakte.

Het zal wel niet de eerste keer in de geschiedenis geweest zijn, dat een kind en de moeder volkomen van elkander vervreemd raakten. Wij konden het niet eens worden over de wijze, waarop de fusie zou plaatsvinden. Zoo werd vlak vóór de Bevrijding besloten *de fusie* toch weer *ongedaan te maken.*

Een en ander gevoegd bij den overval op 10 Maart 1945 op ons Hoofdkantoor en het daarbij verloren gaan van alle zich daarin bevindend materiaal, waaronder ook ons gecodificeerd centraal-register heeft ons uittreden bij de capitulatie wel bemoeilijkt.

Commissie van Beheer.

Zoo ben ik dan in dit verband eindelijk toe gekomen aan onze *Commissie van Beheer,* bestaande uit de heeren *A. Abas* en *H. F. van Meer* (resp. 1015

en 13035). Dat hun namen eerst nu genoemd worden is niet, omdat zij voor het werk geen of slechts secundaire beteekenis gehad zouden hebben, maar omdat de Commissie van Beheer in haar huidigen vorm eerst geboren is in de dagen van hoogspanning en strijd met „Vrij Nederland". *Aan de beslistheid, waarmede zij zich toen in die dagen achter Groep 2000 en hare leiding hebben geschaard, danken wij het, dat wij als Groep zijn blijven bestaan en thans ons deel hebben aan den wederopbouw van ons land.*

Steeds op den achtergrond blijvend zijn zij het geweest, die ons werk hebben gestimuleerd en opgevoerd tot wat het dan eindelijk is geworden: *een doelbewust streven naar een Nieuw en Groot Nederland!*

Nieuw in zijn maatschappelijke verhoudingen en de correctie van in het verleden gemaakte fouten. Groot in zijn opofferingsgezindheid en trouw aan de essentieele waarden van het Christendom en het Koninklijk Huis.

„De Kerk is", zooals Ds. J. J. Buskes opmerkte in zijn toespraak tot alle oud-illegalen hier in Amsterdam, „het eenige publieke orgaan, dat van meet af aan illegaal is geweest". Nooit heeft zij geschroomd haar stem te doen hooren tegen de alle recht en menschelijkheid schendende maatregelen van den Bezetter. Synode en predikanten bleven ondanks arrestaties en slachtoffers, die ook in hun gelederen vielen, hun stem verheffen tegen de Nazipraktijken en groote moreele gevaren aan het Duitsche regime verbonden.

In ons werk is het bij alle doorslaggevende beslissingen van den Kerkeraad aan onze Commissie van Beheer te danken geweest, dat het verzet, oorspronkelijk individueel opgezet en als pionierswerk begonnen, meer en meer de sanctie der Kerk heeft gekregen en met haar hulp tenslotte is voltooid. Alle gelden voor dit werk besteed, tot een bedrag van ruim *f* 900.000,—, *werden uitgegeven door de Kerk,* immers alle binnenkomende giften *werden aan mij ter hand gesteld in mijn functie van kerkelijk maatschappelijk werkster.* Uit welke bron ook bijeengebracht — en dit is voor een niet onbelangrijk deel de *Vrijmetselarij* geweest — werden zij door de Kerk gereserveerd en besteed voor dit ééne doel: *steun aan het illegale werk.*

Er is hierbij niet gekeken naar richting of gezindheid, alleen . . . of er hulp noodig was. Dan werd er geholpen op ruime schaal.

Maar behalve hun steun op den achtergrond, zijn het 1015 en 13035 geweest, die mij steeds van advies dienden in moeilijke aangelegenheden en wat de zakelijke leiding van het werk betreft. Bij de verwikkelingen met ons Bestuur, ontstaan na den overval op ons kantoor en tijdens de moeilijkheden met „Vrij Nederland", waren zij het, die de reorganisatie doordreven, waardoor het mogelijk was zoo vlak voor de capitulatie en op zoo korten termijn, toch als zelfstandige groep uit te treden.

Naar aanleiding van deze verwikkelingen in ons Bestuur, traden in die dagen 4012 (A. van Doesburg), 2014 (M. G. N. Buring), 1401 (Zr. G. v. d. Neut), 2035 (verloofde van 1401, Ds. K. Beks uit Harlingen, hier onderge-

doken en zoo in ons verband werkzaam) en 23014 (secretaresse van 4012, Zr. I. Grootjans) uit ons groepsverband. Op deze plaats past echter ook een woord van dank aan hen, die mede hun aandeel hadden in het werk van Groep 2000.

Ook tot de medewerkers zelf strekte zich de belangstelling van de Commissie van Beheer uit. Tijdens de groote moeilijkheden in de voedselvoorziening in den afgeloopen winter, zijn zij het geweest, die bij het klimmen van den nood ook de medewerkers niet vergaten.

Tenslotte, buiten ons verband om hebben 1015 en 13035 hun vertakkingen en relaties op velerlei ander illegaal gebied, waar er mogelijk voor hen meer eer en wellicht ook maatschappelijk groote belangen aan zouden kunnen zijn verbonden. Liever echter zijn zij één met ons in *„de Groep zonder gedaante of heerlijkheid"*, zooals vlak na de capitulatie iemand opmerkte, dan de banden, die sinds den oorsprong van het werk tusschen ons en hen bestaan hebben, te verbreken. Ja, zij rekenen het zich met ons tot een eer, dat men dezen naam aan de Groep heeft gegeven, want eens werd dit gezegd van Hem, die door diepste vernedering en lijden heen, gebleven is *de Verlossing uit allen nood!*

Zoo willen wij dan met de woorden uit ons Volkslied uiting geven aan den geest, die gedurende deze jaren van strijd *in gehoorzaamheid aan het Hoogste*, ons werk heeft bezield en gedragen:

„Tot God wilt U begeven,
Zijn heilzaam woord neemt aan,
als vrome Christen leven;
't zal hier haast zijn gedaan!"

„Voor God wil ik belijden
en Zijner grooter macht,
dat ik te geenen tijden
den koning heb veracht,
dan dat ik God den Heere,
der Hoogster Majesteit,
heb moeten obedieeren
in der gerechtigheid".

VI.

DE BEVRIJDING.

Vrijdagavond 4 Mei 1945 omstreeks 9 uur in den avond. Ik zit bij vrienden waar 2300 en ik ondergedoken zijn, ergens geheel in de buitenwijken van Amsterdam, te werken aan onze Richtlijnen. Dan ineens dringt van de straat de eerste kreet tot mij door:

„Vrij! Wij zijn vrij!"

In een oogwenk vliegen de deuren en ramen open. Menschen dringen zich om een agent, die op het pleintje voor ons huis staat. Vlaggen en Oranjedoek, die reeds een week lang klaar stonden, worden te voorschijn gehaald en in een ommezien zijn plein en kade herschapen in een feesttooi van rood, wit en blauw. Het Wilhelmus weerklinkt en even later „O, schitt'rende kleuren van Nederland's vlag"... Dan eerst dringt het tot mij door, wat al deze laatste weken met den dag nader kwam en sinds de voedselvliegtuigen eigenlijk reeds een voldongen feit was, maar waar toch niemand van ons nog aan kon.

Dus tòch ... na vijf lange jaren vrij!

Onze strijd, de offers die gebracht werden, waren niet vergeefsch! Ineens staat ook voor mij de beeltenis van Vader, de laatste maal dat ik hem zag in vrijheid, toen hij mij een klein boekje overhandigde: een luxe uitgave van *het Wilhelmus*.

Hoe dikwijls heb ik later daarin zitten bladeren; hoe dikwijls is het mij tot troost geweest! Vader, ook één van de grondleggers van dit werk, hoe kort hij slechts zijn krachten daaraan heeft mogen geven.

Een groote leegte vervult mij. Hij noch mijn broer hebben dezen dag, waar zij met zóó hartstochtelijk verlangen naar hebben uitgezien, mogen beleven. Maar tegelijk weet ik, dat ik het niet anders zou willen, *omdat zijzelf niet anders gewild hebben,* zoo min als een der anderen, die vielen, Jan Peppink, Rudolf Blumgarten, Henk Dienske, Gerrit Jan van der Veen ... noem ze maar op uit de lange schare van mannen en vrouwen, die hun leven lieten voor deze zaak.

Mijn gedachten gaan uit naar mijn medewerkers, ginds in het verre buitenland en hier. Zij, die wachten op de thuiskomst van hun naaste betrekkingen, maar ook zij, die niets meer te hopen of te vreezen hebben. (11040) *Ariene van Kalken.* Van de oprichting der Groep mèt Peppink mee in het werk, vechtend voor Jan, tijdens zijn gevangenschap, hem vergezellend op zijn transport naar Kiel. Onderweg naar het station te Wesermünde zinkt hij in elkaar. Dan

zijn dood. Ariene, die hem in den vreemde alléén de laatste eer bewijst. Maar nu ook Ariene, die daar staat met ledige handen. Neen, toch niet. Ariene neemt het initiatief.... Onze jongens zijn als slaven naar Duitschland gevoerd. *„Laten wij hen in het land binnenleiden in vrijheid!"*

Repatrieeringswerkzaamheden.

Vrijwel onmiddellijk na de capitulatie werden door 11040 stappen ondernomen tot de repatrieering onzer zich nog in het buitenland bevindende landgenooten. Ondanks haar zwakke gezondheid zette zij alles daarvoor in het werk. Dikwijls heb ik moeten remmen terwille van haarzelf, maar Ariene vécht, zooals ze voor haar Jan heeft gevochten.

Ongelooflijk zijn de moeilijkheden, maar iedere dag brengt nieuwe resultaten. Waar het materiaal allemaal vandaan komt, ik weet het niet: motorfietsen, auto's, bussen, vracht- en ambulancewagens... het lijkt iets op hokus pokus, maar wie achter de schermen ziet, weet beter!

Wanneer het niet lukt als Groep een vergunning te krijgen, dan onder de auspiciën van het Nederlandsche Roode Kruis, maar *deelnemen aan de repatrieering zullen wij.*

11040 en 2020 (Dr. J. Bos) gaan naar Den Haag. Daar, Prinsessegracht 27, wordt de beslissende slag geleverd. Als het nog niet tot een beslissing komt, geeft 11040 het laatste salvo: Ook het Nederlandsche Roode Kruis heeft verplichtingen t.o.v. de Groep. Betaalde niet sinds Januari 1945 de Synode de salarissen uit en stelde zij niet haar gebouw aan de Javastraat voor vergaderingen ter beschikking? Hiermede is de zege bevochten.

Groep 2000 mag als eerste uit deze gebieden onder de auspiciën van het Roode Kruis uitrukken.

De opdracht luidt: „Het maken van *een inspectie-tocht naar Wiesbaden* en het mee terugbrengen der ernstige zieken, voor wie langer wachten beteekent... de kans het Vaderland niet meer levend te bereiken".

De samenstelling der ambulance wordt echter gewijzigd. Wij krijgen geallieerd materiaal toegewezen. Van Groep 2000 gaan als leidende personen mee 2020 en 11040. Helaas kon door de groote beperking van het aantal personen, die zich voor dit doel hadden opgegeven, 1400 St. (Dr. P. M. Stiggelbout), die als tweede arts deze reis zou meemaken, niet aan dezen tocht deelnemen.

Donderdag 21 Juni is de groote dag. Om 7 uur 's morgens vóór het huis van Dr. Bos vandaan zal de aftocht plaats vinden.

Als wij aankomen staat 11040 reeds naar ons, als Dagelijksch Bestuur, uit te zien. 2045 is er ook. Even komt er iets van weemoed boven, want 26 Juni is voor de Groep de afsluiting der illegale periode. In een plechtige Herdenkingssamenkomst in de Nieuwe Waalsche Kerk zullen wij onze dooden en de

vele anderen, die vielen, herdenken. De illegaliteit ligt achter ons, maar zonder meer uit elkaar gaan kunnen wij niet. Te hecht zijn daarvoor de banden. Te veel werd daarvoor samen doorleefd. Te veel offers, ook uit eigen kring, werden gebracht dan dat er sprake kan zijn van een feest. Als Groep willen wij dit alles nog eenmaal samen doorleven in het diepe besef ook onzer afhankelijkheid van Hem, die Heer is van leven en dood.

Dat 11040 dezen dag, dien zij gedeeltelijk mee heeft helpen voorbereiden, niet zal bijwonen, werpt een schaduw over de vreugde van het bereikte resultaat, maar als ik haar de groepsbanden voor haar en de haren overhandig, doortintelt haar plotseling weer dezelfde geestdrift, die gedurende al deze weken haar bezielde. Onze jongens daarginds wachten, zien verlangend uit naar de eerste boden van thuis . . . zij, 11040, 2020 met hun colonne gaan nu Duitschland in, in opdracht van Groep 2000 en het Ned. Roode Kruis om te doen wat gedaan moet worden als eereschuld tegenover hen, die vielen of zuchtten in concentratiekampen.

Zoo wuiven wij onze vrienden na. Het is slechts één ambulancewagen. In Den Haag volgt de verdere uitrusting. De samenstelling dezer ambulance was:

3 ambulance-wagens, 1 arts, 3 verpleegsters, 2 verplegers, 2 motor-ordonnancen, 5 chauffeurs en 1 door het Roode Kruis toegevoegde administrateur.

Omstreeks 12 uur wordt van Den Haag vertrokken. De eerste étappe reikt tot aan Kleef, alwaar wordt overnacht. De tweede tot Meinertzhagen. De derde tot Wiesbaden.

Bij aankomst blijkt, dat in laatstgenoemde plaats geen patiënten zijn en dat deze van hieruit moeten worden opgezocht. Ik citeer thans letterlijk het verslag, dat 11040 bij thuiskomst aan het D.B. overhandigde:

„Na een door ons zelf gemaakten verkenningstocht in de omgeving en een „bespreking, gevoerd met den heer Goosen, Kapitein in Canadeeschen dienst „te Wiesbaden, begaven wij ons naar Trier en Frankfort aan de Main. Van „hier brachten wij patiënten, die op terugkeer naar het Vaderland lagen te „wachten, naar de verzamelplaats Wiesbaden, van waaruit de terugtocht „naar Nederland werd ondernomen.

„Over de grens gekomen werden de patiënten in het verdeelpunt Beest „achtergelaten. Zoo kwamen wij na een week weer in het Vaderland terug.

„Voor het passeeren der grens van en naar Duitschland was het noodzake-„lijk, dat de mannelijke colonnisten in Canadeesch uniform gekleed waren. „Daar het Nederlandsche Roode Kruis over weinig goede kleeding beschikte, „was een complete uniformeering helaas niet mogelijk. Tengevolge hiervan „leverde de verplaatsing in de stad en het verkrijgen van toegang tot open-„bare gelegenheden wel eens moeilijkheden op.

„De stemming echter in deze transportgroep was uitstekend. Allen waren „bezield met hetzelfde doel:

„Wij gaan doen wat wij kunnen, in het belang van het Vaderland!"

Thuiskomst en Reconstructie van het Verleden.

In dezen roes van repatrieeringswerkzaamheden, de afwikkeling onzer steungevallen en de voorbereiding onzer Herdenkingssamenkomst, beleven wij de vreugde van enkelen onzer, die terugkomen, de smart ook bij het overlijdensbericht van Jan van der Neut.

Vlak nog tegen het einde, met de haven in 't zicht, werd ook hij, wiens gezondheid reeds lang door de vele ontberingen had geleden, het slachtoffer van vlektyphus. Door twee vrienden, medegevangenen, werd hij begraven. Zoo bereikte dit droeve bericht de familie.

Ook het bericht over het heengaan van onze medewerkster (8028) *Mevrouw H. A. Haak van Eek,* wekt groote ontroering.

3 Augustus 1943 werden Mevrouw Haak en haar man Dr. J. Haak in hun woning gearresteerd. Helaas heb ik persoonlijk weinig contact met haar gehad. Des te meer echter 901 en 1106 (vide pag. 15 en 23).

In de Doopsgezinde Gemeente, in het verband van den Christelijken Hulpdienst, heeft zij in samenwerking met 901 heel veel gedaan. In ons verband was zij èèn dergenen nog uit het pionierstijdperk. Door haar uitgebreide kerkelijke en maatschappelijke connecties heeft zij in het onderbrengen van Joodsche onderduikers, vooral kinderen, veel werk verricht. Ook bij de bonnenvoorziening was zij ons behulpzaam.

Toen de jongste zoon des huizes bij de verspreiding van het gedicht van Jan Campert: „De Achttien Dooden" werd gepakt doordat hij op een gecompromitteerd adres kwam, volgde ook een inval in de woning van de familie Haak. Hier werden nog verscheidene exemplaren van dit gedicht aangetroffen benevens een 50 bonkaarten.

De oudste zoon en dochter, die nog veel meer in het werk verwikkeld zaten dan Mevrouw Haak, waren gelukkig niet thuis. De rampen waren anders voor de familie niet te overzien geweest. Gelukkig had de S.D. ook geen erg in de Joodsche onderduikertjes, die er op dat moment in huis waren en die reeds boven op bed lagen.

Na drie maanden aan den Amstelveenschen weg gevangen gezeten te hebben, werden zij en haar man op 6 October van dat jaar naar Vught overgebracht, waar zij in het werkkamp Philips werden geplaatst.

In Mei 1944 werd Dr. J. Haak op transport gesteld naar Dachau; vandaar omstreeks November naar Sachsenhausen. Het transport schijnt heel zwaar geweest te zijn en al spoedig na aankomst aldaar (December of begin Januari 1945) moet de heer Haak aan algeheele uitputting overleden zijn.

Mevrouw Haak ging eerst in September met het beruchte laatste vrouwentransport uit Vught naar Ravensbrück. Na eenigen tijd moest zij daar vandaan naar Reichenbach, waar zij plotseling, vermoedelijk mede door het totale gemis aan hygiëne en medicamenten, aan malaria op 5 of 6 December is overleden.

Nooit hadden wij gedacht toen de heer en Mevrouw Haak gearresteerd werden, dat wij geen van beiden meer terug zouden zien. Groot was dan ook de verslagenheid op deze berichten.

Tot op het laatste toe is Mevrouw Haak gebleven, wie zij was: een steun voor ieder, die met haar in aanraking kwam. Ondanks alle wederwaardigheden tijdens haar gevangenschap, bleef zij deze innerlijke kracht bewaren en doorgeven. Velen is zij daar nog tot zegen geweest. Groot daarom de leegte, die zij achterlaat in den kring van allen, die het voorrecht hebben gehad met haar in contact te komen.

1 Juni komt Frans Hofker thuis. 12 Juni Daan Levendig. In het huis bij de familie Levendig ontmoeten wij elkaar. Vele waren hun wederwaardigheden. Niet minder dan negen gevangenissen, respectievelijk tuchthuizen heeft Frans achter den rug (Daan zeven). Op het laatst, 24 Maart 1945, weet hij uit Siegburg te ontvluchten en naar Holland te komen.

10 April staat hij bij Maastricht weer op Nederlandschen bodem. Zóó eenvoudig is het echter niet om daar vandaan naar Amsterdam te komen. Eerst moet aan allerlei formaliteiten worden voldaan, maar 1 Juni is hij weer thuis, behouden en even vol geestkracht als voorheen.

Twaalf dagen later begroet hij zijn vriend Daan.

Te voet van Straubing op transport naar Dachau worden deze gevangenen onderweg in Altfrauenhofen (12 km van Landshut in Zuid-Beieren) door de Amerikanen bevrijd (2-5-'45). In verschillende étappes wordt eindelijk (10-6-'45) de Nederlandsche grens bij Oudenbosch bereikt. Vandaar op 12 Juni per auto van de marechaussee naar Amsterdam.

Wanneer ik 's avonds het bericht ontvang, dat Daan behouden en wel is teruggekeerd, kan ik mijn ooren niet gelooven. Immers het gerucht ging, dat ook Daan gelijk met Jan van der Neut overleden zou zijn. Ik durf er zijn ouders niet naar vragen en besluit eerst eens zelf op inspectie uit te gaan. Als ik bij het Sarphatipark den hoek om sla van de 2e Jan van der Heijdenstraat behoef ik niet langer te twijfelen. De heele straat vlagt! Bloemen worden besteld en als Bestuur gaan wij Daan verwelkomen. Later in een rustig gesprek worden nog eens de dingen uit het verleden opgehaald en aan hem en Frans de verklaring gegeven, hoe het komt, dat wij géén „Vrij Nederland" zijn.

Door het terugkomen van de onzen is in sommige opzichten ook een betere reconstructie van het verleden mogelijk.

Zoo omtrent het „Hoofd" van „Vrij Nederland", waarvan het origineele ontwerp van Daan Levendig afkomstig was. Hieromtrent bestond n.l. eenige onzekerheid, daar 1401 meende, dat haar broer Jan de ontwerper was en dat de beschuldiging in het Anklageschrift slechts berustte op een afspraak tusschen beide vrienden in de gevangenis gemaakt.

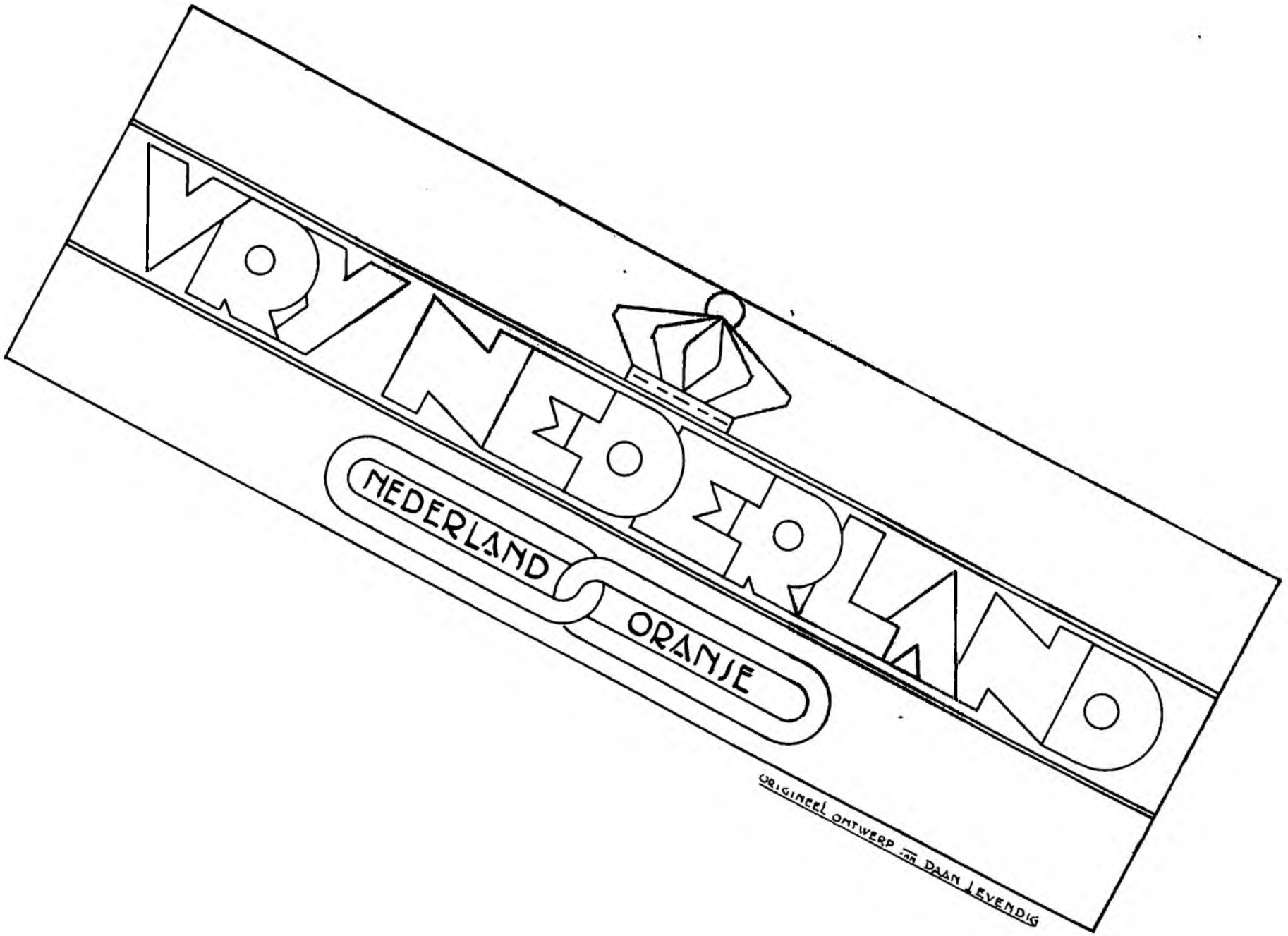
VRY NEDERLAND
NEDERLAND
ORANJE
ORIGINEEL ONTWERP VAN DAAN LEVENDIG

Jan heeft wel dit ontwerp op stencil overgeteekend en vermoedelijk is dit voor 1401 de aanleiding tot deze vergissing geweest.

2 Juli komt ook Jan Kranenburg thuis.

Over hem hadden wij feitelijk het meest in ongerustheid gezeten, omdat zijn gezondheid dikwijls het noodige te wenschen overliet.

Jan, geheel zelfstandig en op eigen initiatief begonnen gegevens te verzamelen omtrent militaire en andere objecten, kwam omstreeks September of October 1940 in ons verband, toen hij contact zocht om zijn rapporten naar de Hollandsche Regeering over te zenden. Vanaf het begin van den oorlog heeft hij zich alleen aan spionnage gewijd. Toen hij in Mei '41 gearresteerd werd, volgde in Februari 1942 een voorloopige veroordeeling tot twee jaar tuchthuisstraf. Nadat echter zijn zaak in revisie was genomen, werd hij 29 Juli 1942 ter dood veroordeeld. Het vonnis werd echter uitgesteld en begin November van dat jaar gewijzigd in vijftien jaar tuchthuisstraf.

Al deze spanningen hadden psychisch enorm veel van hem gevergd. Berichten, die wel eens zijdelings binnenkwamen, deden vermoeden, dat hij ook physiek veel geleden had en toen na de capitulatie de dagen verstreken, zonder dat wij ook maar iets hoorden, werd het voor mij bijna ondragelijk om met 2045 (vide pag. 28) samen te zijn. Haar en mij vervulde één groote spanning, zonder dat wij tegenover elkaar onze gedachten durfden uitspreken.

Toen plotseling het eerste bericht uit Valkenburg! Enkele dagen later Jan in levenden lijve voor ons. Reeds 26 Maart was hij te Nieder-Rhoden door Amerikanen bevrijd. Zijn toestand was echter zóó, dat men hem in het lijkenhuis aantrof. Na een ernstige pleuritis waren onze „beschermers" van meening geweest, dat men het weinige voedsel, dat zich nog in het kamp bevond, niet moest deelen met iemand, die juist alles noodig had om weer op kracht te komen. Slechts aan zijn kameraden dankt hij het, dat hij in leven bleef, doordat zij ondanks eigen honger en de scherpe bewaking der Duitschers, voedsel voor hem stalen. Jan, uit het rijk der dooden weer aan ons teruggegeven! Wat er ook in hèm zal zijn omgegaan, toen hij den eersten voet op Nederlandschen bodem zette....! Maar merkwaardigerwijze is ook bij Jan, ondanks dit alles, de geest niet gebroken. Ik heb hem nog maar heel kort kunnen spreken, maar de schittering in zijn oogen en de wijze waarop hij zonder eenigen opsmuk vertelde over zijn wederwaardigheden en de organisatie van het Nederlandsche Roode Kruis, toonden mij een jongen man, die veel had doorgemaakt en rijk aan ervaring was teruggekomen, maar in wien het heilige vuur brandende is gebleven.

Steeds ook ben ik bezig omtrent Vader nadere gegevens te krijgen. Het is al zoo lang geleden en de meesten uit dien tijd zijn weggevallen. Anderen, zooals Prof. J. Schmutzer, nog niet teruggekeerd. Eén ding echter is zoo goed als zeker, dat Vader te Sachsenhausen niet een natuurlijken dood is gestorven.

Destijds reeds kreeg ik van onze spionnage-afdeeling het bericht door, dat

Vader vergast zou zijn, vermoedelijk met cyaangas, omdat dit de tonsillen aantast en zoo eenige schijn van waarheid verleend kon worden aan de opgegeven doodsoorzaak: „Herzschwäche und beiderseitige Parotitis mit Gesichtsphlegmonen".

Nu is ook de heer J. Mendes, die gelijktijdig met Vader in het Huis van Bewaring gezeten heeft, terug na vele omzwervingen en belevenissen. Hij vertelt mij, toen Vader 13 Maart 1941 op transport gesteld werd naar Duitschland, nog een gesprek te hebben gehad met één der S.S.-begeleiders, die gezegd had: „Diese Leute gehen ja alle in Gasbunker".

Thans zoekt hij het spoor van Vaders en mijn broers moordenaars en wie weet van hoevele anderen: *Kempin en Barabbas Weber.*

Joop Mendes kennende, zou ik bijna met zekerheid durven zeggen: „Zij zullen hem niet ontgaan", hoe weinige ook de gegevens zijn, die ons ten dienste staan. Dan eerst echter zal ik volkomen zekerheid hebben. Nog vóór Vaders transport naar Duitschland n.l. heeft Kempin op de vraag voor hoe lang Vader weg zou moeten (een vonnis of veroordeeling heeft nooit plaats gehad) geantwoord: „Ihr Vater kommt *nie* wieder zurück".

Wat Vaders aandeel en dat van de Vrijmetselarij in dit werk betreft, zal het moeilijk zijn alle gegevens te achterhalen. Vijf jaar illegaal werk is een lange tijd en heeft alle sporen haast uitgewischt. Br. I. Troostwijk, de eenige met wien Vader mij destijds in contact bracht, is dood. De jongens, die door Vader werden geïnstrueerd, tenzij dit er meer waren dan „Jan de Raad" (Jan v. d. Neut) en Jan Peppink, eveneens.

Eén ding staat vast, dat er in dien tijd contact geweest is met Vice-Admiraal L. J. Quant, want ik heb dezen naam door Vader meermalen in dit verband hooren noemen. Ook is Jan v. d. Neut bij Admiraal Quant geweest en heeft deze als zijn meening ten beste gegeven, dat het werk moest doorgaan. Waarin echter dit contact bestond en of er nog verdere besprekingen zijn geweest, weet ik niet.

Ook is er toen een rechtstreeksche verbinding geweest met Engeland, die liep over de Marine. Of dit nog weer een contact was nàást *Dicky Terhoeve,* den neef van Jan Peppink? Ik weet echter, dat Vader zijn verbindingen op dit gebied had en tot driemaal toe het aanbod om naar Engeland te komen heeft afgeslagen, omdat dan in zijn plaats anderen zouden worden gearresteerd. Hij beschouwde het als zijn plicht om te blijven. „Ik heb de vreugde van het Grootmeesterschap gekend en zal óók de lasten dragen."

Zeker is ook, dat Vader mij gezegd heeft, dat het Orde-kapitaal, waar hij als Grootmeester het alleenbeschikkingsrecht over had, gered of althans grootendeels gered moet zijn geworden. Hoe groot dit Orde-kapitaal was, is weer een vraag, waar ik het antwoord schuldig op moet blijven alsook waar het in veiligheid gebracht zou kunnen zijn. Wel weet ik, dat Vader voor een en ander in Zwolle is geweest of althans daar een of ander bezit in veiligheid

liet brengen. Bij het laatste onderhoud, vóór zijn arrestatie, heeft Vader mij gezegd: „Er is geld voor het werk en als je met iets zit, ga dan naar Br. Troostwijk",

Toen die tijd was aangebroken en ik bij Br. Troostwijk aanklopte, is deze met valsche papieren naar Zwolle geweest en legde *f* 600.000,— op tafel Dit is het kapitaal, dat gedurende deze jaren successievelijk werd opgebruikt.

Waar 804, Br. S. Hoekstra, mij vertelde, dat de orde momenteel over geen gelden beschikt, is bij ons het vermoeden gerezen, dat deze *f* 600.000,— het Orde-kapitaal van het Groot-Oosten uitmaakte of althans een gedeelte hiervan. Meer echter dan een vermoeden is het niet, omdat voorloopig nog alle bewijzen ontbreken.

Ook buiten dit grondkapitaal kwamen meermalen belangrijke giften voor dit werk van maçonnieke zijde binnen. Naast Br. Troostwijk, zijn Br. Kroon, Br. Hoekstra en Dr. Stiggelbout steeds actieve deelnemers aan dit werk geweest. Achter de schermen, als contact van Br. Kroon heeft ook Br. van Ledden Hulsebosch meegewerkt bij de vervalschingen van en proeven mèt persoonsbewijzen.

Nooit heb ik vergeefs een beroep op de Orde gedaan. Maar het merkwaardigste is tenslotte niet, dat ook Vrijmetselaren hebben meegewerkt, maar de absolute doorbreking van alle voordien geldende normatieve begrippen en grenzen. Wanneer ons volk dit slechts uit dezen tijd geleerd zou hebben, heeft het reeds een belangrijken post in het credit zijner rekening geboekt.

Ook 203, Frieda Belinfante, is weer in ons midden. Den laatsten tijd van haar onderduik-periode bracht zij in Zwitserland door. Van daaruit gaf zij via Generaal van Tricht, militair attaché aldaar, een verslag van den brand in het bevolkingsregister aan onze Regeering door. Van haar ook kreeg ik nog eenige juistere gegevens omtrent dezen tijd (vide pag. 12).

Het initiatief tot dezen overval werd door haar genomen. Naar aanleiding van het gesprek, dat er toch feitelijk iets gebeuren moest, om aan deze Jodenvervolgingen op steeds grootere schaal een einde te maken, is het Frieda geweest, die hier de richting aangegeven heeft; „niet moest, maar *moet*" en die het woord omzette in de daad. De eerste stappen daartoe zijn door haar met *W. Arondeus* gedaan. Tevens bracht zij het contact met „De Vrije Kunstenaarskring" en de verzetsgroep Rudi tot stand, waarvan zij als geweldige moreele steun voor Rudi, in die dagen als het ware de motor was. Hierdoor kon over de noodige mannen voor dit doel beschikt worden. Ook de eerste besprekingen werden door haar gevoerd. Later werd zij als vrouw van het actieve deel uitgeschakeld en werd door den heer *W. H. J. B. Sandberg*, conservator der Gem. Musea en ziel van „De Vrije Kunstenaarskring", aan W. Arondeus de totale leiding van dit plan opgedargen.

Rudi moet in die dagen ook nog contact gehad hebben met de communistische verzetgroep „Rattenkruit". Van deze zijde vermoedelijk, heeft hij heel

veel materiaal (munitie, springstoffen en andere explosieve stoffen) binnen gekregen. Hij en Frieda hebben in die dagen vrijwel geheel zelfstandig gewerkt en het verzet op pooten gezet. Honderden persoonsbewijzen werden door Frieda vervalscht en door haar met een door haar daartoe aangestelden marktopkooper opgekocht, toen het niet meer ging deze in voldoend aantal uit den kring harer kennissen te verkrijgen. Zonder onderscheid werden de menschen geholpen, of zij al of niet over de noodige middelen daartoe beschikten. En wat de Persoonsbewijzen-Centrale in later dagen was en ook het vriendschappelijk contact, dat onze Groep daarmee steeds heeft onderhouden, dankt zij aan Frieda.

Ook veel persoonlijk kapitaal heeft zij voor dit werk ingezet en verloren. Thans weer in onzen kring terug, heeft zij onmiddellijk stappen gedaan, om als musicienne, ook in diè wereld actief aan den opbouw van onze cultuur deel te nemen en de leidende positie, die zij zich daarin reeds had veroverd, weer in te nemen. Of Nederland in een tijd, zoo vol van corruptie en grof egoïsme haar niet zal teleurstellen, ik weet het niet, maar zeker is het, dat Frieda zich haar plaats in de muziekwereld zàl veroveren.

Thans zijn alle personen uit onzen kring, voor zoover zij nog in leven zijn, weer in ons midden terug, uitgezonderd Br. H. R. J. Kroon. Wat zal de toekomst brengen? Maar dood, of nog in leven, ook hem heeft de Nazi moreel niet kunnen breken. Groot, bijna kinderlijk was zijn vertrouwen in de uiteindelijke overwinning van het recht en in den ondergang van het Nationaal-Socialisme. Wanneer hij deze niet meer zou hebben mogen beleven dan zal toch ook in dit menschenleven met zijn laatsten ademtocht de uiteindelijke overwinning bevochten zijn op den geest der Onderwereld.

Dit verslag zou echter onvolledig zijn, zonder een woord van dank aan de velen, bekenden en onbekenden, die de jaren door dit werk hebben mogelijk gemaakt:

In de eerste plaats onze vele contacten buiten Amsterdam. Het zou niet mogelijk zijn, deze op te noemen; ook zijn, wat dit deel onzer werkzaamheden betreft, onze gegevens nog zeer onvolledig, zoodat een juiste reconstructie nog niet mogelijk is. De tijdsduur, die voor het maken van dit verslag ter beschikking stond, was te kort en de mogelijkheid van het verkeer nog te gering om dit toch zoo belangrijke deel van de werkzaamheden van Groep 2000 volledig te reconstrueeren. Mogelijk kan dit later nog eens in een supplement geschieden.

Alleen (2304) *Mej. R. A. J. M. Wolf* uit Utrecht mag ik hier niet verzwijgen. Van den zomer 1942 af met de Groep in contact, is de samenwerking steeds nauwer geworden, tot zij omstreeks Juli 1944 vroeg, als Groepslid te mogen toetreden. In perioden van bonnenschaarste heeft zij ons dikwijls van de noodige bescheiden of nieuwe contact-adressen kunnen voorzien. Zelfs na het

stilleggen van het treinverkeer, heeft zij daarin niet berust en wist ons nog regelmatig te bereiken.

Ook in het Joodsche werk heeft zij haar aandeel gehad, evenals trouwens (404) *A. Dentz.* Langen tijd was 404 daarnaast voor ons het A.N.P. Steeds werden wij n.l. door hem van de nieuwste berichten voorzien. Ook nadat in Augustus 1944 een zelfstandige afdeeling Pers geopend werd, bleef deze nieuwsverzorging doorgaan. In dagen van spanning was het geduld nauwelijks toereikend om af te wachten wat voor berichten de Pers bracht. Dan was het 404, die onmiddellijk na iedere radio-uitzending ons het getypte verslagje bracht.

Onze wijkwerkers en huisbezoekers uit de O.C.; deze laatsten wakend voor de veiligheid, de wijkverzorgers in hun zorgen voor de aan hen toevertrouwde gezinnen, ook zij hebben hun aandeel in de verdiensten van Groep 2000. (Voor de namen, zie s.v.p. onder verklaring 2e werkschema.) Verantwoordelijk was hun taak, dikwijls allen vrijen tijd in beslag nemend, maar altijd waren zij op hun post; blij, als er iets te doen viel, als zij hun steentje konden bijdragen tot de Groepseer.

20010 de heer Tabak, die bij het moderamen der Diaconie steeds weer ons werk naar voren bracht en wees op de taak der Kerk.

S. v. d. Kar, een van de assistenten van 23030, die bij de verzorging der Pakketten Westerbork zeker niet vergeten mag worden. A. Brolsma en Mevr. Duvivier uit den kring 901. (15013) Mej. S. H. v. Oostergetel, die langen tijd groepslid, op het allerlaatst nog is overgegaan naar de B.S., maar die vooral wat de materieele voorziening der E.H.B.O. betreft en als koerierster van 2014 en 23025 ook in het contactwerk, haar sporen heeft verdiend. (11080) G. Koster en (19065) Th. Savi, de echtgenooten van 2050 en 2060, die in de expeditie ons alle mogelijke hand- en spandiensten hebben bewezen. (2058) W. F. Borgman en (00 D) J. v. Donk, onze concierges op Heerengracht 520 en 162, die altijd in de voorposten waren, om bij het minste onraad de alarmklok te luiden. (500 A) Joek Barg, (2085) Riek Kruyshoop, (11050) Maja Kaufmann, (20100) Mimi Buwalda, onze koeriersters, die door weer en wind altijd hun plicht vervulden. Dan niet te vergeten Mevrouw Euwe, de echtgenoote van 500, die alle risico met hem heeft gedragen, maar daarnaast even hard in het werk meehielp. Idem Nel de Boer, echtgenoote van 206. Dat deze de jaren door zijn taak heeft kunnen vervullen en op die wijze, dankt hij voor een groot gedeelte aan zijn vrouw en zijn broer Theo. (1304) *W. E. Hoedemaker* en (1809) *J. R. Renier,* die beiden op eigen initiatief begonnen en langen tijd zelfstandig werkend, later in Groepsverband 2000 hun eigen onderduikers bleven verzorgen. Hetzelfde geldt van (100 H) P. J. Hertog, die daarnaast echter nog verbonden was aan de O.C. (12020) S. Laan, die als chauffeur-monteur en rechterhand van 11040 den inspectietocht naar Wiesbaden meemaakte, maar ook zijn deel heeft bijgedragen in de voorbereidingen van dezen

tocht. (2606) Doki Nater, onze trouwe huisbezoekster in Oost uit de O.C., die helaas omstreeks Januari 1944 door haar werkzaamheden naar Amstelveen werd geroepen, waardoor nog maar weinig tijd voor het werk beschikbaar bleef. Haar enthousiasme echter en groote trouw aan Groep 2000 waren een ware verkwikkink voor allen uit haar directe omgeving. (13018) A. Mansvelt, eveneens uit de O.C. en langen tijd de trouwe metgezel en strijdmakker van 1802, doch later door zijn werkzaamheden bij de Voedselvoorziening en zijn studie te zeer bezet, dan dat er nog veel tijd overbleef voor de Groep.

(12035) J. H. W. Luhlfs Jr., als ex-N.S.B.-er, is misschen wel het eigenaardigste lid onzer organisatie.

Jan, omstreeks September 1944 in ons verband opgenomen, had reeds geruimen tijd moeite gedaan, om contact te krijgen. Steeds echter zonder resultaat.

Ik voelde er niets voor, een oud W.A.-man te kronen met de lauweren der illegaliteit. Maar Jan liet zich niet afschepen. Iedere nieuwe mogelijkheid, tot vervelens toe, nam hij te baat.

Zoo vind ik hem plotseling, omstreeks September 1944 toch onder degenen, die zich hadden opgegeven voor het S.G. 2000. Toen ik hier navraag naar deed, bleek, dat 206, voor dezelfde moeilijkheid geplaatst als ik, uiteindelijk was gezwicht voor het pleidooi dat ons Groepslid 19050 voor Jan Luhlfs had gehouden, vooral ook om de onjuiste toezegging, die een der lieden uit het S.G. 2000 hem destijds had gedaan, dat, als hij zijn wapen afstond, hij in het verzetswerk zou worden opgenomen.

Het was gebeurd! 206 noch ik konden hier iets aan veranderen.

19050 kent Jan van zijn jeugd af. Jan, de idealist, die door alles heen van een betere maatschappij droomde en — geheel in N.S.B.-kringen grootgebracht — hoopte de mogelijkheid daartoe te vinden in het Nationaal-Socialisme. Maar ook Jan, die, toen hij de leugenpraktijken van het Nazi-regime eenmaal dóór had, in zijn ontgoocheling vluchtte naar zijn vroegeren leeraar en vertrouwensman 19050.

De heer Smith is ook de man geweest, die Jan in zijn jeugdig enthousiasme steeds gewaarschuwd had, toch niet te beslissen, vóór hij tot oordeelen bevoegd was.

Nu wilde Jan terug. Zijn verzoek om ontslag uit de gelederen der W.A. bleef onbeantwoord. Voor Jan zelf blijft dit gelijk. Zoo'n vurig aanhanger als hij destijds was, even fel reageert hij thans tegen. Gevaarlijke individuen en zwart-handelaren worden zonder pardon aangebracht.

Was het wonder, dat dit bij hem in de buurt bevreemding en haat wekte en men uit die buurt ook niet gerust heeft voor Jan in de Meidagen van '45 werd gearresteerd?

Vanaf zijn breuk met de N.S.B. heeft Jan alles gedaan wat hij kon, om zijn fouten uit het verleden ongedaan te maken. Overal stuitte hij echter op een

blinden muur. Eindelijk openden de Septemberdagen een kans. Maar weer ging deze voorbij. De bevrijding bleef uit en zoo de gelegenheid, om iets voor het Vaderland te doen.

Stil zat Jan echter niet. 19050 was behalve werkzaam in het S.G. 2000 ook behulpzaam in de verspreiding der Pers. Tot mijn verbazing vind ik Jan nu ook daar. Het wordt moeilijk iemand te weren, die, wanneer hem de voordeur gewezen wordt, langs een achterdeur weet binnen te komen. Maar kwaad kan ik er niet om zijn. Ik begin respect voor dien jongen te krijgen. Maar hier moet het dan ook bij blijven. Jan echter is nog niet voldaan. 2085 komt voor hem pleiten en een onderhoud aanvragen. Nu wordt hem het vuur aan de schenen gelegd, zooals ik het nog nooit iemand heb gedaan. „Het gáát niet Jan; een N.S.B.-er — het is eenvoudig onmogelijk!" Maar uit alles blijkt mij, dat deze man — want ik kom tot mijn verbazing tot de ontdekking, dat hij gezinsvader is — inderdaad is een ... bedrogene! Hij wil anders nu; hij heeft zelfs nooit anders gewild, is alleen verblind geweest door de leugenpropaganda, die hem thuis en uit zijn heele omgeving tegenklonk.

Ik heb er dan ook geen vrede mee, dat ik Jan afscheepte. Tenslotte, wij werken als *kerkelijk* maatschappelijke Groep, dus ook nog uit een ander principe dan alleen verzet. Hebben wij wel het recht een mensch, die voor zijn fouten in het verleden uitkomt en deze goed wil maken, de gelegenheid daartoe te ontnemen? Ik voer met mijzelf en mijn eerzucht voor de Groep een zwaren strijd. Het zal de reputatie van Groep 2000 geen goed doen, wanneer wij ook N.S.B.-ers in haar gelederen opnemen. Maar .. . gaat zedelijke plicht hier niet boven de groepsreputatie?

De zaak wordt met 206 en enkele predikanten besproken.

In de wijk van 801 is plaats voor een assistent. Jan krijgt de moeilijkste buurt uit deze wijk (Wijk XXIII). Hiermee is hij opgenomen in de kerngroep, het wijkwerk, één der belangrijkste steunpilaren van het werk.

Vol ijver gaat 12035 aan den gang; rapporten stroomen binnen. In zijn enthousiasme pakt hij alles tegelijk aan — maar, hij maakt het àf! Tegen onze bevrijding vind ik 12035 bij het S.G. 2000 als chauffeur en adjudant van 206. als chefverspreider voor een belangrijk stadsgedeelte direct onder 1302, als één van mijn accurate en nooit voldane wijkverzorgers.

In de vroege Meidagen de arrestatie van hem en zijn vrouw. Een harde slag, die te voorzien was geweest, maar waar niemand van ons meer aan gedacht had. Daarom treft hij wreed en pijnlijk, immers *12035 verdient dit niet!* Heeft de wereld nog het recht terug te komen op fouten uit het verleden, die wij voor onszelf reeds hebben beleden en geboet?

In onzen kring heeft 12035 zich vrienden verworven. Het Dagelijksch Bestuur is onmiddellijk bereid alles te doen om hem vrij te krijgen. Alle drie, 1900, 1802 en 2000, stellen wij ons persoonlijk borg voor hem.

Tot op heden echter zijn alle pogingen zonder resultaat gebleven.

Ook 206 heeft gedaan wat hij kon. Ab de Boer, die zoo streng toeziet op zijn Vendel!

Wanneer 12035 voor de eerste maal wordt gehaald, is hij niet thuis. Zoodra Ab hiervan hoort, geeft hij last, dat 12035 het kamp niet meer mag verlaten en daar als protégé van 206 als het ware onderduikt.

Hiertegen komt Jan in verzet. „Wanneer ik niet waardig ben mijn uniform búiten het kamp te dragen, dan wil ik dit ook ìn het kamp niet!"

Fier en flink klinkt zijn antwoord.

Ik gelast hem de bevelen van zijn commandant op te volgen, maar voel, dat ik hem hiermee onrecht doe. Duizend maal liever ondergaat hij alle vernederingen aan een arrestatie verbonden. Zij zullen voor hem de laatste sporen uitwisschen van de smet, die zijn W.A.-uniform in zijn ziel achterliet. Daarom zwicht ik, laat hem begaan.

Ongeveer een week later wordt 12035 nu werkelijk gearresteerd. Zijn vrouw krijgt één dag uitstel om voor de kinderen te zorgen. Beiden zijn zij nu aan de Levantkade, maar in den geest hooren zij bij ons. Groep 2000 schaamt zich hunner niet, overtuigd als zij is, dat het recht zal zegevieren, ook wat Jan en zijn vrouw betreft, want een lid van Groep 2000 kan in het onrecht niet ondergaan.

(1300)) Gerda Meyer, die eigenlijk een eereplaats verdient, maar die, doordat zij letterlijk van alles heeft gedaan, bij geen enkelen tak van dienst valt onder te brengen.

Gerda, die in Juni 1942 bij mij kwam om... een valsch persoonsbewijs, daar zij evenals Rudolf Blumgarten en Br. I. Troostwijk behoort tot het Oude Volk. Zoo ooit dit volk waardige vertegenwoordigers heeft gevonden, dan zijn dit wel deze drie medewerkers van Groep 2000.

Sinds Gerda bewegingsvrijheid bezat (op een door Frieda vervalscht Pb. — in die dagen hadden wij immers niét anders! Eenige malen is zij hierop gecontroleerd, zonder ook maar den minsten last te ondervinden) — heeft zij onafgebroken meegestreden in onze gelederen. Haar heele familie en tal van Joodsche onderduikers werden door haar ondergebracht. Daartoe reisde zij het heele land door, overal contacten leggend.

Later door mijn bemiddeling in Vierhouten gekomen, heeft zij daar met (705) M. F. v. Geuns, haar boezemvriendin, zelfstandig in dit onderduikerskamp gewerkt en kon van daaruit weer de Groep hier, aan de noodige bonkaarten helpen. Toen het kamp Vierhouten werd opgebroken, maakte Gerda zich verdienstelijk als koerierster en bij wapentransporten. Mijn bonnenvest en andere voor dit doel noodzakelijke attributen gingen daarom aan haar over.

Vlak voor de Bevrijding viel zij in handen van den S.D. Maar Gerda zou Gerda niet zijn, wanneer zij ook maar iets had losgelaten. Veel had zij de Gestapo kunnen vertellen. Niets werd deze gewaar. Op haar hart vol warmte

en sympathie met anderen, zwaar beproefden, stuitte iedere aanval van den S.D. af als op een granieten wal. En gelukkig bleef zij voor ons behouden, daar de Bevrijding ook voor haar intijds kwam.

Tenslotte 2000. Wat mijzelf betreft, — slechts een groote dankbaarheid vervult mij, omdat ik van den oorsprong af dit werk heb mogen meemaken. De laatste jaren, sinds de algeheele leiding van de Groep bij mij berustte, heb ik de verantwoording wel eens als te groot gevoeld. Anderzijds wist ik, mij er niet aan te mogen onttrekken. Actief heb ik echter, sinds de arrestatie van Henk Dienske, weinig meer in het werk gedaan, doordat ik meer en meer dit aan mijn groepsleden moest overlaten. Maar nog éénmaal heb ik de Groep misschien een dienst mogen bewijzen.

Toen n.l. 10 Maart 1945 ons Hoofdkantoor door den S.D. was bezet, bevond zich door een ongelukkigen samenloop van omstandigheden naast het coderegister ook de code-sleutel (zij het onder den grond), in het kantoor.

Een poging van enkelen onzer, om in een gewapenden overval dezen sleutel uit het gebouw te halen, mislukte. Hierbij werd de S.D.-man Weener gedood, met als represaille de droeve fusillade op het tweede Weteringplantsoen (12 Maart 1945), waarbij ook vader en zoon Verwoerd om het leven kwamen. Ons kantoor was nl. gevestigd in een vrije étage van het woonhuis van de familie Verwoerd. Enkele dagen te voren was de zoon bij een razzia gepakt. Toen bleek dat hij vervalschte papieren bij zich had, volgde een huiszoeking, waardoor ook ons kantoor werd ontdekt. Dit alles speelde zich dus geheel buiten onze werkzaamheden af. Ook waren de vervalschingen op het Pb. van Henk Verwoerd niet door ons aangebracht. De geheele familie werd meegenomen; moeder en dochter na een kleine week weer vrijgelaten. 's Maandags na den overval op ons kantoor op Zaterdag 10 Maart, werd een aantal gevangenen uit een willekeurige gang van het Huis van Bewaring, daartoe geheel leeggemaakt, gefusilleerd. Hieronder bevonden zich ook de beide mannelijke Verwoerds. Eerst enkele dagen na haar thuiskomst vernam Mevrouw Verwoerd, welk lot haar man en zoon had getroffen.

Groot was ook de ontroering in onzen kring. Hoewel ons werk niet de directe doodsoorzaak van deze twee menschen genoemd mag worden en de ontdekking van het Centraal Bureau voor Maatschappelijk Werk der Ned. Hervormde Gemeente als een zuiver illegaal kantoor ook geheel buiten onze verantwoordelijkheid valt, was onze gewapende overval op Stadhouderskade 56 toch de aanleiding, die de bezetters maar al te gretig aangrepen voor een nieuwen massamoord.

Gemaakte fouten laten zich nooit geheel herstellen en één als deze zelfs heelemaal niet. Dit gebeuren is dan ook een van de donkerste bladzijden onzer geschiedenis. Tot onze verontschuldiging zij slechts gezegd, dat men toen nog niet wist welke afmetingen deze ramp zou aannemen en een poging heeft willen doen om nog te redden, wat te redden viel.

Later, nadat eerst door een glazenwasscher (Zijtregtop) het terrein was verkend, waarbij bleek, dat de sleutel niet was gevonden, werd deze door mij uit het huis gehaald.

De code, die den vuurdoop van den S.D. heeft ondergaan, is mede onze redding geweest. Zooveel is zeker, dat nog nooit een centraal-illegaal kantoor is bezet, zonder dat daarbij arrestaties van betrokkenen hebben plaats gehad.

In een minimum spanne tijds, nadat door Ds. J. H. F. Remme, inmiddels door den huiseigenaar G. A. Lentink van het gebeurde op de hoogte gebracht, de waarschuwing was doorgegeven, dat de familie Verwoerd gearresteerd en het kantoor door den S.D. bezet was, trad het alarm-systeem in werking en binnen 1 uur tijds waren alle groepsleden gewaarschuwd en wachtposten uitgezet, om eventueele contacten op te vangen. De familie Verwoerd, die ons volledig heeft gedekt, door alles heen vol houdend, dat zij van niets wist noch ook zelfs maar één persoon haar bekend was, en de code hebben het verdere gedaan.

Thans, nu de taak van Groep 2000 uit het verleden is afgeloopen en onze steungevallen, voor zoover zij niet reeds weer aan het werk zijn, via het N.S.F. overgeheveld naar het N.V.H. (Nederland's Volks-Herstel), rust op ons de taak deel te nemen aan den opbouw van ons land.

Welke deze taak precies zal zijn, is natuurlijk nog heel moeilijk te zeggen, maar wel zijn reeds min of meer omlijnde plannen daartoe gemaakt.

In verband met het Gezinszorg-werk, dat Groep 2000 gedurende deze 5 oorlogsjaren heeft verricht, is het wenschelijk onze taak in de toekomst min of meer in die richting te zoeken. In nauwe samenwerking met N.H.V., Kareol, en de Stichting 1940—'45 stellen wij ons voor, de exploitatie van eenige tehuizen ter hand te nemen, waar:

a. gerepatrieerden (ex-politieke gevangenen) die nog niet direct in familieverband kunnen worden opgenomen, een tijdelijke verpleging kunnen vinden;
b. gezinnen onzer Marine en uit den kring, dien wij verzorgden, gedurende enkele weken buiten op hun verhaal kunnen komen;
c. de kinderen uit deze gezinnen gedurende de zomermaanden in vacantiescholen en jeugdkampen kunnen worden ondergebracht.

Want ook aan het jeugdwerk wordt in onzen kring aandacht geschonken. Reeds in den tijd die achter ons ligt, hebben wij regelmatig kinderuitzendingen en plaatsing van de jeugd in vacantietehuizen ter hand genomen. Dit geschiedde steeds in samenwerking met de Vrijz. Hervormden; later ook met de N. H. Kerk en de H.O.A. (Hulp-Organisatie-Amsterdam).

Thans heeft (20015) Grietje van Tholen met een jarenlange Padvindsterservaring achter zich, opdracht ontvangen om samen met Mejuffrouw Van Hoboken, Maatschappelijk-werkster, afd. Jeugdwerk der Vrijz. Hervormden,

dezen tak van werkzaamheden ook in onzen kring te organiseeren. Zij volgt daartoe met nog enkelen der onzen den leiders-cursus der N.J.G. (Nederl. Jeugd Gemeenschap).

Ook aan de huisvrouwen is gedacht. (901 M) H. H. C. Weyl vatte samen met mejuffrouw M. J. v. Everdingen van het Bureau Quakerswerkgroep en Service Civil Voluntaire International, het plan op een *Gezinshulp* te organiseeren.

De nood in tallooze gezinnen is n.l. niet in de eerste plaats van materieelen, doch vooral van *psychischen* aard. Heel veel vrouwen zijn bezweken onder de zware lasten, die in de afgeloopen jaren door haar werden getorst. Daarbij de ontzettende spanningen, die in den strijd om onze vrijheid werden doorleefd, gevoegd bij alle moeite, die er aan verbonden was om wat eetbaars in huis te krijgen, — en het is niet te verwonderen, dat veel van de allerelementairste huishoudelijke plichten zijn blijven liggen. Nu deze taak weer opgevat moet worden is men te moe en afgetobd, om daarmee te beginnen.

Het ligt thans in de bedoeling om met een keurkorps van ongeveer 20 jonge vrouwen te beginnen om in deze gezinnen hulp te verleenen. Dit team wordt in een internaat ondergebracht, zoodat 's avonds na volbrachte dagtaak de ervaringen van dien dag nog eens in dezen kring worden besproken, alsmede onderwerpen als huishoudkunde, koken, wasschen, en wat dies meer zij. Daarnaast echter hygiëne, E.H.B.O., kinder- en sociale psychologie, spelleiding e.a. Dit keur-korps zal worden uitgebreid met een aantal helpsters, waarover dit eerste team dan weer de leiding krijgt. Zoo spreidend over de stad, telkens nieuwe teams opleidend, biedt men hulp in gezinnen, die anders zeker maatschappelijk en geestelijk ten onder zouden gaan.

Kortom, ook in de toekomst wil Groep 2000 doen, wat gedaan móet worden; precies, zooals zij dit ook in het verleden heeft gedaan.

Door één onzer medewerksters, 20015, in een opdracht aan 2000 aldus geformuleerd:

RICHTLIJN NA DEN OORLOG.

14 Mei 1945.

Wij willen staan als een sterke boom
Na den stormwind, fier en stil.
De takken naar de zon gericht
Eén gedachte en één wil.

Wij willen staan als een silhouet
In het vroege ochtendlicht.
Een nieuwe dag rijst aan de kim
En vindt ons opgericht.

Wij willen staan als een forsche boom
In den chaos, na den strijd,
Een baken voor den zwervende
Een steun voor al wie lijdt.

Wij willen staan als een groene boom
In het dor, verwoeste land
O, geev' dat ons beschutten moôg',
De schaduw van Gods hand.

Authentiek verslag
HERVORMDE GROEP 2000,
uitgebracht door:

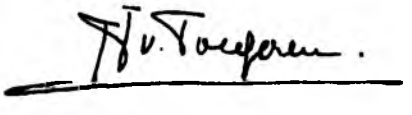

VERKLARINGEN BIJ DEN TEKST

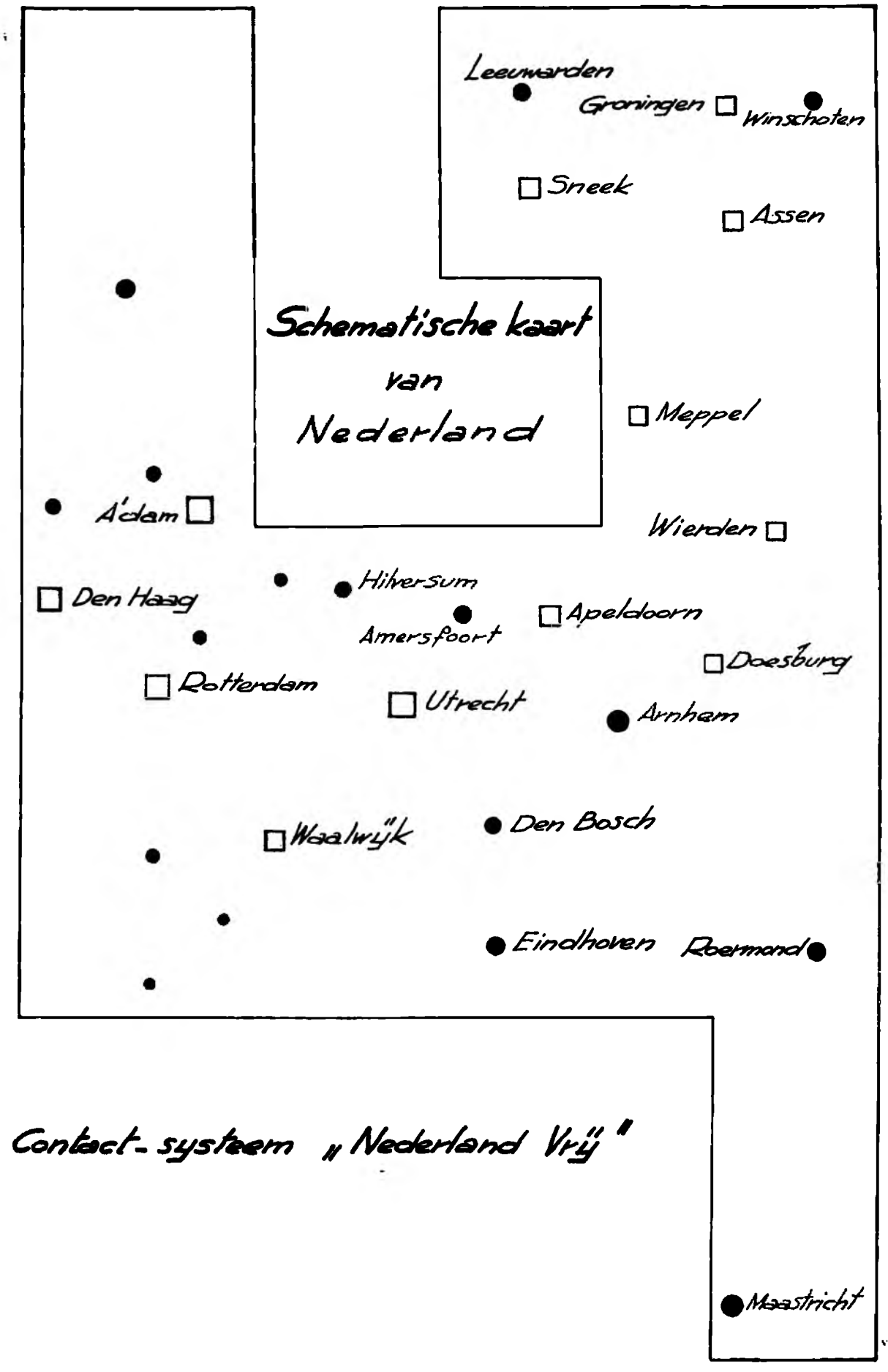

Contact-systeem "Nederland Vrij"

Bijgaand kaartje werd de verloofde van Jan Peppink vanuit de gevangenis clandestien ter hand gesteld.

Uit de gegevens is gebleken, dat de ontwerper gestoord is tijdens het maken van dit kaartje.

Hierbij zij dus vermeld, dat voor zeker mag worden aangenomen, dat niet alle plaatsen, die medewerkten aan het verspreidingssysteem, hierin zijn opgenomen.

Verklaring bij het kaartje „Contactsysteem Nederland Vrij".

De roode vierkantjes duiden de plaatsen aan, waar het eerst verspreidingsposten werden opgericht.

Deze posten hadden elk een stencilmachine en tenminste één schrijfmachine. De oplaag bedroeg in het begin op z'n minst 1000 exemplaren per machine.

De verspreiding geschiedde volgens het estafettesysteem vanuit de plaatsen zelf.

De niet roodgemaakte hokjes duiden de plaatsen aan, waar eveneens posten waren opgericht. Ook deze waren alle in functie, maar kregen de copy van bovengenoemde plaatsen toegestuurd.

De plaatsen, gemerkt met een zwarte stip, waren nieuw opgerichte posten, die voor het grootste deel reeds in functie waren.

Het *doel* van „Nederland Vrij" was: Het Nederlandsche volk op de juiste wijze voor te lichten.

De organisatie, alsmede de verzorging der copy en ingezonden stukken, liepen over den leider Jan Peppink.

De redactie was centraal, berustte bij den ontwerper.

De posten werkten onafhankelijk van elkaar. Het aantal machines was zoo groot mogelijk. Er waren plaatsen, waar naast de stencilmachine drie schrijfmachines in functie waren.

Het aantal medewerkers aan de verschillende plaatsen werd echter zoo klein mogelijk gehouden, ter wille van de veiligheid.

Deze gegevens werden niet in den tekst opgenomen, want, hoewel de opzet volledig was, kon de uitvoering slechts tot enkele malen beperkt blijven, daar, na het verschijnen van enkele nummers, de groote arrestatie plaats vond.

CODE.

Zooals het geheele werk is ook de code langzamerhand gegroeid. Reeds direct bij de plannen tot oprichting eener illegale pers werd er door mijn Vader de nadruk op gelegd, *nooit met namen en adressen te werken.* Zooals in zooveel dingen, had hij ook hier een ver-zienden blik. Hoe kort de tijd geweest is, dat hij mij van advies heeft kunnen dienen, die tijd is voor de verdere ontwikkeling van het werk van onschatbare waarde geweest.

Zoo heeft hij mij onmiddellijk ingewijd in het gebruik van de militaire en andere codes. Iederen middag werden daar eenige uren aan gespendeerd, en nog kort voor zijn arrestatie nam hij de hoofdzaken nog eens met mij door. Het groote belang hiervan kon ik toen nog niet inzien; ook miste ik de ervaring om dezen code direct aan ons werk aan te passen. Zóó als die daar lag, was hij voor ons onbruikbaar. Toen Vader vlak na het uitkomen van het tweede nummer van „Vrij Nederland" gearresteerd werd, bleef dit deel van het werk liggen. De droeve gevolgen zijn niet uitgebleven. Jan van der Neut werd gepakt met een aantal namen, waardoor o.a. ook Jan Peppink het slachtoffer is geworden.

Opnieuw wierp ik mij op den code en stuitte wéér op de onmogelijkheid, om dezen in een voor ons werk geschikten vorm te gieten. Eén ding stond echter vast: *namen en adressen moesten verdwijnen!*

Voor het gebruik hiervan was geen enkel excuus en van toen af aan werd ieder, die in ons groepsverband kwam, in dit opzicht het vuur wel zeer na aan de schenen gelegd. Daar het echter evenmin doenlijk was om alles te onthouden, gebruikten wij een ezelsbruggetje. Ieder van ons kreeg een *kengetal,* dat rechtstreeks van zijn naam werd afgeleid.

Iedere letter van het alphabet werd vervangen door een cijfer en wel heel eenvoudig: A = 1,
B = 2,
C = 3, enz.

Daar echter het alphabet 26 letters heeft en de menschen op hun grondcijfer ingeschreven werden *in de volgorde waarin zij binnenkwamen,* zou dit licht eenige verwarring kunnen scheppen. B.v. 11 = K, maar zou ook kunnen beteekenen 1-1 = de eerste klant wiens naam met een A begon. Daarom werd achter ieder grondcijfer een 0 ingelascht. Dus Aalders als no. 5, wiens naam met een A begon werd 1-0-5.

Iedere cliënt ontving bij inschrijving, hetzij als groepslid of ondersteunde een kaartje met zijn kengetal daarop en werd voortaan alleen op dat cijfer aangesproken of geholpen.

Stamboek no.

A	- 1-0	volgno.	van	inschrijving
B	- 2-0	"	"	"
C	- 3-0	"	"	"
D	- 4-0	"	"	"
E	- 5-0	"	"	"
F	- 6-0	"	"	"
G	- 7-0	"	"	"
H	- 8-0	"	"	"
I	- 9-0	"	"	"

enz.

AK = Abonnement Kerkbode = abonnement Verzekeringsbode (Illegale krant).
AE = Abonnement Evangelisatiebode = Levensverzekering (Bonkaart).
ZV = Zangvereeniging = Ongevallenverzekering (Persoonsbewijs).
Z = Zondagsschool = Molestverzekering (Z-kaart).
OD = Ondersteuning diaconie = Verz. tegen brand en Inbraak (Financiele ondersteuning).
JV = Jeugdvereeniging = Glasverzekering (warmoedselkaart). Premie
TV = Tooneelvereeniging = Transportverzekering (Ausweis).
VH = Vacantie huizen = Ziekteverzekering (Onderduikadres).
BK = Bijbelkring = A tot Z Polis (Tweede distr. stamkaart TD).

AI = Arbeidsinzetter.
KG = Krijgsgevangene.
S = Saboteur.
ST = Student
IW = Illegale Werker
J = Jood.
M = Marine.
P = Politie
E = Eereschuld.

Geboortedatum :

16-5-18	datum en maand met 3 vermenigvuldigen.
481518	

Aanvraag	BIJZONDERHEDEN	Afgesloten
	Abonnement Verzekerings-bode.	
	Levensverzekering.	
	Ongevallenverzekering.	
	Molestverzekering.	
	Brand en Inbraak.	
	Glasverzekering.	
	Transportverzekering.	
Agent	Ziekteverzekering.	
	A tot Z Polis.	

No.	POLIS No.	Wijk

	SAMENSTELLING GEZIN	Beroep	Geb.dat.	Godsd.	Inkomsten	Huur Fondsen
M.						
V.						
M. of V. Kinderen						
Inw. Pers.						

No.	NAAM EN ADRES	Wijk

	SAMENSTELLING GEZIN	Beroep	Geb. dat.	Godsd.	Inkomsten	Huur Fondsen
M.						
V.						
M. of V. Kinderen						
Inw. Pers.						

Dat. Huisb.	BIJZONDERHEDEN									Verzorger
	AK	AE	ZV	Z	OD	JV	TV	VH	BK	

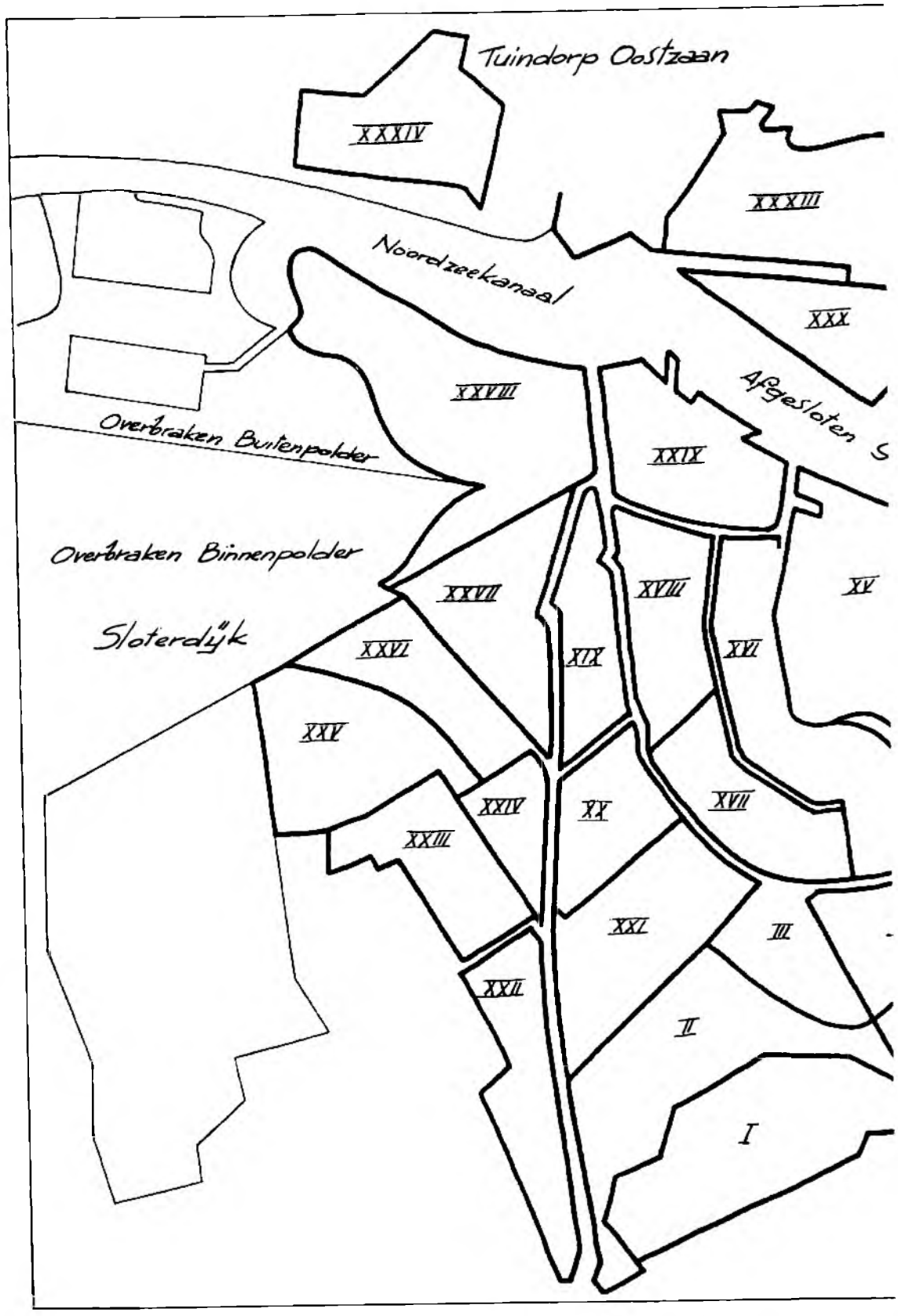

Wijkindeling G

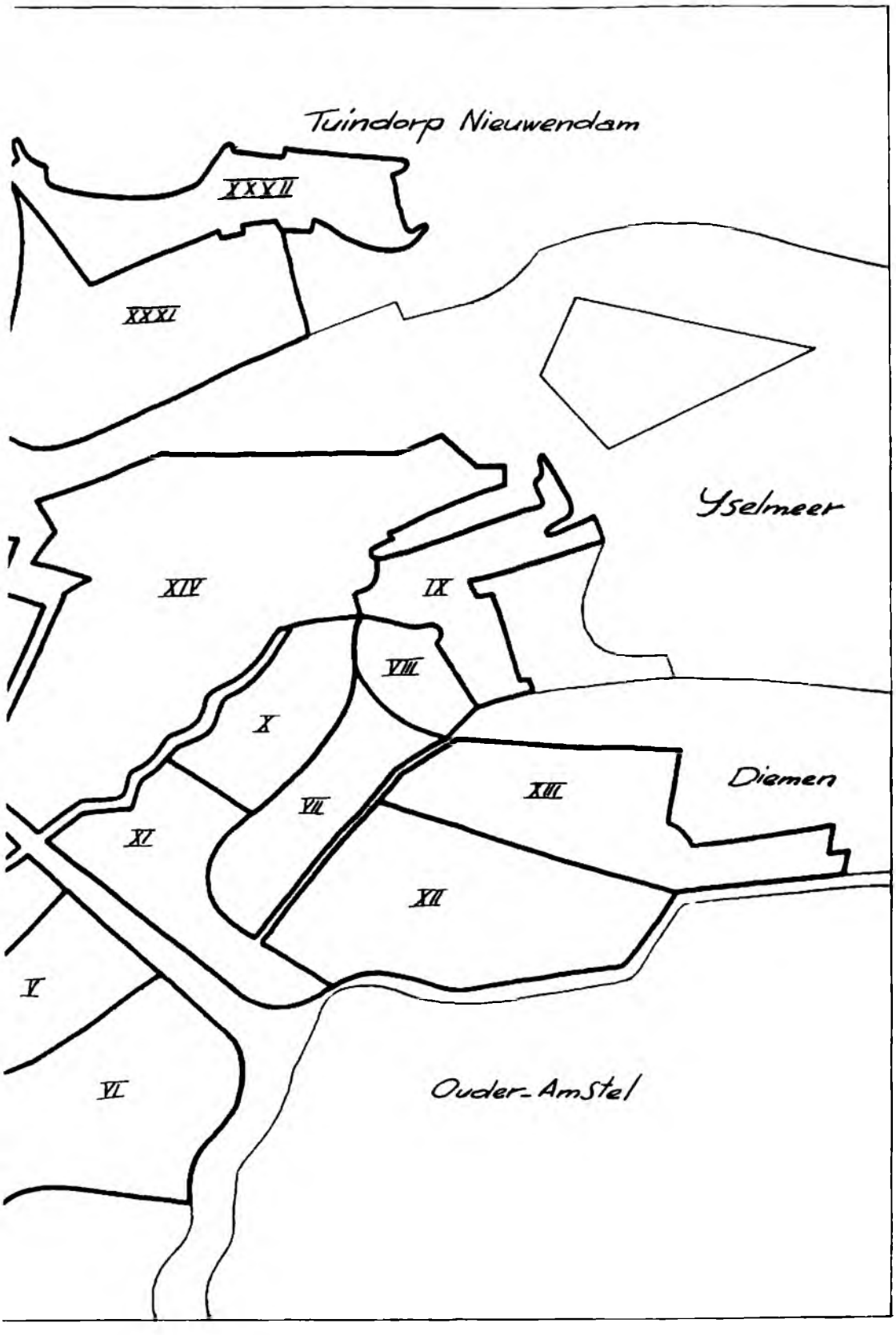

eente Amsterdam

Bij de medewerkers, met wie men regelmatig contact had, was deze methode natuurlijk eenvoudig genoeg. Moeilijker was het in de wijk en in de centrale registratie, omdat hierbij ook adressen te pas kwamen.

Maar wie zijn geheugen niet wil trainen, moet geen illegaal werker worden. Zoo heel veel immers is hier een kwestie van onthouden, onthouden en nog eens onthouden. Een ezelsbruggetje mocht er echter wel bij. *Amsterdam werd ingedeeld in 34 wijken* (vide kaart). In hoofdzaak waren dit de wijken der Hervormde Kerk. Dit had voor ons een geweldig voordeel, omdat wij dan meteen wisten met welken wijkpredikant we te doen hadden, wanneer in een bepaald geval geestelijke hulp of bezoek van een predikant gewenscht was. Daar echter deze wijkindeeling tevens dienst moest doen voor onze centrale registratie en men ook moest rekenen met ongewenschte speurhonden, die op een dwaalspoor gebracht dienden te worden, *werden de nummers veranderd.* Het wijknummer kwam in den rechterbovenhoek van ieder registerkaartje te staan. De straatnaam werd weergegeven door een enkele hoofdletter in het midden van de kaart. Dus:

701	J	VI	=	Gans	Jekerstraat VI

De huisnummers werden niet afzonderlijk aangegeven. Wel wat betrokkene kreeg. B.v. per periode een kinderkaart voor kinderen tusschen de 4 en 14 jaar en een financieele ondersteuning à *f* 50,—, aangeduid door 1 C^3 *f* 50,—.

Aan dit systeem, wanneer men tenminste al van een systeem spreken mag, kwam dus nog heel wat geheugenwerk te pas. Het eerst werd dit bezwaar natuurlijk op de centrale registratie door mijzelf gevoeld, want de wijkverzorgers hadden nooit meer dan hoogstens 50 namen en adressen te onthouden. Had een wijk meer ondersteunden, dan werd die gesplitst of de wijkverzorger kreeg een assistent. De centrale registratie moest echter alle nummers thuis kunnen brengen en dit werd op deze primitieve wijze al heel gauw ondoenlijk.

De praktijk van ons werk bracht mij hier vanzelf op een idee. In de wijken, — iedere wijkwerker had ook een eigen register van zijn wijk, — was alles gebaseerd op *Evangelisatie.* Immers de hulpverleening geschiedde vanuit het wijklokaal. Dit bracht al heel gauw een codificatie mee van de te verstrekken bescheiden. De bonkaart heette b.v. het „evangelisatie-blaadje". De illegale krant „Kerkbode", enz.

De centrale administratie moest echter anders zijn; ten eerste uit veiligheidsoverweging, opdat wanneer er in de wijken iets zou gebeuren, niet de heele administratie veranderd moest worden en ten tweede omdat wij ons eerste officieele kantoor gevestigd hadden in een lokaliteit van een groot assurantie-bedrijf. Dit gaf ons tegelijk den sleutel ook voor dezen code in handen. De verzekeringsbode werd de illegale krant, de levensverzekering een bonkaart, enz., enz. (Zie verklaring pag. 75).

Wat de indeeling van de kaartjes van het centraal register en de wijken betreft, dient alleen opgemerkt te worden, dat bij de wijkkaartjes eenige ruimte open gelaten wordt voor den wijkverzorger, om daarop enkele persoonlijke aanteekeningen te maken, b.v. omtrent kinderuitzending, predikantsbezoek en dergelijke. Op de kaart van het centraal register daarentegen was de mogelijkheid geschapen tot contrôle op de snelheid waarmede aan een aanvraag werd voldaan. Links werd de datum van aanvraag, rechts, die van de aflevering van het gevraagde vermeld. Het nummer van den agent (links onderaan C.R.) en dat van den wijkverzorger (rechts boven W.R.) moeten vanzelfsprekend met elkaar kloppen evenals het stamboekno. van den cliënt. Dit stamboekno. was het oude kengetal van den cliënt.

Meer moeilijkheden leverde de werkelijke registratie op; naam, adres, aard van het steungeval etc. Naam en adres van de wijkkaart correspondeeren weer met het polisnummer op de kaart van de centrale registratie.

Wij zouden over dit speciale deel van het werk, dat zoo uiterst belangrijk is gebleken in den aanvang van Maart 1945, nog lang kunnen uitweiden, doch meenen dit om redenen van practischen aard achterwege te moeten laten.

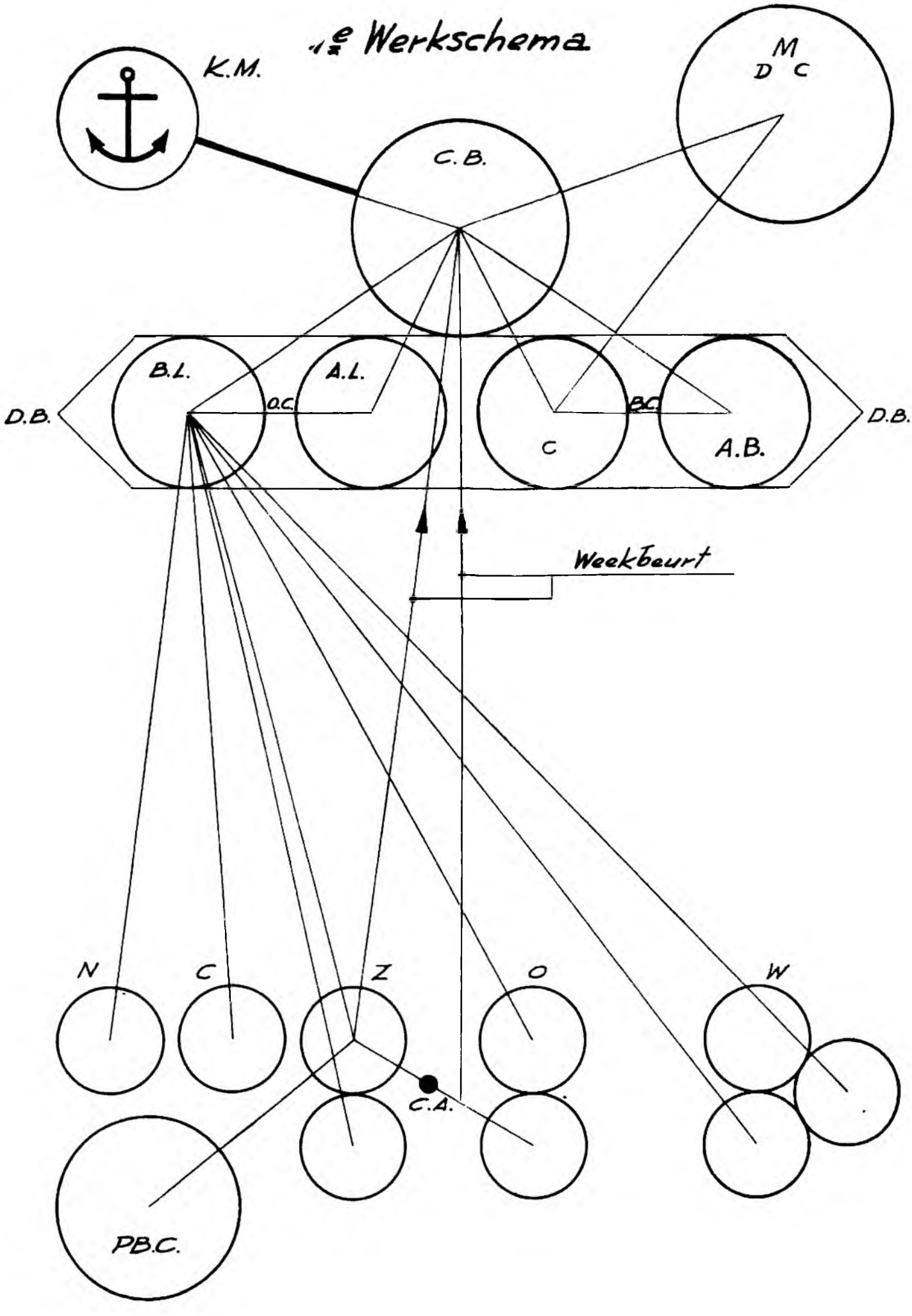
1e Werkschema
K.M.
M
D C
C.B.
B.L.
A.L.
O.C.
B.C.
C
A.B.
D.B.
D.B.
Weekbeurt
N
C
Z
O
W
C.A.
PB.C.

VERKLARING EERSTE WERKSCHEMA.

C.B. = Centraal Bureau.
Langen tijd was dit C.B. identiek met 2000, als eenige persoon, die de centrale administratie verzorgde.

D.B. = Dagelijksch Bestuur,
met 2000 bestaande uit 5 personen.
2014 (B.L.) en 206 (A.L.) vormden samen de O.C. = Onderzoek-Centrale. Daarbij had 2014 (M. G. N. Buring) tevens het contact met de verschillende wijkverzorgers, later de taak der Districts-Hoofden. Als zoodanig was zijn positie dus min of meer die van een fabrieks-baas of Bedrijfs-Leider. Vandaar de afkorting B.L.
206 (A. de Boer) had meer de Algemeene Leiding (A.L.) in de O.C. Tevens was hij in dien tijd, dat ik ook nog voor Henk Dienske werkte, mij behulpzaam bij het opzetten van het centraal-register der L.O. en in ons verband met het aanpassen van den code aan ons systeem.
1401 (Zr. v. d. Neut) en 705 (Madeline van Geuns), hadden onder leiding van 2000 de centrale regeling der bonnen. (B.C. Bonnen-Centrale). Zij hadden zorg te dragen, dat deze op tijd vanuit het centraal-depôt, gevestigd in het gebouw van de KAMBO (Kameraad-schaps Bond der Ned. Politie), Stadhouderskade 34 (Depôthouder W. v. d. Bunt — 2047 — op de oorkonde staat foutief 2035) bij de verschillende wijkverzorgers kwamen. 1401 had bovendien tot speciale taak het opnemen van contacten bij verhindering van 2000. 705 onderhield het contact met de Arbeidsbeurs. Naast de plaatsing van ondersteunden in onze huisindustrie is deze arbeidsbemiddeling, die 705 zelfstandig verzorgde, van zeer veel belang voor ons werk geweest.

N. = Sectie Noord.
Heeft wat de wijkverzorging betreft van meet af aan gestaan onder 807 (J. C. Hazebroek). Later, bij de uitbreiding van het aantal onder-steunden, werd hem als hulp toegevoegd: 8015 A. Haak. 807 verzorgde ook als Directeur van ten Have's papierwarenfabrieken ons clan-destiene drukwerk voor het code-register, etc.

C. = Centrum.
Werd verzorgd door 206; later toen zijn werkzaamheden meer op ander terrein kwamen te liggen, werd zijn taak hier overgenomen door zijn vrouw.

Z. = Oorspronkelijk verdeeld in 2 secties, respectievelijk onder 2018 (L. v. Loon), werkte onder schuilnaam en valsch persoonsbewijs: Bouma en 2307 (Zr. J. Ph. H. Willemse).

O. = Oost.
Evenals Zuid verdeeld in twee secties. Sectie I onder 20020 (P. Tiekstra) en 23013 (W. F. Wiebeld), Sectie II.

W. = West.
Omvattende drie secties.
Sectie I verzorgd door 801 (W. Hageraats).
Sectie II „ „ 1900 (H. Mouthaan).
Sectie III „ „ 10015 (M. Bakker).

M.D.C. = Meerdere Distributie Contacten. Later werden deze alle teruggetrokken op Kring 1400 van het Distributie Kantoor Borgerstraat.
Het contact met het Centraal-Bureau werd onderhouden door 1400 (Els Kervers van Tholen), schuilnaam Ninkema; na haar vertrek naar Vlaardingen door 1400-B (A. E. v. Parreren).

P.B.C. = Persoonsbewijzen-Centrale.
Als speciale koerier van het C.B. naar de Pb.C. deed aanvankelijk 2018 dienst, later 20015. Al spoedig werd echter de verbinding rechtstreeksch in den persoon van 8047 (J. P. v. Hoften).

C.A. = Correspondentie-adres: Bus „Evangelisatie" Wijkgebouw „Irene", Jac. v. Lennepkade 310—312.
Alle correspondentie geschiedde onder nummer.

Het was de taak der wijkverzorgers hun cliënten daartoe op te voeden. De Concierge, 200 (P. Baay), van het wijkgebouw was belast met het openen van de brieven. De enveloppen werden onmiddellijk vernietigd. De brieven werden tot zij werden afgehaald, door 200 op een veilige plaats weggeborgen. De brieven die hier kwamen waren meestal van een dergelijken inhoud:

„2307"
805 heeft tot op heden geen Evangelisatie-blaadje ontvangen. Kan er vertraging bij de drukkerij zijn ontstaan? Graag even bericht.
„805".

of:

„1802".
2016 zou graag in aanmerking komen voor huisbezoek. Mogelijk kan na onderzoek tot verhooging van het steunbedrag worden overgegaan.
Gaarne spoed.
„8015".

Bij toerbeurten, die om de week wisselden, werd door 705 en 2018 de post van het wijkgebouw J. v. L. naar het C.B. gebracht.

2e Werkschema

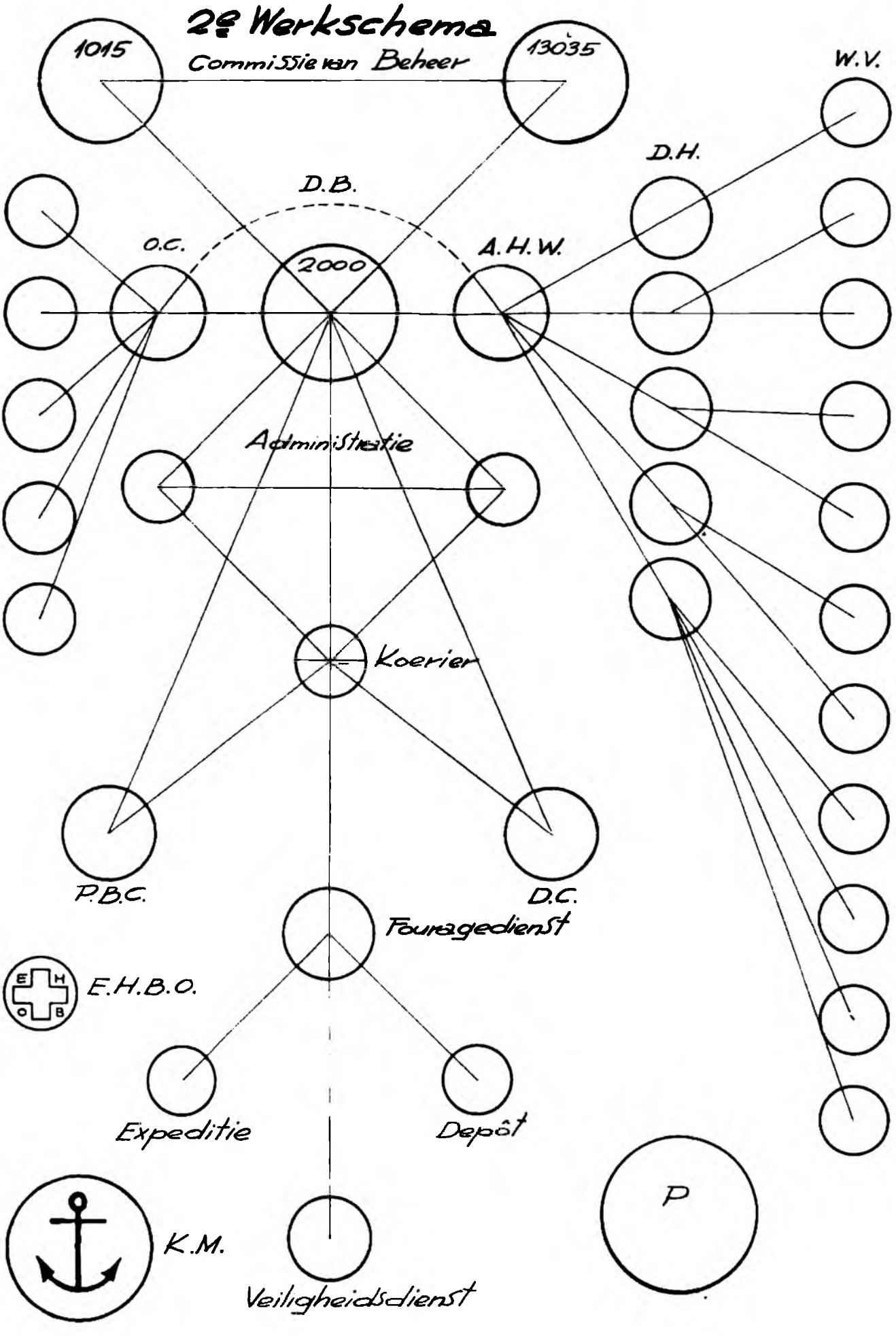

VERKLARING TWEEDE WERKSCHEMA.

I. *Commissie van Beheer.*

Bestaande uit 1015 (A. Åbas) en 13035 (H. F. van Meer). Heeft de bevoegdheid te allen tijde inzage te vragen in de registers ten einde contrôle te kunnen uitoefenen op de uitgifte der gelden en bonkaarten.
Bij de C. v. B. berust ook de taak het werk te vertegenwoordigen:

a. bij de Kerkelijke instanties (Synode en Kerkeraad);
b. bij de straks in de toekomst toonaangevende „illegale" lichamen (Raad van Illegaliteit, Volksherstel, Stichting 1940—'45).

Tevens heeft zij het recht, bij zich eventueel voordoende moeilijkheden in de Groep, in te grijpen en bepaalde personen uit hun functie te ontzetten.

Aan de Commissie van Beheer is met informatorische en adviseerende stem toegevoegd 2000 (J. J. van Tongeren), *executief leidster.*
Tezamen met het Hoofd der Onderzoek-Centrale en het algemeen Hoofd der Wijkverzorging vormt zij:

II. *Het Dagelijksch Bestuur, (D.B.).*

belast met de directe regeling en verdeeling der werkzaamheden.
Het D.B. benoemt de Hoofden van Dienst en verleent zijn goedkeuring aan de opname van personen in het groepsverband.
Buiten medeweten en goedkeuring van het D.B. kunnen geen wijzigingen of verschuivingen plaats hebben in de verdeeling der taken.
Indirect zijn de groepsleden verantwoording over hun werkzaamheden en gedragingen schuldig aan het D.B.; direct, slechts aan één persoon, m.n. aan hun directen chef.
In de groep heerscht *éénhoofdige leiding met rangsgewijze verdeeling van gezag en verantwoordelijkheid.*
Omgekeerd is weer 2000 verantwoording schuldig aan:

a. de Commissie van Beheer;
b. het Dagelijksch Bestuur.

O.C. *De Onderzoek-Centrale,*

belast met het onderzoek naar de binnenkomende steungevallen, onder leiding van 1802 — (C. D. Reitema).

1. *Assistenten (huisbezoekers).*

801 W. Hageraats.
10015 M. Bakker.
2050 A. M. W. Koster-Buring.
2018 L. v. Loon.
19055 H. Sietsma.

2. *Co-Assistenten (hulp-huisbezoekers).*
   2607 J. Ziel.
   300 L. Cochius.
   11050 M. Kaufmann.
   100H P. J. Hertog.
3. *Speciale gevallen (Recherche-werk).*
   8047 J. P. v. Hoften.
   20020 P. Tiekstra.
   901M H. H. C. Weyl.

Het Wijkwerk,

belast met het maatschappelijk deel van ons werk.
A.H.W. Algemeen Hoofd Wijkverzorging 1900 — (H. Mouthaan).

Hierin bijgestaan door: 5 *Districts-Hoofden.*

1. 807. D. H. Noord (J. C. Hazebroek).
   Wijkverzorger 8015 . (A. Haak).
2. 1802 B. D.H. Zuid-West (Fr. Reitema).
   (Concertgebouw- en Minervabuurt).
   Wijkverzorgers: Zuid . 11040 (A. A. v. Kalken).
   West . 10015 (M. Bakker).
   (Overtoombuurt).
3. 19050. D.H. Centrum Zuid (A. W. Smith).
   Wijkverzorgers: Centrum 206 A (Nel de Boer).
   Zuid 12000 (P. v. d. Vliet).
   (Rivierenbuurt en Pijp).
4. 500. D.H. Oost (H. E. Euwe)
   Wijkverzorgers: Indische buurt 1903 (G. W. C. Sergeant)
   Transvaalbuurt en Watergraafsmeer 20020.
   (P. Tiekstra).
5. D.H. West. Op het moment der Bevrijding vacant door uitvallen 19016 (P. J. Swiebel). Zijn werkzaamheden worden waargenomen door 1900.
   Wijkverzorgers: Staatsliedenbuurt 1302 (J. O. C. v. d. Meer).
   Bosch en Lommer- en Zeeheldenbuurt 801
   (W. Hageraats).
   Orteliusbuurt 12035 (J. H. W. Luhlfs (*Jr.*!)).
   Surinamebuurt 2060 (H. J. Savi-Buring).

Administratie.

2045 (M. J. J. Broersma) centrale codificatie.
4022 (J. Dhont) Boekhouding en wijkregistratie.
2000 Algemeene leiding der administratie.

Koeriersdienst.

11040 (A. A. v. Kalken). Speciale koerierster 2000 en chef koeriersdienst.

Pb.-C. *Persoonsbewijzen Centrale.*

8047 (J. P. van Hoften) hoofdafdeeling Pb.'s en falsificaties. Tevens verzorger ondergedoken politie-agenten en hun gezinnen.

D.C. *Distributie Contact. Kring 1400.*

1400 B. Hoofd: A. E. v. Parreren. In dezen kring vallen:
1400 (E. Kervers v. Tholen) in Augustus 1944 verhuisd naar Vlaardingen en vervangen door 1400 B.
1400 K (G. S. W. Keur).
1400 S. (J. G. Schrijver).
1400 J.K. (J. P. van Kan †).
1400 J. (J. Balder †).
1400 St. (P. M. Stiggelbout).

Fouragedienst.

Contact leveranciers en bemiddelingsadressen 23025 (Jan Dekker). Chef depôt en expeditie 23013 (W. F. Wiebeld). Langen tijd werd de expeditie verzorgd door 20020 (P. Tiekstra).

Veiligheidsdienst (K.P.) voor geval gewapend ingrijpen noodzakelijk onder 206 (A. de Boer).

1302 J. O. C. v. d. Meer.
2049 B. Fetter.
23025 J. Dekker.
2018 L. v. Loon.

E.H.B.O. (Repatrieeringswerkzaamheden).

Onder leiding: medisch gedeelte 2040 (Dr. J. Bos).
1400 St. (Dr. P. M. Stiggelbout).

Materieele verzorging en algemeene uitvoering 11040 (Zr. A. A. v. Kalken). Tot aan de capitulatie vervulde 1401 (Zr. G. v. d. Neut) deze functie. Daar 1401 omstreeks de 2e helft van April uit het Groepsverband trad was het in het algemeen belang haar tot de capitulatie aan het hoofd te laten, ondanks haar toetreden tot V.N. Op zoo korten termijn nog wijzigingen te brengen in de algeheele organisatie leek niet gewenscht en zou bovendien onmogelijk geweest zijn.

K.M. *Koninklijke Marine.*

Met de K.M. werd nauw samengewerkt. Kring 19016. Het geheel stond onder leiding van 19016 (P. J. Swiebel).

a. *Marine Zendstation.*

19016 D.	C. W. Dobbinga. †
19016 K.	S. G. Kuster. †
19016 Th.	Th. Schamp. †
19016 H.	D. Hulsman. †
19016 L.	L. Lauwerens. †

b. Steun aan betrekkingen gevallen of in het buitenland strijdende leden der Marine.

19016	P. J. Swiebel en vrouw.
23013	W. F. Wiebeld en vrouw.
2307	Zr. J. Ph. H. Willemse.
2008	E. v. Tijen.
19016 K	Mevrouw Kuster.

O. *Predikanten.*

Ds. B. J. Aris (102).
„ K. H. Kroon.
„ E. L. Smelik.
„ M. Groenenberg (700).

Belast met de algemeene leiding op geestelijke en moreele basis van het werk:
a. Wijkwerk;
b. Medewerkers.

Voor adviezen op maatschappelijk gebied waren hieraan nog toegevoegd: Mr. B. W. v. Houten (Voogdijraad),
J. Schouten (Ned. Bijbelgenootschap).

Nauw werd ook samengewerkt met den kring *Pro Juventute.*

2301	Mej. H. C. Wichers Hoeth.
2301 H	Mr. L. v. d. Hulst.

NASCHRIFT

23 Maart 1946.

Sinds ik dit verslag in Juli 1945 schreef en thans, zijn er ruim 8 maanden verstreken.

De bedoeling is niet geweest, dit te publiceeren, zelfs niet in den directen kring van medewerkers. Het was zuiver bestemd als een verslag van de werkzaamheden der Groep voor Z.K.H. Prins Bernhard.

Er bleek echter in ruimen kring onzer medewerkers groote belangstelling voor te bestaan. Vooral waar de Groep, tegen ons aller verwachtingen in, werd ontbonden, meende het Bestuur aan het begrijpelijke verlangen der groepsleden, in dit verslag een blijvend aandenken te ontvangen aan den tijd, dat wij in het verband 2000 mochten samenwerken, tegemoet te mogen komen door althans in zeer beperkte oplaag, dit verslag in druk te laten verschijnen.

Had ik dit geweten, dan was het geheel wellicht iets anders gesteld geweest. Nu ligt het hier, — precies zooals het aan Z.K.H. Prins Bernhard werd aangeboden. Alleen een gedeelte over den code, werd uit practische overwegingen er uit gelicht.

Echter ook in andere opzichten nog is dit verslag onvolledig. Toen ik het schreef, ontbraken nog vele gegevens. Onze oprichters waren nog maar pas uit gevangenschap teruggekeerd. De tijd, die mij voor het samenstellen van dit verslag ter beschikking stond, ca. drie weken, waarvan de morgenuren nog door de gewone kantoorwerkzaamheden in beslag genomen werden, was te kort om deze gegevens toen reeds volledig te achterhalen. De bedoeling was ook slechts aan Z.K.H. een totaalindruk te geven van de werkzaamheden der Groep en der personen, die daarin werkzaam waren geweest. Waar dus bepaalde feiten niet genoemd worden, of vluchtig daaraan voorbijgegaan, gelieve de lezer het bovenstaande in aanmerking te nemen.

Een woord van dank past hier aan den Heer C. J. J. G. Langenhuijsen, leeraar aan de Ambachtschool, die zoo vriendelijk was, geheel belangeloos de teekeningen te verzorgen. Jammer genoeg was het niet mogelijk, deze ook in de door hem uitgevoerde kleuren af te drukken, maar zelfs zóó, is hier de hand van den vakman te bespeuren.

Een enkel woord nog in verband met de op pag. 66 en 67 aangeroerde toekomstverwachtingen voor de Groep.

Toen ik dit verslag schreef, verwachtte de kerngroep — en ik zelf niet het minst —, dat wij in de gelegenheid zouden worden gesteld, om *als Groep* ook aan den wederopbouw deel te nemen. De plannen daartoe waren reeds ontworpen en aan bevoegde instanties voorgelegd. In deze kringen was men echter van meening, dat naast de bestaande groote lichamen er geen behoefte bestond aan een Stichting 2000 van semi kerkelijken en semi maatschappelijken aard. Toetreding der individueele leden in andere verbanden stond natuurlijk open, maar het gros der leden voelde hier niet voor. Het Bestuur besloot daarop tot ontbinding en liquidatie. Dit is dus wel eenigszins anders dan de slotbeschouwing aan het einde van Hoodstuk VI. Maar, zooals bij de ontbinding der Groep (23 December 1945) reeds werd gezegd, ontslaat deze de individueele leden niet van de persoonlijke plicht, deel te nemen aan den wederopbouw.

Nu, evenzeer als tijdens de bezetting is er voor ons maar één antwoord mogelijk, — *met ons leven* — en al beteekent dit nu niet een doorloopende doodsdreiging, wel wordt van ons niet minder dan toen gevraagd de inzet van al onze krachten en gaven voor het ééne doel:

. . *den opbloei van ons vaderland.* . . .

Veel heeft de oorlog ons ontnomen. Veel zullen wij missen, wanneer wij, ieder op eigen plaats en naar eigen talenten, aan den slag gaan, maar er is ook wezenlijke winst, —

er is een Doel —

en er is de bereidheid om daarvoor te strijden.

Wanneer de jaren van ingespannen samenwerken ons slechts geleerd hebben, dit voor oogen te houden, dan zal Groep 2000 ondanks de uiterlijke ontbinding, toch ook haar deel hebben in den wederopbouw en zullen wij met elkaar het ons, door hen die vielen toevertrouwde pand, in trouwe hebben bewaard.

2000

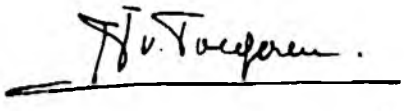

Leidster der
Hervormde Groep 2000.

Opgedragen aan Zijne Koninklijke Hoogheid Bernhard Prins der Nederlanden

Opperbevelhebber der Binnenlandsche Strijdkrachten

A. Alt.as
B.] Ar.
P. B.
] Balder †
M. Bakker
] W. Barg
G. G. A. Battermann
Fr. Belanfante
K. Blumgarten †
A. de Beer
P. Bol
] Bor
M.]] Brouwma
W. v. d. Brand
] G.] Brand
L. Chr. Cechius
] D. Klier
A. Denis
] Dhont
C. W. Dobbenga †
H. E. Ennes
B. Ecker
M. E. van Gems
M. Groenenberg
A. Haak
H. A. Haak v. Eck †
] Haak †
W. Hagemans
] C. Haasebroek
W. E. Hoedemaker
S. Hoekstra
F. Hofker
] P. v. Hofter
] W. Holm
P.] Hertog
H. Huikeshoven
D. Huisman †
C. P. L. v.
E.] Inja-Weyl
A. A. v. Kalker
] Pieter Kan †
M. Kaufmann
E. Kerver Thelen
G. S. W. Kew
A. M. Winsler Kuyper
H. R.] Kroon
] Kemmenburg
H. M. Kruysheer
S. G. Kuster †
S. Laen
L. Leeuwerens †
D. Leeuwdaj
L. van Loon
] H. W. Luhlfs
A. Mansvelt
] H. v. d. M.
H. F. Meer
G. Meyer
H. M. Mensheen
D. M. Nater
] v. d. Neut †
A. E. v. Parreren
] Peppink †
] R. Reuser
C. D. Reekema
F. Redema
J. M. W. M. Rithe
H.] Sam Ruiter
Th.] Schamp †
] G. Schreuder
A. W. Smith
G. A. C. Sergeant Richter
H. Siebema
D. M. Slagelboot
P.] Smebel
] Tabak
G. v. Tholen
P. Tiekstra
E. v. Tijen
H. v. Tongeren †
] v. Tongeren
L. Troostwijk
G.] v. d. Veen †
P. v. d. Vliet
C. C. Wateler
H. H. C. Weyl
W. F. Wiebelt
] P. H. H. Willemse
R. A.] M. Wolf
G. Wijsmuller Meijer

Voor de codificatie der straten, was spoedig een oplossing gevonden. Hiervoor namen we een gewoon stratenboekje van Amsterdam. Dit werd van achteren naar voren genummerd. De laatste pagina was bij ons dus pag. No. 1. De straten werden daarin van beneden naar boven genummerd. Iedere straat kon hierdoor door twee nummers worden weergegeven. B.v. Frans van Mierisstraat volgens onze nieuwe nummering pag. 39 straat No. 17 werd geregistreerd als: 39—17. Deze beide cijfers kwamen onder het wijkno. te staan. De codificatie der straten en wijken was voor beide registers hetzelfde. Alleen wisten de wijkwerkers niet, hoe wij aan dezen code kwamen. Iedere wijkwerker bezat n.l. voor zijn wijk een eigen code-sleutel. Deze bestond uit een alphabetische lijst van alle in zijn wijk voorkomende straten met daarnaast de nummers waardoor deze straat diende weergegeven te worden. Ten tweede had iedere wijk ook weer een eigen sleutelwoord, waardoor er in de eene wijk een arrestatie zou plaats kunnen hebben, zonder dat er voor de andere wijken gevaar bestond, dat daarmee de code bekend zou worden. Maar hierover later.

B 1	C 2	F 3	G 4	H 5
I 6	J 7	K 8	N 9	P 10
R 11	V 12	W 13	X 14	U 15
Z 16	A 17	M 18	S 19	T 20
E 21	L 22	O 23	D 24	U 25

Bij den centralen code, zoowel als den wijkcode werd uitgegaan van het militaire code-vierkant (zie teekening). Wijzigingen uit practische overwegingen daarin aangebracht, daargelaten. Het alphabet wordt hierbij berekend op 25 *letters*. De Q geldt n.l. voor een lettergroep t.w.: *kw*. Het sleutelwoord,

No.	NAAM EN ADRES	Wijk
8019	AI 49/. 14.25. 2201516 324	XXIX.
	18 CB/JPKWGJ	47-13

	SAMENSTELLING GEZIN	Beroep	Geb.dat.	Godsd.	Inkomsten	Huur Fondsen
AI	chauffeur-monteur					5.25
M.	2213132161 44		63912	N.H.	–	–.70
V.			153614	id.	–	
M. of V. Kinderen		V	721834	gedoopt		
		M	423636	"		
Inw. Pers.	geen.					

Dat. Huisb.	BIJZONDERHEDEN									Verzorger
8.6.'43	1/6'44	1/6.43			1/10.'44					206
	AK	AE	ZV	Z	OD	JV	TV	VH	BK	
	gestr.				130					
AE	8.6.'43	1-7.'43	29.8.'43							
OD	1/10 - 1/11 - 1/12 etc.									

Aanvraag	BIJZONDERHEDEN	Afgesloten
5.5.'44	Abonnement Verzekerings-bode. gratis	1-6-'44
3.6.'43	Levensverzekering.	28.6.'43
3.6.'43	Ongevallenverzekering.	8.6.'43
	Molestverzekering.	
21.9.'44	Brand en Inbraak Premie f. 1,30	1.10.'44
	Glasverzekering.	
	Transportverzekering.	
Agent	Ziekteverzekering.	
206	A tot Z Polis.	

No.	POLIS No.	Wijk
8019	1 3 5 4 7 1 2 2 4 5 6 6	XXIX
	18 CB/JPKWGJ	47-13

	SAMENSTELLING GEZIN	Beroep	Geb.dat.	Godsd.	Inkomsten	Huur Fondsen
AI	chauffeur-					5,25
M.	monteur taxibedrijf 4 2 2 4 4		63912	N.H.	–	–,70
V.	1 4 2		153614	id.	–	
M. of V. Kinderen.		V	721834	gedoopt		
		M	423636	"		
Inw. Pers.	geen.					

voor den centralen code was *Amstelodamum*, dit wordt met weglating van die letters, die er twee keer in voorkomen, van onder af naar het aantal letters van links naar rechts ingevuld. Dus: *Amstelodu*.

De andere letters van het alphabet worden dan naar volgorde in de nog open vakjes ingevuld.

De codificatie berust op een vervanging der letters. Deze worden daartoe gegroepeerd in twee- of dubbeltallen. BEVERWIJK wordt: BE VE RW IJK, die dan weer aldus in bewerking worden genomen.

1e. *Letters die in een horizontaal vlak liggen,* elk te vervangen door de direct rechtsche letter. Heeft men de uiterste letter, dan wordt deze vervangen door de meest linksche, dus de eerste van dat lettervlak.

2e. *De letters liggen in een verticaal vlak.* Zij worden vervangen door de direct daaronder liggende letter; de onderste weer door de bovenste.

3e. *De letters liggen in een kwadraat of rechthoek.* Zij worden dan vervangen door die, liggend in de tegenovergestelde hoeken.

4e. *Enkele letters,* wanneer men b.v. te maken heeft met voorletters of de overblijvende letter van een woord uit een oneven aantal letters bestaande, worden vervangen door de direct rechtsche.

5e. *Twee gelijke letters worden* behandeld als twee enkele letters en vervangen door de direct rechts daarvan liggende letter.

6e. *Cijfers* worden *vervangen door letters, letters door cijfers* (dit in verband met de codificatie van persoonsbewijsnos.).

Tot zover zijn, uitgenomen het sleutelwoord, wijk- en centrale code gelijk. *Bij den wijk-code worden de letters van nu af aan door cijfers vervangen. Bij het centraal register wordt eerst nog een sleutel-getal ingelascht.* Dit bestond uit een voor ons heel makkelijk te onthouden telefoonno. t.d. *41265*.

Volgens deze cijfers worden de letters van het code-vierkant verdeeld in drie groepen van 9 letters. De Q wordt hier dus weer ingelascht! Het 27ste vakje wordt het eerste cijfervak en genomen voor de O (= nul. Ter onderscheiding van de o, wordt de nul geschreven als o met een streepje eronder. In de vierde groep van negen komen de cijfers van ons tientallig stelsel te staan en naar analogie van het groote code-vierkant, wordt eerst het sleutelgat ingevuld, daarna de overige cijfers.

In verband met de namen: de, van de, enz. en de étages zie groep 5.

Geheel willekeurig is het cijfer 8 aan dit sleutelgetal toegevoegd in verband met verschillende contacten, beroepen en dergelijke, die voor ons werk van belang waren bij de registratie.

groep 4

B	C	F
G	H	I
J	K	N

groep 1

P	Q	R
V	W	X
Y	Z	A

groep 2

M	S	T
E	L	O
D	U	Q

groep 5

1e	2e	3e
•	•	de(n)(r)
V	V/d	ter

groep 6

3	7	8
9	4	1
2	6	5

W. den Hartog. W = no. 13, vervangen door de meest rechtsche: 14.
d. = „ 24, vervangen door de meest rechtsche: 25.
HA RT OG. = CT IJZ FD = 220 1516 324.
Persoonsbewijs no. als boven.
Blokband . volgens wijkcode.

Boven de vakjes bijz. de datum waarop betr. cliënt van den wijkverzorger het gevraagde heeft ontvangen. Bij periodiek terugkeerende dingen kan dit natuurlijk beter in de open ruimte voor aanteekeningen van den verzorger worden ingevuld.

Het bedrag, dat b.v. betaald wordt voor de krant of uitgekeerd aan ondersteuning, staat onder het betreffende vakje. De datum huisbezoek in den linker bovenhoek geeft aan den eersten keer, dat de wijkbezorger met betreffenden cliënt in aanraking is gekomen.

Zoover de code.